Uppsala
ersitetsbibliotek
husbiblioteket
ET
Tidskr.

Inst för lärarutbildning
BIBLIOTEKET
Avd/ämne: Mag
Signum: E:k4 (p)
Exemplarnummer: 1

UNIV.-BIBL.
1980-10-31
UPPSALA

Ref.
E (p)

Johan Jacob Holmbergs

Anteckningar af Händelser

Med en biografisk inledning
av
fil.dr Gustaf Kaleen

FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA

Anteckningar af Händelser

Tryckt med bidrag från
Stiftelsen för förvaltning av SAF:s tillgångar
och från Humanistisk-samhällsvetenskapliga
forskningsrådet

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
BOKSERIE GRUNDAD AV B. RUD. HALL OCH UTGIVEN AV
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
ÅRGÅNG LX 1980
VOLYM 147 UNDER REDAKTION AV BJÖRN SJÖVALL

Johan Jacob Holmbergs

Anteckningar af Händelser

Med en biografisk inledning
av
fil.dr Gustaf Kaleen

STOCKHOLM—UPPSALA 1980

ISBN 91 85130 20 6
© Föreningen för svensk undervisningshistoria
Uppsala 1980 HR-Tryck

Innehåll

Biografisk inledning över Joh. Jac. Holmberg
av fil.dr Gustaf Kaleen 7
Faksimile av de första femton sidorna av dagboken 37
1848 55
1849 63
1851 69
1852 73
1853 74
1854 77
1855 80
1856 84
1857 93
1858 95
1859 96
1860 97
1861 102
1862 104
1863 105
1865 107
1866 109
1867 110
1868 116
1869 117
1874–1889 118
1890 122
1891 123
1892 124
1893 125

JOHAN JACOB HOLMBERG

En levnadsteckning

Johan Jacob Holmberg föddes i Granefors, Asarums församling i Blekinge den 5 juli 1818. Granefors är beläget vid Mieån ungefär en halv mil nordväst om Karlshamn. H. var son till timmermannen Jakob Holmberg och dennes hustru Märta Nilsdotter. H:s uppgifter om sin barndom och förhållandena i hemmet är sparsamma. Från sin mor, som avled 1862 i en ålder av 84 år, säger han sig ha ärvt sitt känsliga lynne. Hon delade hans sorger, som mildrades av deras gemensamma tårar, agade med allvar men älskade sin son med »en moders hjärtliga ömhet».

Fadern, som föddes den 15 juni 1778, var utlärd till skomakare. Han trivdes emellertid icke med detta yrke utan utbildade sig till timmerman och snickare. Fadern avled den 18 maj 1856 i en »ålder av 67 år, 11 månader (och) 3 dygn». Jag nämner denna noggranna angivelse av tiden såsom något för Holmberg karakteristiskt. Han begränsar nämligen icke detta sätt att meddela åldern endast till dödsfall utan tillämpade det som regel i samband med mer eller mindre viktiga händelser i en persons liv. Man kan givetvis undra över anledningen till denna formalism. Den närmaste förklaringen torde vara, att det är fråga om en fixering av en tidigt inlärd metod. På detta exakta sätt kungjorde prästen den dödes ålder och icke utan stolthet räknade H. redan som barn ut hur denne kom fram till sina precisa uppgifter

rörande år, månader och dagar.

Holmberg framhåller i sina dagboksanteckningar*, att fadern ägde en stark vilja och stor arbetsförmåga. Dessa egenskaper var förenade med ett rikt känsloliv och »ett djupt tänkande». Fadern var på grund av sitt arbete tvingad att under långa perioder vara borta från hemmet. Härvid syns han ha råkat ut för en hel del besvärligheter, vilka menligt påverkat hans hälsa och lynne. Under de sista tio åren av sin levnad har han ägnat sina lediga stunder åt studiet av »Bibeln, Nohrborgs postilla och Baelters Jesu levernes historia». Med sistnämnda arbete avses ett av den högt uppskattade förkunnaren, hovpredikanten och domprosten i Växjö stift Sven Baelter (1713 - 1760) under åren 1755-60 utgivet arbete med titeln: *Vår Herres och Frälsares Jesu Christi historia ifrån hans födelse till hans himmelsfärd, uti sex böcker författad.* För att kunna penetrera detta lärda verk samt även Nohrborgs postilla krävs en begåvning och beläsenhet som torde ha varit ovanlig för en hantverkare vid denna tid.

Möjligen kan man se ett samband mellan dessa studier och den väckelserörelse, som vid denna tid hade en stark förankring i Asarums församling. Pastorsadjunkten därstädes Bror Thure Brorström skriver i ett brev till fadern, kyrkoherden i Borrby församling Thure Brorström, att han kommit i förbindelse med församlingsbor tillhörande väckelserörelsen och att han »nu med glädje arbetade i deras anda». Fadern ger följande uttryck för sin bedrövelse häröver i ett brev till biskop Wilhelm Faxe av den 10 februari 1836: »Ack, Hr Doctor och Biskop! Jag hade förr trodt, at sol, måne och alla himlens stjernor skulle nedfalla, än at mit älskade barn skulle kunna blifva en så svag stackare, en väderhane, som omkastas af minsta fläckt, et rö, som drifs hit och dit af vädret, en såpbubbla, som prålar et ögonblick och försvinner .... Denna min son har stött ett glödgat spjut genom mit svaga, mit älskande faderhjerta, som endast dödens hand kan utrycka ....». (Lunds stifts herdaminne ser. II:7 s. 270). Till denna väckelserörelse, som fick en avgörande betydelse för H:s liv och verksamhet, skall jag återkomma i ett senare sammanhang.

Av sin mor lärde sig Holmberg bokstäverna. Hennes förmåga som undervisare syns därmed ha varit uttömd och han skickades till

* Dagboksanteckningar kommer att i det följande varieras med uttryck som dagbok, anteckningar, minnesteckningar, memoarer etc. I citaten har stavningen som regel normaliserats, medan ordformerna har behållits oförändrade.

»tvenne gummor, som lärde honom läsa innantill». Härefter åtnjöt han undervisning i två s.k. flyttskolor. Den sist besökta av dessa förestods av en manlig lärare, vilken lärde honom att skriva.

År 1832 började Holmberg arbeta på bomullsspinneriet i Granefors. Han var då 14 år och stannade där till 1836. Under det sista av dessa fyra år inrättades en skola för de barn, som arbetade på fabriken. Den dagliga undervisningen omfattade två timmar, vilka huvudsakligen ägnades åt »bokläsning» och kristendomskunskap. H. ville emellertid i första hand förkovra sig i skrivning och räkning. Han var redan konfirmerad och kunde icke längre åtnjuta undervisning gratis. För de nyssnämnda tvenne lektionerna måste han sålunda betala 6 sk. banco, vilket ungefär motsvarade hälften av hans dagspenning. Detta var det största belopp H. kunde lägga ner på sin fortbildning. Denna ombesörjdes emellertid kostnadsfritt av hans lärare Gumme Håkansson, vilken hade ett stort intresse för sin kunskapstörstande elev. Om omfattningen och inriktningen av sina fortsatta studier meddelar H. följande. I räkning fortskred undervisningen fram till regula de tri och intresseräkning, vidare inhämtade han kunskaper i historia och geografi samt i modersmålet efter Fryxells grammatika. Av en arbetare på fabriken hade H. fått låna Beckers världshistoria, vars fängslande framställning väckte hans håg för studier i detta ämne.

Holmberg vantrivdes med arbetet på bomullsspinneriet; det är tydligt att han icke passade för denna sysselsättning. För H. stod det klart, att han ville söka sin framtida utkomst som hantverkare. Målareyrket var det mest lockande, och han sökte därför - dock utan framgång - att få komma i lära hos någon mästare i Karlshamn. Såväl fadern som Håkansson rådde honom då att bli skolmästare. Den senare hade genomgått trivialskolan i Karlshamn och ägde sålunda en för tidens skollärare högst ovanlig lärdom. Håkansson erbjöd sig att även i fortsättningen utan ersättning undervisa H., därest denne valde lärarbanan. En incident på fabriken kom H. att anta detta erbjudande. Verkmästaren på fabriken, en engelsman vid namn Harrison, utsatte H. för vad som måste betecknas som svår misshandel. Följden härav blev att H., som måste intas på sjukhuset i Karlshamn, fick en för resten av livet starkt nedsatt syn på det ena ögat. Att återvända till fabriken var givetvis otänkbart. Som vi skall se i det följande kom denna händelse för all framtid att hos H. framkalla en bestående skepsis mot all sådan verksamhet, som kan innefattas i begreppet fabriksrörelse.

Våren 1836 började Holmberg att undervisa barn i föräldrahemmet i Granefors. Därmed hade han tagit de första stegen på den levnadsbana, som avslutades när han 1892 avgick med pension.

Under Håkanssons ledning bedrev Holmberg intensiva studier, vilka i flera ämnen nära anknöt till trivialskolans kursplaner. Han vidgade samtidigt sina kunskaper genom att flitigt läsa flera mer eller mindre omfattande populärvetenskapliga arbeten. Till dessa hörde ett av den franske amiralen Jules S.C. Dumont d'Urville (1790–1842) författat arbete, vilket under åren 1836–40 utkom på svenska under titeln: *Världsomseglaren eller sammandrag af de upptäcktsresor, som blifvit verkställda kring jorden och förnämligast i Stilla hafvet, från och med 1520 till och med 1831, af Magalian, Tasman, Domprier m.fl.*

Ungefär samtidigt publicerades två förkortade utgåvor i översättning till svenska av fransmannen Alphonse Marie Louis Lamartines intryck från en resa i Orienten (1832-33). 1842 utkom sålunda i Stockholm »Sammandrag i ett band med upplysande natur af historiskt och grammatikaliskt innehåll samt tillagd fullständig ordbok, till bruk vid undervisningen bearbetad av C.N. Öthander». (2 uppl. 1847). Redan följande år publicerade A.F. Kylander ett utdrag ur Lamartines omfattande arbete: *»för gymnasier och högre apologistskolor; med bifogade historiska, geografiska och grammatikaliska anmärkningar samt en fullständig ordbok»*.

Under åren 1836–38 o. 1842 utgav e.o. kammarskrivaren i kammarrätten J. Lind på Lars Johan Hiertas (1801–72) förlag *Lördagsmagasinet*, »en populär illustrerad veckotidning av blandat innehåll». I dess första nummer påpekas, att redaktionen har samma mål för sin verksamhet som sällskapet för utspridandet af nyttiga kunskaper. »Blandat innehåll» betyder i detta sammanhang, att i magasinet behandlas de mest skilda ämnen, som kan hänföras under begreppen kulturhistoria och naturkunskap. Illustrationerna är utförda i upphöjd gravyr, dvs träsnitt. Några artiklar, vilka måste ha fångat Holmbergs intresse och säkerligen haft en viss betydelse för hans bildningsmål, skall här i korthet beröras. Redan i det ovannämnda numret av tidningen talas om boksamlingar. Man anser att ett bokförråd bör vara en av de nyttigaste sakerna även »i den mindre förmögnes boning». I en omfattande artikel (årg. 1, nr 25) framlägger redaktionen sin syn på vad som bör innefattas i begreppet folkundervisning. Efter att ha analyserat arten och omfattningen av lärostoffet,

avslutas framställningen med följande påpekande: »Vi behöva icke här omnämna den religiösa och moraliska undervisningen. Lyckligtvis äro alla övertygade, att det är på dess grund, som framgången av all annan undervisning beror».

Håkansson uppmanade Holmberg att hos församlingens kyrkoherde, prosten Wåhlin, anhålla om tillstånd att undervisa barn. Utrustad med ett dylikt dokument skulle hans verksamhet få en offentlig och därmed än mera betryggande karaktär. Wåhlin mottog H. med stor välvilja, prövade dennes skicklighet i bokläsning, skrivning samt framställde några frågor. Härefter ansåg han sig kunna utfärda följande intyg: »Johan Holmberg, som af mig blifvit examinerad i de ämnen, som tillhöra den första barnundervisningen, äger efter däruti vunnen approvation tillstånd att inom Asarums socken, där han anlitas, få tillsvidare utöfva skolmästarbefattning. C. Ludv. Wåhlin».

Holmberg kallades att undervisa i församlingens ambulatoriska skolor, sammanlagt sex stationer. Tre år ägnade han åt denna verksamhet, vilken gav honom en lön av 4 sk. i veckan för varje barn samt fritt vivre. Av förklarliga skäl tröttnade han på de ständiga flyttningarna mellan stationerna. Han antog därför med glädje ett erbjudande om att få bli lärare vid den nyinrättade skolan i Istaby i Mjällby församling. Han tillträdde tjänsten 1 september 1839. Lönen var 180 rdr., en summa som han så småningom blev klar över icke skulle komma att räcka för hans framtida behov.

Holmberg ansåg sig besitta de kunskaper och färdigheter, som krävdes för att sköta en folkskollärartjänst. För att kunna hävda sig i konkurrensen om en tryggare och framförallt bättre avlönad lärarbefattning beslöt han sig emellertid för att undergå prövning för att erhålla vitsord enligt de nya statuterna. 1842 begav han sig därför till seminariet i Lund, där han efter en termin – omfattande tre månader – den 9 oktober avlade folkskollärarexamen. Han erhöll de högsta betyg som utdelades vid detta tillfälle. Vid hemkomsten ingick H. äktenskap med Elna Svensson, en barndomsvän.

Här måste jag göra ett avbrott i min skildring av Holmbergs levnad för att närmare belysa omständigheter av avgörande betydelse för hur denna kom att gestaltas. I byn Vekarum belägen i Mörrums socken ungefär en halv mil från Asarum sammanträffade sommaren 1838 fem folkskollärare. De hade växt upp i denna trakt, där de nu hade sin verksamhet. Äldst av dem var läraren i Fjälkinge folkskola Sven

Rosenberg - sedermera kantor i Östra Ljungby församling - den förste folkskolläraren i Sveriges riksdag. Förmodligen var det han, som tagit initiativet till sammankomsten. De övriga deltagarna i mötet var den här tidigare omnämnde läraren vid Strömma fabriksskola G. Håkansson samt de ambulerande folkskollärarna G.O. Wikander, P. Paulsson och J.J. Holmberg. Den sistnämnde, mötets yngste deltagare, var endast 20 år. Rosenberg och Wikander, som varit dennes elev, samt Håkansson var svågrar. Om detta mötes betydelse för tillkomsten av folkskollärarföreningar och deras bidrag till diskussioner rörande pedagogiska och didaktiska problem samt frågor rörande folkskollärarnas utbildning, sociala och ekonomiska villkor, får jag hänvisa till min skrift »Sveriges första folkskollärarförening», publicerad som vol. 116 i serien Årsböcker i svensk undervisningshistoria. Håkansson hade, som vi tidigare sett, haft ett avgörande inflytande på Holmbergs val av levnadsbana. Han hade lett dennes förberedande studier samt försett sin läshungrige elev med böcker. Man skulle kunna påstå, att Håkansson grundlagt den kärlek till böcker, som var ett hos Holmberg starkt och bestående intresse. Håkansson lämnade snart lärarbanan och dog redan vid 39 års ålder. Hos Paulsson fann H. en djup förståelse för sina historiska studier, enkannerligen dem han ägnade åt den svenska folkundervisningen. Med sitt författarskap bidrog båda till att berika vår kunskap inom detta ämne. Samvaron med Rosenberg och Wikander lade grunden till en livslång vänskap. Denna hade sin grund i en andlig gemenskap, förankrad i den väckelserörelse, vilken på ett avgörande sätt ingrep i många människors liv icke minst, som tidigare påpekats, i den trakt, där H. växte upp och i den del av Skåne, där han senare under en följd av år hade sin verksamhet.

Vid Holmbergs samvaro med sina vänner diskuterade man livsåskådningsfrågor samt sökte komma till klarhet om de plikter, som åvilade en sann kristen lärare. Man sökte styrka och vederkvickelse i bibelläsning, sång och bön. Även sedan man hamnat på från varandra långt avlägsna orter upprätthölls kontakterna genom en livlig brevskrivning. Vänskapen begränsades emellertid icke endast till ett utbyte i andliga frågor. Rosenberg och Wikander lämnade som vi skall se i ett senare sammanhang stöd och hjälp åt H., icke minst i dennes ofta förekommande trångmål, när det gällde kampen om det dagliga brödet.

I det föregående har jag berört det i Asarum florerande »läseriet», vars verksamhet kyrkoherden i Borrby församling Thure Brorström så

starkt fördömde i en skrivelse till biskop Wilhelm Faxe. Det är svårt att med några få ord klargöra innebörden av begreppet läseri och karakterisera anhängarna av denna religiösa riktning, de s.k. läsarna. Den rörelse, som språkbruket givit denna beteckning, har nämligen ingen enhetlig struktur. Inom den rymmes mångskiftande andliga strömningar. Man skulle som gemensamt för läsarna kunna framhålla, att salighetskravet hos dem är förknippat med en djupare och mera förinnerligad religiositet än hos människor i allmänhet. Detta i sin tur ledde till att man inom dessa kretsar drog en skarp gräns mellan omvända och icke omvända, respektive frälsta och icke frälsta. Denna attityd utgjorde givetvis i flera hänseenden ett stöd för rörelsens medlemmar; mången gång blev den emellertid så rigorös att »broderskärleken därav kom i fara».

Det fromhetsliv, som decennierna närmast före mitten av 1800-talet utvecklades i västra Blekinge och närgränsande delar av Skåne, är mer eller mindre påverkat av den herrnhutiska, den gammalpietistiska och den schartauanska väckelserörelsen.

I Holmbergs »anteckningar» finner vi icke, såsom i levnadsteckningar av P. Fjellstedt och Sven Rosenberg, några skildringar av religiösa kriser, vilka lett fram till en omvändelse. I H:s memoarer möter vi sålunda aldrig en tvivlande och sökande människa. H. framstår här som en bekännelsetrogen, djupt religiös människa, vilken levde i en ständig gudsgemenskap och som såg vardagslivets mest obetydliga skeenden sub specie aeternitatis.

Sven Rosenberg växte upp i Mörrums socken belägen c:a en halv mil från Asarum, där han vid 19 års ålder anställdes som folkskollärare. Den framställning av väckelserörelsen, som han ger i *En dagbok ligger öppen* och i några artiklar i tidningen *Budbäraren* för år 1859, syns mig väl ägnad att belysa den religiösa miljö, i vilken Holmberg växte upp och som på ett avgörande sätt kom att forma hans personlighet.

Rosenberg berättar, att han var den duktigaste vid konfirmationen och vid husförhören. Likt annan ungdom var han road av dans, varmed också följde »dryckenskap och slagsmål». Vid slutet av 1820-talet besöktes en familj i Asarum även av en »piga» vid namn Gertrud, som kom från Sandsjö i Småland. Under sin vistelse i Blekinge »disputerade hon väldeliga om nödvändigheten av att göra bot och bättring». Genom hennes förkunnelse råkade många i själanöd, och

hon uppmanade dem att söka tröst och ledning hos den ryktbare »läsarprästen», komminister Peter Lorens Sellergren i Hälleberga. Hemkomna därifrån blevo dessa ortsbor enligt Rosenbergs berättelse »ljusbärare», som förkunnade frälsningens nåd. I Asarum, Fjälkinge m.fl. orter i trakten av Karlshamn flammade det upp en väckelserörelse, som förde olika människor samman i en innerlig gemenskap. Komminister M. Borgström i Asarum vände sig i sina predikningar mot läsare; deras värsta vedersakare var emellertid prosten och kyrkoherden i nyssnämnda stad C.L. Wåhlin, densamme som givit Holmberg tillstånd att tjänstgöra som folkskollärare.

Genom en bekant sammanfördes Rosenberg med läsarna, varigenom han snart genom »Guds nåd blev frälst». De »salighetssökande», som Rosenberg nu kom att tillhöra, sjöng vid sina sammankomster Lars Linderoths sånger, Olof Kolmodins psalmer samt Mose och Lambsens visor. Även Sions sånger fanns i ett eller annat hem. Bokhandlare Syrén i Karlskrona hade givit ut en sångbok, som flitigt brukades. Alla dessa sånger, påpekar Rosenberg, »smakade av kraft, försakelse, strid och seger». Vidare läste man av Murbeck, Hoof och Elfwing utgivna predikningar samt sedermera »mindre lättsmälta skrifter av Luther, Arndt och Nohrborg». Några bibelförklaringar eller »andliga föredrag» förekom icke. Även om man inte hade direkt olägenhet av konventikelplakatet, så ville tydligen Rosenberg med uttrycket »andliga föredrag» markera, att man icke predikade och sålunda med sina sammankomster icke syftade till att dra allmänheten från gudstjänsterna i kyrkan. Bakom dessa möten, underströk han, låg samma föreningsbegär, som gav upphov till de vid denna tid alltmer vanliga associationer, där man odlade olika former av världsliga intressen.

Redan under 1700-talet blomstrade ett fromhetsliv under traditionellt kyrkliga former - en väckelse känd under namnen pietism och herrnhutism. Ännu vid början av 1800-talet spelade den en viss roll, men började att alltmer förtvina. Rosenberg hävdade bestämt, att den väckelserörelse, som kom att få en livsavgörande betydelse för honom, icke anknöt till dessa andliga strömningar. Måste man, understryker han, söka upphovet till den hos någon människa, »så är det hos Sellergren. Skall rörelsen nödvändigt vara en -ism, så är det i själva verket Sellergrenism».

Sellergrens väsen präglades av en gammalpietistisk fromhet och han hyste en djup och stark kärlek till den evangelisk-lutherska

kyrkan. Bland läsarna i västra Blekinge uppträdde ingen som sökte upphöja sig till ledare. Man tog, som Rosenberg påpekar, »goda råd och undervisning av Sellergren», och som en följd härav förekom inom rörelsen inga tecken på sekterism eller separatism från kyrkan. Även »legoherden», som för sin inkomst trängde sig in i »fårahuset» var man skyldig aktning för ämbetets skull. Godtog man inte dennes förkunnelse, kunde den andliga kosten hämtas hos andra präster eller vid andaktsstunder inom den egna kretsen av väckelsetrogna. Till en början hyste dessa en mer eller mindre stark misstro gentemot nykterhetsföreningarna och det var främst genom Peter Wieselgrens insatser, som det växte fram en bättre förståelse för dessa associationer och deras strävanden. Rosenberg gjorde i sina levnadsteckningar gällande att nykterhetsrörelsen byggde på kristlig grund och var utgången från väckelsen. Tyvärr hade den, påpekar han, fört med sig att »de gamla kära sammankomsterna», vid vilka man värmdes av läsning, bön och sång, kom att ägna ett större intresse åt »nykterhetstal och brännvinsdiskussioner». De väckelsetrogna började att uppblandas med sådana människor, som, när de väl hade blivit »nyktra», ej kände av någon synd och därför icke längre hade behov av en frälsare. »Så kan», fortsätter Rosenberg, »en god sak, då han får bemäktiga sig själens krafter och tränga omsorgen om det nödvändiga i bakgrunden, leda till ondo». Dessa människor, som icke fann det nödvändigt »att reformera hos sig själve, funno staden i alla dess förvaltningsgrenar behöva reformeras, drätselkammare behövde inrättas, stadens räkenskaper revideras m.m. Åtskilliga eljest välmenande själar av den ringare borgarklassen drogos in i virveln, att ett rätt obehagligt alarm uppstod, till föga fromma för Kristi rike. Slutligen blandade sig därtill det omkring 1840 allmänna ropet på representationens ombildning, vilket allt i förening med mycket annat i den numera mycket uppblandade församlingen införde helt andra samtalsämnen än om synd och nåd och salighetens skaffande med fruktan och bävan. (.....) »Stormvinden» vilken medfört icke så liten skada i Herrens örtagård och i icke så ringa mån berövat Herrens brud den fromhets- och enfaldighetsprydnad, hon förut ägt till och med inför dem, som icke kunde bedöma andliga saker efter kristlig, utan blott efter förnuftets måttstock och endast från denna synpunkt erkänt att »läsarne» dock voro ett stilla, fridsamt och pålitligt folk, som skötte sig själv.» Rosenberg berättar vidare, hurusom han »genom den Himmelske Fadrens väl underliga, men dock kärleksfulla styrelse» kom att flytta långt bort

(till Ö. Ljungby i sydvästra Skåne) från de gamla vännerna och därmed gick miste om glädjen av deras personliga umgänge. En del av dem »gingo tillbaka till ett grövre eller finare världsväsende igen; åtskillige blevo kvar vid Herren och Hans ord, och äro det ännu, vilket jag vet av den oavbrutna brevväxling jag under de sistflutna tjugo åren haft nöjet att föra med dem.» Till dessa hörde i främsta rummet Johan Holmberg. Men dessa utdrag ur Rosenbergs skildring av väckelserörelsen i västra Blekinge, huvudsakligen hämtade ur en serie artiklar under titeln *Ett bref från Skåne*, publicerade i den tidigare omnämnda tidningen *Budbäraren*, har jag trott mig kunna ge en god bild av den ideologiska bakgrund, mot vilken jag i fortsättningen skall söka teckna Holmbergs verksamhet, hans syn på folkskollärarens utbildning och plikter, på frågor rörande uppfostran och undervisning samt på hans författarskap.

I skildringen av Holmbergs liv hade vi kommit fram till år 1839, då han genom förmedling av vännen pastor Landergren antogs som lärare vid den nyinrättade skolan i Istaby. På nyåret 1842 sökte H. den ledigförklarade lärarbefattningen i Fjälkinge församling. Han erhöll första förslagsrummet, men en ortsbo, som kommit på det tredje, erhöll tjänsten. Några för folkundervisningen särskilt intresserade män var emellertid missnöjda med utgången av valet och erbjöd H. att ta hand om undervisningen i en privat skola, som de ämnade inrätta. Han skulle här erhålla bättre löneförmåner än dem han åtnjöt i Istaby. Församlingens kyrkoherde prosten Scharr hyste inte något intresse för tillkomsten av denna nya läroanstalt och krävde borgen för att privatläraren icke skulle komma att belasta församlingens fattigvård. H:s situation blev nu bekymmersam, men den löstes därigenom att han av den här tidigare omnämnde kyrkoherden, prosten Thure Brorström kallades till lärare vid den större växelundervisningsskolan i Borrby församling. De löneförmåner, som erbjöds – fri bostad i skolhuset, vissa tunnor spannmål samt kontanter – ansåg H. betryggande för framtiden, varför han antog kallelsen. I sina »anteckningar» har han målande skildrat hur annorlunda förhållandena kom att gestaltas än han hade tänkt sig. H:s företrädare, som hette Lindström, hade erhållit befattningen som klockare och ville därjämte behålla lärartjänsten. Han hade därför hos domkapitlet framfört klagomål över vad som närmast får ses som kyrkoherdens tillsättning av densamma. Härmed inleddes en 2-årig process mellan denne och klockaren. Under ärendets handläggning fälldes tre utslag av domkapitlet och två av K.M:t, varvid till slut fastställdes att sockenstämman vid förnyat val skulle utse innehavare av tjänsten. Vid detta fick H., som gjort sig känd som en plikttrogen och skicklig lärare, samtligas röster. För H. var dessa två år en mycket svår tid. De utlovade löneförmånerna infriades inte och han levde i en ständig oro för sin framtid. Klockaren behöll bostaden i skolhuset, varför H. under den första tiden fick bo hos kyrkoherden och senare hos en ortsbo, medan hustrun tvingades flytta hem till sina föräldrar. Utgången av processen ledde till en »fiendskap» mellan Lindström och Holmberg, som upphörde först när den senare 1851 flyttade från Borrby församling. För en känslig natur som H. påverkade givetvis detta förhållande hans trivsel och humör. Förhållandet förklarar säkerligen hans i många sammanhang dokumenterade ogillande av förenade klockar- och lärartjänster. Skolan kräver enligt H. helt sin man; den blir alltid lidande av att lärarens intresse knytes till andra uppgifter än barnens uppfostran och undervisning.

Det var emellertid inte bara konflikten med Lindström, som bekymrade Holmberg under åren i Borrby. Han undervisade efter den i Lund inlärda växelmetoden omkring 100 barn i åldern från 6 till 14 år. Det gjorde H. betryckt att nödgas begränsa undervisningen till inövandet av mekaniska färdigheter, då han hade en stark ambition att vilja bedriva den på ett »andeutvecklande» sätt. Genom att så långt möjligt nå detta syfte sökte han modifiera lärosättet och utsattes därvid av kritik från kyrkoherden, som var en ivrig anhängare av växelundervisningsmetoden. Denne anmärkte även på H:s undervisning i gymnastik samt avvisade bestämt varje begäran om pengar för inköp av olika läromedel. Dessa motsättningar till trots syns emellertid prosten B. – den titel H. alltid använder i sina dagboksanteckningar – ha hyst respekt för honom. Själv trodde H. att dennes avoghet på något sätt hängde samman med att han tillhörde de s.k. läsarna.

I Holmbergs »anteckningar» finner vi inga närmare uppgifter om de lärometoder, som han tillämpade. Sådana fakta får vi inhämta ur andra källor. Vid undervisningen i bokläsning, skrivning och räkning syns han ha följt den växelundervisningsmetod, som inlärts vid seminariet i Lund. I sistnämnda ämne meddelandes de mest försigkomna gossarna kunskaper i regula de tri- och intresseräkning. Vid denna tid var det ännu inte vanligt med av styrelserna utfärdade läroplaner. Holmberg hade därför möjlighet att själv bestämma, hur lärotiden skulle fördelas mellan de olika läroämnena. Skoldagen började

med bön, varefter följde undervisning i kristendom. Denna skedde muntligt och genom en direkt kontakt mellan lärare och elever, varvid ämnen hämtades ur såväl bibeln som katekesen. Att gå till väga på detta sätt var, underströk H., en nödvändig betingelse för att han skulle kunna vidmakthålla sin kärlek till lärarkallet (Jfr *Folkskolans Vän* 1892 s. 217).

Holmberg blev tvungen att vända sig till landshövdingsämbetet i Kristianstad för att få rättelse i ett mot anställningsvillkoren stridande beslut om nedsättning av hans löneförmåner. I dessa fanns bl.a. en bestämmelse om att skolstyrelsen skulle indriva de husmännen åvilande »läspenningarna».

Familjen växte och därmed också Holmbergs bekymmer för sin ekonomi, vilka skulle komma att följa honom under hela hans levnad. När han övervägde möjligheterna att förbättra sin ställning genom extra inkomster, fann han att enda utvägen var att ägna sig åt författarskap.

Holmberg såg sig under de närmaste åren om efter bättre avlönade tjänster vid skolor, förmånliga genom sin belägenhet. Han sökte sålunda folkskollärartjänster i Karlshamn och Malmö - samt sedan han 1851 tillträtt lärarbefattningen vid Simrishamns folkskola - även en motsvarande tjänst vid domkyrkoförsamlingens folkskola i Göteborg. Som motiv för sin önskan om anställning i den förstnämnda staden åberopar han närheten till föräldrahemmet samt en lätt tillgänglig »boklåda». I sina »anteckningar» redogör H. för hur hans försök att erhålla nyssnämnda tjänster misslyckades samt framlägger sina tankar om orsakerna härtill. Nyåret 1856, då H. svårt plågades av bekymmer för de »lekamliga behoven», vilka han fruktar skall kunna menligt påverka hans arbete i skolan, ger han i sina memoarer en sammanfattande återblick på dessa misslyckanden. Det är väl typiskt, att man i en sinnesstämning, som H. då befann sig i, även gräver ner sig i det förflutnas svårigheter.

De år (1842-51), som Holmberg tillbrakte i Borrby, fick trots alla missräkningar och förtretligheter, en avgörande positiv betydelse för hans kommande verksamhet. Genom flitiga studier breddade och fördjupade han sina kunskaper främst inom ämnesområdena teologi och pedagogik. Av prosten Brorströms son Alfred tog H. lektioner i hebreiska och tyska. Studier i det sistnämnda språket, vilka han fortsättningsvis bedrev på egen hand, syns i viss mån ha öppnat direkta kontakter med den rikhaltiga pedagogiska litteraturen på detta språk.

Även i stunder av en närmast hopplös förtvivlan tackade Holmberg Gud för att lärarkallet alltjämt skänkte honom glädje och tillfredsställelse. Vad som vid denna tid i första hand gav innehåll och mening åt hans tillvaro var emellertid Borrby folkskollärarförening. I det föregående har jag hänvisat till min historik rörande denna förening (ÄSU 116). Jag kan därför här begränsa framställningen till att påvisa, hurusom H:s verksamhet inom denna association lämnar väsentliga bidrag till förståelsen av hans uppfattning vad gäller folkbildningens mål och medel samt hans inställning till tidens andliga strömningar och debatten kring samhällsfrågorna. Det var inom föreningen H. först fick möjligheter att ge substans åt sina visioner.

I olika sammanhang har Holmberg givit uttryck för byskollärarens andliga isolering. Med pastor loci - sin överordnade - kunde han icke umgås på ett sådant sätt, som var ett grundläggande villkor för bildande och förtroliga samtal. Ett närmare meningsutbyte med församlingsborna, bönder och hantverkare etc., gav som regel ingen andlig stimulans, men var i många fall ägnat att äventyra den auktoritet, som läraren nödvändigtvis måste äga.

Med bildandet av föreningen, vilket skedde vid ett konstituerande sammanträde i Borrby folkskola den 28 december 1846, bröts isoleringen. Vid de möten, som hölls flera gånger årligen, grundfästes och utvecklades en fruktbärande gemenskap, omfattande i första hand utom Holmberg lärarna i följande församlingar: Hofby (numera Ö. Hofby), Hammenhög, Löderup, Walleberga och Wallby samt Östra Herrestad. Sammankomsterna förlades växelvis till skolorna i dessa församlingar. Dess lärare utgjorde föreningens ordinarie medlemmar, vilka fick bo högst inom 3/4 mils avstånd från dess medelpunkt dvs. Borrby folkskola. De skulle sålunda utan besvär på en dag kunna komma fram och åter till ett möte och ha tid att delta i överläggningarna. Jämte dessa ordinarie ledamöter - även kallade medbröder - förekom s.k. sällskapsledamöter, vilka ägde samma befogenheter som de nyssnämnde ledamöterna, med undantag för skyldigheten »att utöva värdskap». Slutligen kunde man också till korresponderande medlemmar i föreningen utse sådana på mera avlägsna orter bosatta lärare eller andra personer, vilka hyste intresse för dess verksamhet och de syften, denna ville främja. Sistnämnda bestämmelse får ses mot bakgrunden av H:s tidigare berörda strävan att söka bryta byskollärarens andliga isolering. Då han å föreningens vägnar inbjöd rektor Elof Quiding, Peter Wieselgren, Peter Fjellstedt och J. Herm. Eken-

dal m. fl. att bli korresponderande ledamöter lekte han väl med tanken att vid något tillfälle få hälsa dem som gästföreläsare vid dess sammankomster. Sannolikt fanns också ett annat och ganska vägande motiv. Associationer, vilka i likhet med Borrby folkskollärarförening hade en religiös framtoning, blev vid denna tid lätt misstänkta för sekterism. Att som medlemmar ha högt aktade och till kyrkan anknutna personer som Wieselgren, Fjellstedt och Ekendal uteslöt givetvis varje sådan misstanke. Ingen av dessa fick emellertid tillfälle att delta i något föreningsmöte, men H:s kontakt med dem kom att leda till en livslång vänskap.

J. Herm. Ekendal (1843-57, föreståndare för seminariet i Västerås) utgav åren 1848-53 *Tidskrift för folkskolelärare och folkskolebildningens vänner*. Det hade försvävat Holmberg, att tidskriften skulle kunna bli ett organ för spridandet av föreningens syfte. Det stannade emellertid vid att föreningen i densamma publicerade protokollen över förhandlingarna vid sina sammankomster. Föreningens syftemål finns klart angivna i den första paragrafen av de bestämmelser, vilka under beteckningen »Nya Stadgar för Borrby Folkskollärare Förening» fastställdes vid dess 12:e ordinarie sammanträde i Sandby folkskola den 23 juni 1849. Här står in extenso följande:

»1 mom. Föreningens ändamål är: att dess ledamöter meddela hvarandra de upplysningar och råd, hvar och en af dem finner genom noggranna iakttagelser vid barnundervisningen, lifwa hvarandra till trägen flit i folkskollärarkallets viktiga och omsorgsfulla åligganden, och sålunda, stödjande och lifwande hvarandra, werka hvar och en inom sin kallelses krets för det tillwäxande slägtets kristliga och medborgerliga uppfostran.

2 mom. Föreningen upptager ock till öfwerläggning sådana ämnen, som röra folkundervisningen och folkskollärarne i allmänhet inom fäderneslandet.

3 mom. Inga andra ämnen än de i denna § mom. 1 och 2 bestämda få göras till föremål för föreningens öfwerläggningar eller utöfwa inflytande på Föreningens rigtning».

Dessa klart formulerade riktlinjer förklaras av det förhållandet, att det vid konstituerande mötet framkom delade meningar om arten och omfattningen av föreningens verksamhet. Sålunda framförde några deltagare en önskan om att i denna skulle ingå en kamp för helnykterheten. Andra åter – och bland dem i främsta rummet Holmberg – fruktade emellertid att ett dylikt engagemang skulle kunna väcka misstankar om att man sympatiserade med den rabulism, som frodades inom en hel del nykterhetsföreningar. I varje fall sysslade man inom dessa associationer med sådana aktiviteter som teater och dans etc., vilka man av religiösa skäl måste bekämpa.

I stadgans § 1 mom. 1 sägs, att medlemmarna skall verka för »det tillväxande slägtets kristliga och medborgerliga uppfostran». Den innehåller emellertid ingen definition av dessa båda bildningsmål. De protokollförda diskussionerna vid föreningens sammankomster ger emellertid en klar föreställning om Holmbergs och hans »medbröders» syn på dem. Det sistnämnda – den medborgerliga uppfostran – gick ut på att ge barnen sådana kunskaper, som gjorde dem skickade för såväl sina framtida uppgifter inom yrkeslivet som för att kunna delta i handläggningen av allmänna angelägenheter. Man drog dock ingen bestämd gräns mellan de båda uppfostringsmålen. Då liksom alltjämt ansåg väl flertalet, att all uppfostran och undervisning borde vila på kristlig grund. Vad gäller kristen uppfostran, så inlade de väckelsetrogna, till vilka medlemmarna i Borrby folkskollärarförening bekände sig, ett annorlunda och för barnets liv mera väsentligt innehåll i detta begrepp än vad som i allmänhet var fallet. I stadgans § 21 sägs, att »den kristliga sedligheten vare i allt ledbandet för föreningens sammanträden». Med andra ord det liv, som utvecklades i medlemmarnas gemenskap skulle präglas av den kristna trosläran. Denna eller kunskapen om kristendomens huvudstycken skulle också vara det medel, varigenom barnen fostrades till sedliga och anständiga människor. Men detta var icke tillfyllest. Läraren var, vilket ofta betonades, skyldig att göra barnen delaktiga av den saliggörande tron. Detta krav innebar, att han inför Gud var ansvarig inte bara för deras timliga utan framförallt för deras eviga välfärd. Denna syn på kristendomsundervisningens mål var karakteristisk för de väckelsetrogna lärarna. H. hävdar, att detta ansvar åvilar läraren i långt högre grad än prästen, vars direkta undervisning i kristendom begränsades till konfirmationen. Läraren skulle sålunda i sitt kall komma att spela en med missionären likartad roll. Såsom ett uttryck för denna tanke kan ses ett av H. initierat förslag om att den blivande läraren i samband med sin examen skulle ordineras på ett om prästvigningen påminnande sätt.

Föreningens ordförande spelade en unik roll. Enligt stadgans bestämmelse (§ 14) skulle han med »allvar avvisa» alla förslag eller handlingar som stred emot föreningens syftemål. Hans auktoritet var obestridlig och för medlemmarna var det »en helig samvetsplikt att vara honom behjälplig».

I och med att Holmberg år 1851 tillträdde tjänsten som lärare vid Simrishamn folkskola kunde han enligt statuterna icke tillhöra före-

ningens ordinarie ledamöter och därmed icke längre fungera som dess ordförande. Föreningen beslöt emellertid att kalla H. till ständig medlem. I ett brev till denna av den 19 november sistnämnda år tackar H. för hedersbevisningen. Samtidigt uttrycker han sin glädje över att avståndet till Borrby inte är större än att han alltjämt kan sköta en del av föreningens angelägenheter, genom deltagandet i dess överläggningar vinna ökade kunskaper samt motta värmande impulser för skolmästarkonsten och dess utövning.

Holmberg satte icke något särskilt högt värde på den undervisning, som meddelades vid våra folkskoleseminarier. En lärarförenings främsta uppgift borde därför enligt H:s mening vara att komplettera utbildningen vid dessa läroanstalter, sörja för folkskollärarnas fortbildning eller kanske rättare sagt återkommande utbildning »till skicklighet i sitt kall». Deras erfarenheter från arbetsfältet samt den pedagogiska litteratur, de haft tillfälle att penetrera borde i första hand höra till det som ventilerades vid föreningens sammankomster. En sammanställning och bearbetning av protokollen skulle, menade H., kunna bli ett utmärkt underlag för en handbok, ägnad att på ett realistiskt sätt belysa de olika problem, läraren ställs inför vid sin undervisning.

Föreningens stadga ger endast en vag antydan om föreningens betydelse för lärarnas fortsatta utbildning, som Holmberg med sådan emfas understryker. Han begagnar tillfället att i sin nyssnämnda skrivelse närmare redogöra för vad som i väsentlig mån bör ingå i denna fortbildning. Man skulle kunna påstå, att han härmed har inmutat praktiskt taget alla de ämnen, som hör till folkskoleseminariernas fackundervisning. Om dennas art och omfattning framhåller H. följande:

> Källorna för den psykologiska kunskapens studerande äro a) bibeln, där den sanningsfullaste beskrivning om människans andeförmögenheter, egenskaper och tillstånd efter syndafallet finnas, b) enskilda och allmänna historien, c) psykologiska läro- och läseböcker (av fäderneslandets egna författare hava vi Petrelli och Afzelii lärobok i psykologi) och d) egna iakttagelser ur barnalivet och egen livsutveckling. Att få i det sig utvecklande själslivet studera villkoren och sättet för detsammas uppfostran och undervisning, skall visa oss skolmästarkonstens storhet och djup, rikta den samma med ständigt nya rön, och med vad det tråkiga minnesläsandet av torra metodregler aldrig förmå giva ett ständigt ökad hug därtill. Det allt djupare inträngandet i vårt kall och dess bestämmelses uppfattning i ett allt klarare medvetande skall också mäktigt bidraga att lösgöra oss från det lågas tycken och omdömen. Fortsättande i denna riktning skall föreningen däri äga livskraften för sitt framtida bistånd, vara ett det mäktigaste medel för vår fortsatta bildning i skolmästarkonst och lämna ämnen till en självständig skolkunskap.

Holmberg visar ett stort och väldokumenterat intresse för historien, främst då den gren, som berör folkundervisningen. I de sista häftena av *Folkskolan* för 1849 skildrar han i en serie artiklar grunddragen av dennas utveckling. I samma tidskrift för 1850 finns en av H. undertecknad »Inbjudning till Sveriges folkskolelärare, att samla bidrag till svenska folkundervisningens historia». Dess första mening lyder: »Bland de mänskliga kunskaperna intager historien ett viktigt rum». Av särskilt intresse i denna inbjudan är följande passus, av vilken framgår, att H. var en pionjär vad gäller samlandet av material för kännedomen om vårt undervisningsväsende.

> De ämnen vi kunna samla äro: berättelser om de äldsta folkskolornas insättande, fasta och kringgångs- (ambulatoriska) skolor, huru många kunskapsämnen, som bibringas vid folkundervisningen, såsom den vanliga innan- och utanläsningen av psalm- och evangeliiboken och katekesen, om jämte detta det vanliga måttet av kristendomskunskap även undervisning i skriva och räkna blivit meddelad, egenheter i själva undervisningssättet, berättelser om enskilda män, som varit nitiska för folkundervisningens befrämjande och folkskolornas inrättande.

I sina dagboksanteckningar under rubriken »Nyåret 1856» påpekar Holmberg, att han för överläggningar inom föreningen »uppkastat» en ny följd av ämnen. Vid den första sammankomsten nyssnämnda år gick diskussionen i huvudsak ut på att klargöra begreppen uppfostran och undervisning. Denna senare, menade man, var det medel, varmed uppfostraren arbetar. Som vanligt var det H., som med långa och välformulerade - i sin metafysiska dräkt understundom något dunkla inlägg - dominerade debatten. Han fastslog, att undervisningens främsta uppgift var att harmoniskt utveckla barnets själsförmögenheter »till det sanna, goda och rätta». Främst betonar han dess betydelse för utvecklandet av tankeförmågan, en nödvändig förutsättning för att barnet skall kunna inhämta kunskaper om sin »jordiska och himmelska bestämmelse». Den senare betecknar han som uppfostrans »ovillkorliga ändamål». Lärarens strävan motverkas av barnets genom arv-

synden fördärvade tillstånd. Hans främsta uppgift blev därför att hindra utvecklingen av det »onda anlaget».

I ofta förekommande föredrag och debattinlägg understryker Holmberg att föreningens främsta uppgift måste vara att samla vetande och kunskaper, som kan befrämja »skolkunskapen». Han förklarar emellertid i detta sammanhang inte sin syn på innebörden av detta begrepp. Först i tvenne artiklar under titeln »Skolkunskapens närvarande framsteg», publicerade i tidskriften *Skolvännen* för den 15/10 och 14/12 1864 redovisar han sin uppfattning om vad skolkunskapen bör innefatta. Framställningen är närmast influerad av den tyske pedagogen F.H.C. Schwarz, som i sitt arbete *Lehrbuch der Erziehungs- und Unterrichtslehre* utreder begreppet »Schulkunde». Skolkunskapen uppdelar H. i två huvudgrupper: allmän och speciell metodik. I den förra ingår grundprinciperna för uppfostran och undervisning jämte bildningsmålet, vilket blir bestämmande för ämnesval och lärokurser. Till den senare hänför H. diskussionen rörande det sätt, på vilket lärostoffet i varje särskilt ämne bör behandlas.

Holmbergs flyttning till Göteborg fick givetvis en stor betydelse för föreningens verksamhet. Debatten rörande didaktiska frågor fick ge rum åt ett ökat intresse för uppfostringsproblem, skolorganisatoriska frågor samt åt lärarnas förhållande till föräldrar och skolmyndigheter. Vad man framförallt saknar under de närmast följande åren är de klargörande sammanfattningar, utblickar och litteraturhänvisningar, varmed H. ofta avslutade en debatt. Kanske en eller annan ledamot hade svårt att följa H:s tankegång. Nu var det emellertid slut med de lärda formuleringarna. Från de spekulativa höjderna hade man kommit ned till skolans vardag.

De sista tio åren av föreningens verksamhet – det sista protokollsförda sammanträdet hölls den 23/6 1878 – bär i viss mån Holmbergs signum. Man började åter intressera sig för didaktiska frågor, höll undervisningsövningar och diskussionerna fördes på ett ur såväl formell som innehållslig synpunkt högt plan.

Innan jag går över till att skildra några för Holmberg betydelsefulla händelser under tiden i Göteborg – där H. tillbringade mer än hälften av sitt yrkesverksamma liv – skall jag med några rader komplettera de under vistelsen i Simrishamn (1851–56) förda dagboksanteckningarna. H. fann här en god vän i Bengt S. Langh. Denne var född i Laholm den 10/8 1789, flyttade 1832 till Simrishamn, där han 1847 fick mästarbrev som handskmakare. Med Langh som tillhörde väckelserörelsen diskuterade han religiösa frågor och anteckningarna rörande dessa meningsutbyten är ägnade att belysa H:s inställning till olika strömningar inom denna rörelse. Nyårsafton 1851 antecknar han ett samtal med Langh, varvid man kommit in på rosenianismen. Langh kände sig styrkt av Johan Ternström (1803-82). Denne var kyrkoherde i Onsala församling Göteborgs stift (fr.o.m. 1855 kyrkoherde i Fjälkestads församling i nordöstra Skåne) och förde vid denna tid en ganska oförsonlig kamp mot den uppsvenska eller nyevangeliska riktningen inom väckelserörelsen, vars ledare var G. Scott och C.O. Rosenius. Han ansåg, att dessa intog en i konfessionellt hänseende alltför obestämd attityd. H. å sin sida deklarerade, att han trots »sina mildrande omdömen» rörande rosenianismen icke kunde ansluta sig till denna rörelse på grund av dess brister vad gäller exegetiken. Det förtjänstfulla hos Rosenius: tron, kärleken och rättfärdiggörelsen, sade sig H. redan förut funnit i bibeln, i Luthers, Nohrborgs och Ternströms skrifter. Han påpekar emellertid, att det var först genom studiet av »Ros» arbeten, som hans religiösa åskådning stadfästes. Med »Ros» avses den tyske teologen M.F. Roos (1727–1803). Denne var mycket uppskattad inom schartauanska kretsar i vårt land, vilket väl förklarar att många av hans till svenska översatta uppbyggelseskrifter fick en stor spridning. Den 31/7 1856 har Holmberg i sin dagbok nedtecknat en uppvaktning hos domprosten J.H. Thomander (1798–1855), nyutnämnd biskop i Lund. En svåger till honom var ägare till ett kopparverk i Granefors, där H. hade växt upp. Biskopen berörde fromhetslivet i denna trakt och de två »mot varandra misstrogna riktningarna» inom detsamma. Vid mitten av 1800-talet hade det skett en uppmjukning av motsättningarna mellan den sellergrenska-gammalpietistiska och den schartauanska rörelsen, framförallt genom att den senare under inflytelser från Wieselgren och Hammar m.fl. fått en mer liberal betoning. Man kan därför förmoda, att biskopen med de tvenne riktningarna närmast avsett den gammalpietistiska och den uppsvenska eller nyevangeliska rörelsen. Som tidigare påpekats hade H. sin ideologiska förankring hos den förra. Den äldre, högkyrkliga schartauanismen anklagade han för den brist på vidsynthet och tolerans, som tog sig uttryck i ett fördömande av all profan litteratur.

Som belägg för Holmbergs stora intresse även för denna litteratur kan hänvisas till en anteckning i dagboken den 18 november 1856. Här omnämns ett sammanträffande hemma hos bataljonsprästen vid

Nya Varvet B.J. Glassel, varvid man kom överens om »att arbeta tillsammans i utgivande av äldre svenska skrifter av utmärkta och godkända författare».

Under åren i Simrishamn förde Holmberg en livlig korrespondens med Ekendal. År 1851 utgav denne en skrift med titeln: *Den nya Folkskolan i Swerge. Tankar och anteckningar under en resa sommaren 1851* (62 s.) Den väckte stor förbittring i första hand hos vårt lands folkskollärare. Ekendal hade nämligen på ett nedlåtande sätt skildrat sina intryck av den obildade och tarvligt klädde skolläraren. Han hade föreslagit att religionsundervisningen skulle förläggas till hemmet under föräldrarnas och prästerskapets tillsyn. Medlemmarna i Borrby folkskollärarförening blev lika förvånade som besvikna över Ekendals syn på folkskolan och dess lärare. Vid föreningens sammankomster lyckades H. i någon mån dämpa oron genom en tolkning av dennes intentioner, som mera vittnar om de vänskapsband, varmed han var knuten till författaren än insikten om de konsekvenser ett realiserande av dennes förslag skulle få för folkskolans utveckling. Man skall icke, påpekar H., fördöma Ekendals syn på kristendomsundervisningen med mindre än att man tagit del av och noga genomtänkt, vad han skriver i sin skrift på s. 53. »Icke bleve kristendomen därföre utesluten, att kristendomskunskapen ej längre meddelades, ty kristendomen är icke blott kunskap, ... utan en så viss tillförsikt och hjärtlig förtröstan till Gud om syndernas förlåtelse genom Jesum Kristum, att den frälser oss från synden samt giver håg och kraft till det goda. Denna vissa tillförsikt, denna hjärtliga förtröstan kunde näras genom en kort daglig bibelläsning och förklaring samt genom offentliga morgon- och aftonandakter». Dessa andakter tolkar H. som ett belägg för uppfattningen att det väsentliga i religionsundervisningen – den levande, muntliga framställningen – skall kunna bli kvar i folkskolan.

Holmberg gav offentlighet åt sin tolkning av Ekendals tankar om folkundervisningen genom artiklar i *Svensk Folkskole – Tidning*, vilken utkom 1852-53. I denna medarbetade även hans vänner Rosenberg och Wikander. Så småningom blev emellertid H. ensam om sin uppfattning att Ekendals projekt skulle gagna vår folkskola och lärarkårens intressen. Det var så mycket mera beklagligt som man inom vida kretsar började betvivla dennes omdöme. Joh. W. Warholm skriver sålunda, att Ekendals »levnad var en predikan om ock med perioder i marginalen, ty han var stundom rätt besynnerlig». (Skara

stifts herdaminne I s. 254 f.).

Under sin vistelse i Simrishamn, närmare bestämt 1853, framlade Holmberg resultatet av sina skolhistoriska forskningar i en skrift med titeln: *Grunddragen av Svenska folkundervisningens historia* (96 s.). I dagboken kan vi följa hans svårigheter att skaffa förläggare och bidrag för att kunna trycka densamma. Jag har ej funnit, att den har använts som lärobok vid våra seminarier. En mera omfattande anmälan har endast påträffats i Bihang till tidningen *Väktaren* för den 2/12 1854. Den avslutas med följande »vackra ord» ur H:s arbete: »Folkskolan är Kristi kyrkas dotter. Obehindrat av riksdagens beslut går denna kyrka fram över jorden och folkskolan följer i hennes spår. Båda stå de i Kristi tjänst för människolivets eviga utveckling, skyddade av Hans Konungsliga makt».

Den 28 aug. 1847 reste Holmberg till Lund för att på egen begäran få avlägga »extra examen i bibelläsning och kateketik samt de ämnen, som i stadgan 1842 blivit tillagda». Examen, som pågick i sju dagar, har han ingående skildrat i sina dagboksanteckningar. Särskilt nämner han om den bibelförklaring över Matt. 8:1-12, som han höll inför alla barnen, 96 skolmästare och seminariets föreståndare och lärare. Icke utan stolthet påpekar H. att denna bibelförklaring var den första, »som blivit hållen av en skolmästare i sem.skol.».

Den 1 juli 1856 tillträdde Holmberg befattningen som skolinspektör och förste lärare vid den Willinska skolinrättningen i Göteborg. Vid Borrby folkskollärarförenings sammankomst den 23 juni samma år i Hofby folkskola höll han ett avskedstal med utgångspunkt från Matt. 10:8. Styckets sista mening har följande lydelse: »I haven fått för intet, så given ock för intet». Tillämpad på ledamöterna betydde detta, att de såsom »medlemmar i Jesu Kristi rike hade mottagit många nådevälgärningar» och därför i egenskap av lärare var skyldiga att med trohet och flit meddela »livsens kunskap utan avseende på lön och andra världsliga förmåner». H. ombads att stå kvar som ordinarie ledamot i föreningen och gagna denna – med uppsatser, vittnande om hans omfattande kunskaper.

Holmberg tvekade länge och det var först efter upprepade anmaningar, som han antog kallelsen till den nyssnämnda befattningen. H. saknade ingalunda självförtroende. Att han i detta fall betvivlade sin förmåga berodde på att han för första gången i sitt liv ställdes inför uppgifter, för vars handläggning han saknade både kunskap och erfarenhet. Jag syftar här närmast på det administrativa arbete, som

åvilade inspektören – räkenskaper och personalfrågor.

Vad som icke framgår av Holmbergs dagboksanteckningar var att den Willinska skolan vid denna tid »mycket var lik ett vanvårdat, törnbevuxet åkerfält». Enligt för läroanstalten gällande statuter skulle skolinspektörstjänsten innehas av en prästman. Att kunna finna en sådan, utrustad med den pondus och pedagogiska erfarenhet, som krävdes för att få skolan på fötter var – främst av ekonomiska skäl – icke tänkbart. Än mindre sannolik syntes en ung och oerfaren prästmans möjligheter att kunna lösa denna svåra uppgift. Detta insåg domprosten Thomander, varför han på skolstyrelsens förfrågan förklarade, att ingen inom stiftet tjänstgörande stod till förfogande. Härigenom tvingades styrelsen att frångå stadgans kompetenskrav. Man kallade Holmberg, som inom denne närstående kretsar gjort sig känd som en nitisk och kunnig skolman. Därjämte hade H. en sådan livssyn, som föreståndaren för en på kristlig grund vilande skola borde omfatta.

Dagboksanteckningarna är mycket sparsamma beträffande den Willinska skolans organisation och verksamhet. För att förstå arten och omfattningen av de göromål, som åvilade H. och därmed också de bekymmer över deras handläggning, som han anförtrodde dagboken, kan det vara motiverat att ta del av statuterna rörande såväl föreståndarnas som skolinspektörens åligganden. Uppgifterna är hämtade ur den översiktliga framställning om den Willinska skolan, som H. 1867 utgav under titeln: *Willinskolan i Göteborg under de första 100 åren av sin verksamhet från skolans grundläggning 1767 till 1867* (52 s.).

6:o Föreståndarnas skyldighet bliver att i det hela ömt behjärta inrättningens bästa, och således noga tillse, att allt sker ordentligt, med redlighet och god hushållning, samt till den ändan, som oftast samråda med inspektor och granska dess bok och räkningar över vad som passerar, att snart kunna få rättat, vad som kan tarva ändring eller förbättring.

7:o Vad skolmästarne, läromödrarne och övrige betjäningen angår, lärer det bliva inspektorsgöromål att, i samråd med föreståndarne, dem pröva och antaga samt att bestyra om deras avlöning, och därför redovisa, att tillhålla dem till sina skyldigheters iakttagande, såsom ock att avskeda dem, som icke fullgöra sina skyldigheter.

Slutligen är överenskommet och belevat, att hela skoleinrättningen och förvaltningen endast kommer att dependera och skötas av de fyra föreståndarne, med tillhjälp av inspektor eller den prästman, de antaga, så att icke någon domstol eller någon eho det vara månde, får sig därmed befatta.

Till dessa den 30 april 1795 antagna och den 4 november samma år av Göteborgs magistrat »protokollerade» regler, gjordes den 25 april 1807 bl.a. följande tillägg.

Att till beredande av så många flera tillfällen för föreståndarne att gemensamt inhämta skolans tillstånd uti dess förehållande angelägenheter, trenne bestämda sammankomster årligen ... skola hållas, då ock varje gång skolans kassa- och huvudböcker samt dokumenter angående skolans egendomar och utsatte lånkapitaler skola överses, och de emellan varje sammankomst influtne kontanta medel, säkrast ske kan, till skolans förmån göras fruktbare.

Holmbergs dagbok från åren i Göteborg berör mera än hans tidigare anteckningar privatlivet, dess glädjeämnen och bekymmer. Dessa senare utgör det dominerande inslaget i den bild, han ger av sin verksamhet som skolinspektör. Genom stora personliga insatser och uppoffringar, vilka ofta gick ut över familjen, lyckades han reformera skolans undervisning. Han vidtog även en hel del åtgärder i syfte att förbättre tillsynen. Härigenom ådrog han sig såväl elevernas som lärarnas ovilja. De senare såg inte gärna att de nya anordningarna inskränkte på deras frihet. Även en eller annan av skolstyrelsens medlemmar tyckte, att H. gick väl långt i sitt nit, i vilket man såg ett uttryck för »religiöst svärmeri».

Så småningom visade det sig att Holmberg hade haft grund för sina tvivel om möjligheten att kunna klara de administrativa uppgifterna. Hans arbetsförmåga avtog med åren som en följd av dessa svårigheter samt bekymmer för familjen. Att han under sådana omständigheter kunde ägna sig åt ett omfattande författarskap får väl närmast ses som ett försök att genom en stimulerande sysselsättning finna en avledning från vardagslivets betryck och vånda. Jag syftar här närmast på tidskriften *Skolvännen*, som utkom under åren 1864-69. Utgivningsbeviset var utfärdat för kantor G.O. Wikander, och redan från början tillhörde Holmberg redaktionen. Till sina fasta medarbetare kunde tidskriften bl.a. räkna Peter Wieselgren och Sven Rosenberg.

Utrymmet medger inte någon inventering av Holmbergs många bidrag i första hand gällande historiska aspekter på frågor rörande uppfostran och undervisning. Däremot syns det mig motiverat att granska en artikel, som H. omnämner i sin dagbok, och vars innehåll gjorde att han råkade i konflikt med skolans styrelse.

En dag i början av år 1865 besökte Holmberg – i syfte att erhålla ett lån – en av skolans föreståndare, handlanden Julius Bernhard Lindström (1825–1904), vilken 1859 efterträdde fadern Erik Gustaf Lindström som medlem av styrelsen. Sonen var ledamot av stadsfullmäktige och drätselkammaren samt tillhörde styrelsen för stadens fattigvårds- och folkskoleväsen. J. Lindström representerade Göteborgs borgerskap vid ståndsriksdagarna 1862–63 och 1865–66.

1867-72 tillhörde han A.K. samt som representant för Örebro län F.K. 1879-81. Lindström var sålunda en i det allmännas tjänst anlitad och uppskattad person. Han klandrade H. för att denne under anonymitetens täckmantel i en artikel i *Skolvännen* hade angripit v. Holten, utan att ange dennes namn, men på ett sätt, som uteslöt varje tvivel om vem som åsyftades. H. bestred icke, att han var författare till den ifrågavarande artikeln betitlad »Ett märkligt tidstecken». Johan David v. Holten (1814-1906) var en inom vida kretsar känd och uppskattad person - icke minst för sina insatser under ett 33-årigt ledamotskap av folkskolestyrelsen - därav 20 år som dess ordförande. Han lät, då staden saknade erforderliga medel, på egen bekostnad uppföra en skola för 130 elever. Under åren 1878-93 var han medlem av styrelsen för Willinska skolan (Jfr SBL 19 s. 327-329). v. Holten var känd för sina trägna besök i skolorna. Vid ett sådant i samband med examen hade han - i artikeln kallad »en testis» - tillsagt läraren, att under förhöret i kristendomskunskap icke ställa »några dogmatiska frågor, vilka äro tvivel underkastade». H. menar, att denna anmaning såväl beträffande innehållet som det sätt, på vilket den framställdes, var »anmärkningsvärd». Det berättigade i H:s kritik berodde väl närmast på vad v. Holten menade med dogmatiska frågor. Åsyftade han Luthers lilla katekes, så kunde H:s kritik anses befogad, eftersom denna skulle inläras i folkskolan. Eller enligt H:s påpekande, att »var man vet ju att folkskolans dogmatik är: tio Guds bud, trons artiklar, fader vår samt Herren Jesu Kristi instiftelseord till döpelsens och altarets sakrament». Dessa dogmer, understryker H. med emfas, varken kan eller får betvivlas. Som mångårig ledamot av folkskolestyrelsen måste v. Holten ha ägt kännedom om för kristendomsundervisningen gällande bestämmelser. Enligt H:s närmast gammalpietistiska uppfattning var kunskapen om kyrkans dogmer en förutsättning för att kunna bli delaktig av den saliggörande tron. Läraren var inför Gud ansvarig för att barnen bibringades denna kunskap. Den lärare, det här gäller, syns ha varit medveten om detta ansvar och icke efterkommit v. Holtens anmaning. Han kunde därför, framhåller H. i artikeln, vara förvissad om »att evighetens Herre skulle stödja honom att bliva fast och osviklig och icke rädas otillbörliga maktspråk».

Det finns inget belägg för att v. Holten på något sätt reagerat, när läraren icke följde hans anmaning. Detta skulle möjligen kunna tyda på att denne i själva verket examinerade enligt v. Holtens önskemål. Min uppfattning om förklaringen till H:s angrepp är att söka i den

principiella skillnad, som rådde mellan Holmbergs och v. Holtens syn på kristendomsundervisningen, enkannerligen vad gällde katekesen. H. försvarade utanläsningen av denna även under de första skolåren genom att hänvisa till att barnets »minnesgåva» då är starkare utvecklad än dess »förståndsförmåga» (Jfr *Folkskolan* 1950, s. 33 ff). Folkskolinspektören i Göteborg J. Wallin har i förordet till sin översättning av den tyske skolmannen Karl Bormanns *Unterrichtskunde für evangelische Volksschullehrer* (1854), uttalat sig om katekesundervisningen på ett sätt som tydligt ger vid handen att han icke delade H:s uppfattning.* Wallin var väl närmast benägen att med hänsyn till barnets mognad ifrågasätta den dogmatiska undervisningen. Det finns anledning förmoda, att v. Holten delade denna uppfattning. Att upphovet till ifrågavarande artikel var en pedagogisk stridsfråga, syns bestyrkt av ett påpekande, som H. gör i ett senare sammanhang. Detta går ut på att styrelsens starka reaktion i första hand får tillskrivas det »väsen», som Wallin gjort av artikeln. Man kan dock förmoda, att styrelsen även påverkats av den fräna tonen samt att v. Holten, den tidigare ledamoten av Göteborgs bibelsällskap, på väl lösa grunder av H. inräknats bland representanterna för rationalismen. v. Holten syns ha gjort sig allmänt omtyckt inom folkskollärarkåren. När han den 31 dec. 1891 vid 77 års ålder lämnade sin post som folkskolestyrelsens ordförande mottog han följande av 300 lärare undertecknade adress: »Vi ha låtit oss se i Eder icke allenast den övervakande styresmannen utan även en deltagande faderlig vän, som med råd och dåd stått oss bi i vårt fostrarkall».

Samma år, som Holmberg publicerade sin kontroversiella artikel, diskuteras med lidelse frågan om kyrkans dogmer. Denna debatt initierades av Viktor Rydbergs skrift *Bibelns lära om Kristus* (1864). Den har givetvis icke något direkt samband med den nyssnämnda artikeln. Men under samma datum i dagboksanteckningarna som H. skildrar sitt besök hos Lindström berörs Viktor Rydbergs uppmärksammade skrift. H. berättar sålunda om upplagan av »Bref till en etc.», som han fått till skänks av Wieselgren. Gåvan var en av denne författad skrift med den fullständiga titeln: *Bref till en samvetsgrann Vän, som genom att läsa V.R:s s.k. Bibellära om Kristus och Viktor Rydbergs uppsats om Jehovatjensten hos hebreerna före babyloniska fångenskapen, erkännt sig hafva blivit* »en man som tvivlar». H.

* Pedagogik för folkskolelärare Gbg 1866.

kunde endast sälja ett fåtal exemplar. På Wieselgrens förfrågan om affären blev han tvungen att tillstå sitt misslyckande, varvid denne erbjöd sig att köpa upplagan.

Hösten 1865 erbjöds Holmberg en gratifikation mot villkoret att han upphörde med sina skriverier i *Skolvännen*. Detta beslut mottog han vid ett besök hos styrelsens ordförande J.J. Ekman (1815–1908). Dennes far och farfar hade tillhört styrelsen för den Willinska skolan. Ekman var sedan 1843 chef för firman Ekman & Co, v. ordförande i stadsfullmäktige, där han åren 1870-87 beklädde posten som ordförande. Han var borgerskapets representant vid ståndsriksdagarna 1856-65 samt ledamot av F.K. 1867-82. Ekman var sålunda inte bara en framstående företagare utan även en inom såväl kommunal- som rikspoltiken högt uppskattad och inflytelserik person. Det nyssnämnda kravet motiverade Ekman med att H. genom att medarbete i *Skolvännen* skulle hindrats fullgöra sina »plikter i skolan». Detta påpekande förvånade H., som hade konfererat med Ekman innan han engagerade sig för tidskriften. Varken vid detta tillfälle eller i senare sammanhang hade Ekman hyst några betänkligheter mot detta åtagande vid sidan om tjänsten som skolinspektör. Med tanke på det uppoffrande arbete, H. nedlagt till fromma för den Willinska skolan, är det förklarligt att han kände sig djupt besviken över det missförtroende, som kom till uttryck i det av styrelsen ställda villkoret.

Styrelsens krav, att Holmberg skulle helt avstå från att medarbeta i *Skolvännen*, syns emellertid icke ha varit oeftergivligt. Man borde kanske tillägga ett förmodligen, eftersom H. icke brukade signera sina artiklar. En genomgång av tidskriften ger emellertid vid handen, att han sannolikt lämnat en hel del bidrag av skolhistoriskt och självbiografiskt innehåll. Dessutom har H. i tidskriften publicerat årsredogörelserna för den Willinska skolan. Hans författarskap är emellertid av den art, att det icke har kunnat väcka någon förargelse hos styrelsens medlemmar eller den närstående personer.

Tidigt ivrade Holmberg för att man skulle tillämpa en muntlig, förklarande undervisning. Under titeln Kateketiken framlade han en samling anvisningar om hur en dylik undervisning kunde praktiseras i ämnet kristendomskunskap. Manuskriptet sände han för granskning och bedömande till Wieselgren m.fl. Samtliga syns ha varit ense om arbetets förtjänster. Någon – dock icke Wieselgren – menade, att det skulle vinna på en översyn av den språkliga framställningen. H. kände sig djupt förnärmad av detta påpekande. Redan vid början av sin

lärarbana hade han genom omfattande studier tillägnat sig konsten att använda ett modernt och lättflytande språk. Med åren uppövades denna färdighet genom flitigt författarskap. Kateketiken kom aldrig ut av trycket. Samma öde rönte en studie av fabriksrörelsen, som byggde på H:s erfarenheter från spinneriet i Granefors. Förläggaren fann hans framställning intressant men i flera hänseenden alltför pessimistisk.

År 1870 utgav Holmberg en *Minnesteckning öfver seminarieföreståndaren Jonas Herm. Ekendal*. Denna är en skildring av Ekendals liv från vaggan till graven; varav endast en bråkdel ägnades åt ledningen av seminariet i Västerås. Titeln är sålunda knappast adekvat. Minnesteckningen utkom i samtryck med en »Kort beskrivning öfver svenska folkundervisningen 1840-1850. Med bihang Borrby folkskollärarförening». Samtrycket kan närmast ses som ett tillägg till H:s 1853 utgivna historia om folkundervisningens utveckling i Sverige. Utöver här i olika sammanhang berörda tidningar och tidskrifter, i vilka H. lämnat underrättelser om denna förening kan ytterligare nämnas *Triaden* (1852-56), *Föreningen* (1857-61) och *Tidning för folkskolan* (1865-82). 1854 utgav han anonymt två häften med titeln: *Borrby folkskollärarförenings handlingar*.

Holmbergs minnesteckning över Ekendal, som föddes 1809 och avled som kyrkoherde i Flo församling (Skara stift) 1862, har närmast karaktären av en apologi. Oförbehållsamt erkänner H. att Ekendals förlöjligande av folkskollärarkåren var ett fatalt misstag. Hans förslag till en organisation av folkundervisningen i Sverige måste emellertid, menar H., bedömas mot bakgrunden av de rådande förhållandena i landet. Med hänsyn till dessa var förslaget för Ekendal den enda tänkbara möjligheten för att kunna genomföra sitt huvudsakliga syftemål: att höja folkskollärarnas bildningsnivå. Man skulle kunna påstå, att H:s minnesteckning i viss mån också är ett försvar för honom själv. Han vill göra kritikerna uppmärksamma på att också i hans pedagogiska insatser ligger en strävan att finna medel och metoder i syfte att förbättra folkskollärarnas utbildning. En levnadsteckning över H. skulle mycket väl kunna avslutas med samma ord, varmed denne sätter punkt för sin biografi över Ekendal: »Pedagogik och teologi voro hans älsklingsämnen till slut, som de varit från början.»

I dagboksanteckningarna för de senare åren av sin levnad talar Holmberg allt oftare om avtagande krafter och ohälsa. Han orkade icke längre att delta i den offentliga debatten om skolfrågorna. H.

lämnade scenen och de skolmän, som framträdde efter honom, hade i många fall vuxit upp i en annan andlig miljö och delade icke hans livssyn. De var emellertid besjälade av samma heta vilja att befrämja folkundervisningen. H. fann positiva tecken på att hans ängslan över att folkskollärarnas strävan att förbättra sina ekonomiska villkor skulle gå ut över deras pedagogiska intressen var ogrundad.

Det är möjligt, att Holmberg tänkte sig sammanställa och av trycket utge sina artiklar av skolhistoriskt och självbiografiskt innehåll, vilka han författade under de senare åren av sitt liv och som han även publicerade i facktidningarna *Svensk Läraretidning* och *Folkskolans Vän*. Han syns aldrig ha hyst en dylik avsikt beträffande dagboksanteckningarna. Dem anförtrodde han sina bekymmer och i dessa ges mycket få exempel på den omsorg beträffande språkets behandling, som kännetecknade hans författarskap.

Holmbergs dagbok ger i viss mån skäl för beteckningen självkarakteristik. Hans reflexioner över sitt lynne och sitt sätt att reagera i olika situationer ger en god bild av hans komplicerade personlighet. H. var ödmjuk; när han kände sig kränkt eller besviken sökte han tröst i förvissningen om att Gud hade en mening med prövningarna. Ingenting kunde hända honom, som inte ingick i Guds avsikt med hans liv. I vissa sammanhang var H. emellertid icke tillgänglig för några kompromisser; han kapitulerade aldrig inför sådant, som stred mot hans innersta övertygelse.

I bekymmersamma situationer vann Holmberg befrielse och förnyade krafter genom att i ensamhet söka gudsgemenskap genom bön. Världsfrånvändheten gav honom tröst men förklarar också hans i viss mån passiva inställning till de aktuella samhällsfrågorna.

Holmberg hade växt upp i en miljö där kampen för det dagliga brödet var en realitet. Han trodde icke att ett expanderande näringsliv skulle förbättra de ekonomiska villkoren för huvudmassan av landets befolkning. Även om H. bildningsmässigt kunde mäta sig med medlemmarna i styrelsen för den Willinska skolan, så måste han dock haft svårt att kunna identifiera sig med dessa representanter för en kategori av driftiga företagare, vilka spelade en framträdande roll vid vårt lands övergång från agrarstat till ett modernt industrisamhälle.

Holmberg antecknar i dagboken, att hans lynne undergår ofta återkommande, starka växlingar. Sålunda gör även obetydliga motgångar honom betryckt, medan minsta framgång ger upphov till en optimism, som saknar förankring i verkligheten.

En egenart hos Holmbergs dagboksanteckningar är påfallande, de saknar en yttre miljö. En god vän skjutsade H. från Borrby till Malmö - en resa på omkring 10 mil. Skildringarna från denna färd begränsas till påpekandet att man ibland samtalade om religiösa spörsmål. Lika litet har den fortsatta färden med båt till Göteborg bjudit på naturupplevelser tillräckligt fängslande för att bli bevarade åt minnet. Kanske finns förklaringen till Holmbergs till synes bristande känsla för naturens skönhet i följande påpekande av Goethe: »För att iaktta naturen fordras en viss stilla klarhet i det inre, så att det inte störs av ovidkommande ting».

Kraftlöshet och en tilltagande sjuklighet tvingade Holmberg att hösten 1892 begära biträde vid undervisningen samt att under det följande året lämna sin befattning. Den 18 juli flyttade han från sin bostad i skolhuset. Med anledning av att detta inträffade samma år som den svenska folkskolan firade sitt 50-årsjubileum publicerade *Folkskolans Vän* (nr 26 o. 27) en biografi över Johan Jakob Holmberg.

På sin 75-årsdag den 5 juli 1893 hyllades Holmberg såväl i nyssnämnda tidning som i *Svensk Läraretidning*; varvid man underströk hans många och betydelsefulla insatser för folkundervisningens utveckling. H. avled den 17 februari 1895. De nekrologer, som inflöt i de båda nyssnämnda lärartidningarna (Sv Ltg 27/2 o. F.V. 20/2) kan närmast ses som sammanfattningar av innehållet i de artiklar, vari han hyllades på 75-årsdagen.

I Holmbergs äktenskap föddes nio barn. Av dessa var det endast fyra döttrar, som överlevde fadern. Den siste kvarvarande sonen avled några veckor före Holmberg.

Den 22 mars 1895 förrättades »boupptecknin efter förre folkskolinspektören vid Willinska skolan Johan Jacobsson Holmberg, som .... efterlämnat såsom arvingar: döttrarna Maria, gift med Herr Professorn och Riddaren Johan Olof Rosenberg, Olga, gift med Sjökaptenen Carl Isak Petersson, Emma, gift med Handlanden Magnus Hedenberg, och fröken Anna Holmberg, omyndig». (Bou nr 59 1895; EIIIa:133).

Tillgångarna i boet översteg skulderna med kr. 551:22. Holmberg syns sålunda vid slutet av sin levnad ha lyckats bli skuldfri. Bland tillgångarna upptas böcker till ett värde av kr. 50:-. Ofta talas om H:s stora samling handskrifter etc. Nyssnämnda summa torde knappast motsvara priset för en mera omfattande boksamling. Å andra sidan

åsattes böcker vid denna tid sällan några högre belopp. För den samling av litteratur, som H. hade hopbragt, fanns köparna inom en mycket trång krets. I Göteborgs universitetsbibliotek finns inga uppgifter om Holmbergs boksamling i biblioteksstyrelsens protokoll, i accessionskatalogen eller bland bokauktionerna.

Den tidigare omnämnda och av märket Joh. O-r (Johannes Ohlander) författade artikeln »En lärare av gamla stammen», vilken publicerades i *Svensk Läraretidning* med anledning av Holmbergs 75-årsdag, avslutas med framhållandet att »vördnad och erkännande, har utgjort afsikten med denna högst ofullständiga teckning af den åldrige skolmannens lif, betydelsefullt för folkskolan, folkskolelitteraturen och folkskolemötena.»

Han kunde i detta sammanhang även omnämnt folkskollärarföreningarna. Holmbergs grundläggande betydelse för tillkomsten av dessa syns mig vara ett starkt skäl för att Sveriges allmänna folkskollärarförening firar sitt 100-årsjubileum bl.a. genom att ekonomiskt stödja utgivningen av dennes dagboksanteckningar.*

Referenser:
Utöver här ovan citerade källor har uppgifter o. synpunkter hämtat ur följande periodiska skrifter och litteratur:

Bibelvännen (P. Fjellstedt) 1848-71.
Evangelisk Kyrkovän (H.B. Hammar) 1852-57.
Pietisten (S. Scott o. C.O. Rosenius) 1843-68.
Siaren (J. Ternström) 1831-33.

Bergman, J., Per Wieselgren Sthlm 1912.
Fjellstedt, P., Sjelfbiografi Sthlm 1884.
Hägglund, H. Henrik Schartau Sthlm 1914.
Lunds stifts julbok 1961.
Newman, E., Nordskånska väckelserörelser under 1800-talet Sthlm 1925.
Svenska folkskolans historia II Sthlm 1942.

* Johan Jacob Holmbergs dottersondotter adjunkt Synnöve Hedenberg-Elvander kom i mitten av 70-talet att intressera sig starkt för dagboken, sedan hon fått låna den av sin syssling kommendör Sven Rosenberg, Stockholm, dottersonson till Holmberg. Synnöve Hedenberg har renskrivit och färdigställt dagboken för tryckning.

Anteckningar af Händelser

J. J. Holmberg

	Rd.	M.	Sr.	Mk.	
Jag Joh. Jacob. Holmberg för Förd. i Herrans Församling vid Granefvet. —	5	7	1818		
Hem i Bomullsspinneri på Stenna. — —	12	7.	1832	14.	
Undervisning i Christendomslära och Confirmation ~~undervisning~~					
Herrans Hel. Nattw. af Magisten och Adjunkten Broorsson Broström	23	6	1834	16.	
Min egentl. Bildningskostnad ~~berjades undervisning~~ på Stenna den	29.	6.	1835	17.	

Tillbrummen den 24 och 25 februari jag för sista gången utan Bom. Sjunnit.	25	2	1836	0	
Kom på sjukhuset i Chamn.	1	3	1836		Ska behandlad av Ingelsmannen Harris som mästare i Sjukvård.
Kom derifrån den Reinsted Skolan sista gången till Hemma	31	3	1836		
Sjelf började Skola	s. x	4.	1836	17	3/4
~~Lägde~~ hemma hos min Föräldr.					den augusti 1837 var jag hos Sikanderi Wekum der hans Sag gar Rozenberg en hustru och Hakansson med sin hustru och vår när varande då i der Förhade omen Skollans Förning
Andra Skollorna i Östaboo började	9	1	1837		
Tredje Skolatorna började i Torsp den	6	11	1837		
Fjerde i Torsp den	8	1	1838		

Femte i Ebbarp den	7	5	1838		
Sjätte i Stuenäs den	6	8	1838		
~~Sjunde i Östaboo den~~	~~19~~	~~1~~	~~1839~~		
Åttonde i Torp.	23	9	1838	20	
Junde Skollorna i Östaboo	19	1	1839		
Hade ej denna Skolan och hemma skulder min undervisning i Läsningen	18	5	1839		
Tre myckly försummelser Stabyskolan, hvartill jag gjorde min ansökan	13	7	1839		
Flytta till myckbyd.	25	6	..39		
Första gången i Staby	28	6	..39		
Bojd under i Staby den	24	9	..39		
Flytta till Staby den	14	10	..39		
Träffad i en bok Sjukom		7.	1840		Läkedagen i Ris och Hyrka genom Jakobs Ing.
Jag vaxad i 5 veckor.					

Reste, till Lund för att läga Mollärare				
Examen den	21	6	1841	
Blev till Lund kl. 6 om morgonen	22	6	1841	
Reste till Köpenhamn		7	1841	
Examen den	9	10	1841	
Reste hemåt dag	"	"	"	
Vigdes – Trädde i Ämbete	28	11.	1841	
Min sista Examen med Barnen i Staby, det Äldsta omkring och Wäster hem ständ. Silfrupsed. Min att min Lust till att hålla i sig fick styrka och höjdhet genom lär. Gil i bäjnyd av sitt stand till Christiansminne	14.	3.	1842.	afskedad vad omt. vårde. Min hemmanet hade flidighet. afskedade inom det ehuru hemsundt vänd. blind. Hänt, Gem vandad omkring och hade gut läga hemmanskapet

	år.	mån.	dag.	
Flytade till Fjelkinge	1842	10/3		
Vigsel Skolan ej	″	3		
Hälsade ″ ″	″	4		
Flytade till Borrby	1842	25/4.		Fick Kunge Brev för Prost Broström den 16 April med en vänskapsfull hälsning, hvarmed han förklarade mig om dessa tiy och tingsjuk vänskap actad.
Begrad undertecknad till Kyrkor dem	42	7/6		Den 8 dagen Lindström hålt i Consistorium av sitt klagomål över Prästvinnamedel af my lärare. Genom det att man uppkomde fråga
och Prost. ta. Gerlin	42	27/9		
Begrad till Tyska	43	2/6		hade fick vägra mig det uppskolas denna tid i en 3 årig period hvarmed Lindström som blivit Klocka i Barnen och hans vänner bedrog vo Jaken tå, att hade fick bo qvar i Tar i Skolan och jag som af Prosten Broström blivit tänd på min betygg och tjenstå fren för alla mina medb.

Trifvade Biskop efter den 16 September. Han bjöd mig om Söndagen i Borby m. m. Söndag 2 Bibl. och 4 st. Psalm. I Borby Skolan äfvenledes nämnde han att Skolgossen kommit igen med Skolpengar som sedeltorat, att nytt Skolhållare till Skuna hades.

Dagen efter gick jag som Biskopen sagt upptecknade och fick antecknade en liten Glemp, att ej öfversättas av Bokhållaren

Sagt är hvarken hemma eller någon annan kände mig eller fick mig, måste gå hem igen. Inga hus under de 2 dagar de var arrendegård jag icke heller ordinarie af 50 rd rgs. som jag antog skulle hafva gifvits 10 rd Vrtar gjorde för 3 år 120 rd, som jag förlorade af min lön.

I Consist. utlag d. 20 Jan. 18. 43 stadfäste Ordens arrendegård, som förofvan det. 177

" 9 — Utskiftesmarkerna lagar, svårgo fluder och behöfver ej längre ovis, utan äro gångna af hyreskontraktet, ingen bam kan bli Skolan och förutsatte det Sockenredslagelmen

gade Lindström med hänvisning hos Kongl. Maj:t, som stadfäste Consist. utlag, ansökte bli attrum och hållande med de som förste gånga Sekt; nytt förslag upprättades af Borby Skolstyr. d. 29 Novemb. 1843, ofvanstående af Prost. Pers Nilsson och upphäfvit af Consist. Resolution 185 Cirk. och landts Skolstyr. ville vetat med. Nytt förslag upprättades af B. v. d. Bent Skolstyr. d. 3 Aug. 1844, som antogs af A. A. Sjöv. B. E. L. J. S. med stadfäst af Skolstyr. Konsist. i nytt hous vad. 9 pers. de 8. gifts planta

	Dr	Sk	Rd	Öre	
Rätt hem med Skuffen och lui förädrade — arrende jälkhelgden	184	18	12	"	
Dito Nilsson, köpt gårdsarrendet i Longsjö mot förlagd, att jag måtte kräfva detsamma tillbaka	44	20	1	"	Detta var den sista lediga Skiftning som för köpet af det ny. ärt mäte mig
Ersättning af sänd jag skill Swardvärk	"	30	"	"	
Nyårsdagen för året 1844 erhöll jag Ny är aldrafort för min gen af Gotaåra Wäster och Rolf. Som gjorde starke intrycket på mig, och fick af Sist. landsfar					
Dess tro och hjertlighet för vår Allmäktige Konung och Herre Oscar I	"	17	4		Den 29/9-44 fick min K. Hustrud 2:dra Barn Maria
Flyttade in i Borby Skolhus kommysrum	"	27	4		2:dra Åbo af min vän min flyttade min Jak

under min resa till Carlsruhe gulen 1844 fick jag brev att min Syster blifvit sjuk. Samt att hon det för 2:dra gången efterskänkt gode furlagel hade blifvit af Christian Stadfäst. Fiärde Sorg och klädje på en gång	1844		Min Systerson, som hade en almänt hard om hjertat lag det jag kunde hem. —
På Waldagen i Korby hypte fick jag alla rättnor, som tades inhämtat hand af de närvarande och rättade till Lärare vid Korby Stora Folkskola	1845	9/2	Så lag endt gemmanhet stryktes den 3dje processen en god utgång. —
Examen afslutades af Korby Skolstyrelse och öfvertemnades af mig den 30:de		13/4	1846 d. 3 Okt. uthämnade jag Valsen af ~~[illegible]~~ gamla lärare Svensson i Stoby, för att då fatta i dicket en Skolcoare Sonning, hvilket jag fullbrutt
För A. Brostrom.		25/6	för dem 2:dra April. H. Ukerfvolk, ~~[illegible]~~ fadt besluten var i detta en inbjudning till Skolläraren af Hammenhög och Wallberg's Stora

Min kusiner födde wäl 3:dje barn den fjerde Gossen, som i dopet. —— fick namnet Sven Jacob.	1847	12/6
	"	21/6
Det lär hund så att hos Director Ekund begärs en Tjuskiel extra Examen i Bibelförklaring och Katechetik, samt de ämnen som i Stadgen för 1842 d. 18 Jan. blifvit bifogade Gedan jag fröjdades av detta examen. Min ansökan beviljades af Director, men i anseende till den nyss begjade Examen kunde jag icke så ofta som den ville; rätt dröjsmål kom den Resti till hjälp så att tage namn de examen, hvilken afslutades på följande dagar	"	15/8
Måndagen, Skrif öfver ett af Director Ekund uppgifvet ämne. Derefter hölkel jag Skrif i Seminarii Skolan på Aftalk från ½10 fm. till 2 fm.	"	28/8
Tisdagen i Onsdagen förrättades engelsk, under Kyrkoherdens inseende i staden.	"	30/8
Torsdagsmorgonen efter Böner förrättade jag Bibelförklaring i Seminarii Skolan i åtlöje af min Skolbarn.		31/8, 1/9

№ datum

1847. 96 skolmästare, både seminarie lärarne ~~och skolmästare~~ (med direktor Ekund och Ludvig Sand Åstberg.) den första Bibelförhör som blev hållen af skolmästare i sem. skol. – Matth. 8:1-12.

2/9 Samma dag på eftermid. läste jag af skoll. C. Strömblad gymnastik. först i sem. skolan och med pojkarne i pojkskolan och sen skoll. och Sidan hemma på mu-hammar.

– kl. ½6 kunfrån direktor kallade till examen kl. 8 om förstörg. gjorde en uppgift att upplösa ur Reglem. (Organisation) för stift. med uppgift på undervisningsmaterialen; hur ofta gymnastiken måste efterlyas, och jag bojade skriftlig kl. något före 6 em. efter Orgen. sen blef färdig kl. ½8 om natten.

2/9 Åtaxen på d. 7 M. Mellin och direktor P. Ekund i seminarieskolan, i följande ämnen, hela beständet af d. Mellin 1) katechisation över 3 kat. (Jonbeck, 2) läsp. Pauli Historia, 3 fädernesländ. läsn. och Geografi; 4 räkning, med hemstudier. för

№ datum

1847. lin examen, berätta jag blifvit färdig för mig, 5, läsning utantill med psalmens rep.–

Efter detta ämnens slut redogjorde jag för katekismens hela System efter Catechesen, hvarmed både Examinatorerne tycktes vara nöjda.

– På eftm. vid enskild förhörande hos direktor Ekund berättade jag några förg. i naturläro. och Pedagogik med Methodik, jedoare för eftermiddagen uhäll jag betygen, som fort antagna, af d. Mellin.

2/9 Redan jag kom efter 7 dagars eftem. i Ludv. Ordsaken hvarför jag log da examen var inga andre än att jag betraktade det som en lycklig dröm att jag betraktade det som en lycklig dröm; ty hvarje examen som afslagen, inför ett auditorium af lärare och mycket dulid gäne för den person, som tagit, med del smärt vara den största omöjlighet att få smak att läsbarhet förändra y. tyngre fri ans- och dåtta kan ju läro-

År dato

göra så ofta det finnes nödigt — en årlig examinera Skolan åtminstone hos oss, utan de som föregade hos oss en extra examen i Bibelskrift och Religionslära. Detta gjorde examen i de ämnen som blev vid tillägnade kun Skoll. examen i Stadg. för 1842 för att icke blifva utesluten. Stadgan föreslaget till Chemnitz nya Folkskola.

1847 10/9 Afsände jag min ansökan till Skolråds Styrelsen i Chemnitz.

13/9 Uppfattade jag af Skolstyrelsens Förståndaren Rämd:m Sasse Carsten som min för 1846 utfärdade Lön 2,02.24.

Detta var den första och enda gången jag på 5 år tid undfick min Lön av Barby Skola.

" 19/9 16 Sönd. efter Trinit. höll jag Bibelskrift i Hofby Skola på Söndags eft. enligt Skollärare P. Svensons begäran. 1 Cor. 9C.

" 25/10 Bidan jag hos Herr Skollärare A. Widen, att jag erhållit 1:a Rummet på det af Chemnitz Skolstyrelse d. 28 Oktober 1847 utfärdade förslaget

till det befattande af Lärare vid nya Skola

J. Johansson (Sångläraren vid Katarina Sömn.) erhållit 2:a Rummet, Mäntzky Steenhoff (Candidat) med knappast nöd 3:e, hvarktill min Cousin Pastors Adjunkten J. Morlin hade föreslagit, och hvilket yttrade af mäne blind Skolråtsmen fedamöterna

1847 3/11 Skollärare Wal i Chemnitz, hvarom jag underrättades gå bort af A. Widen. Steenhoff, som med mäst erhållit 3:e Rummet, under ~~[illegible]~~ fick skola röstom af de som gifvos emot 1500 jag 30, Johansson ingen. Wid valet begick följande olaglighet: Ordförande wallängd 3 Mal hörs i olaglig tid, de förslagen icke var lagt krafttummet, Wicke på allmän sorkebaftimmes efter Gudstjänst. Som röstas mäganom fuerlifvas, utan en Söndag

" 12/11 Afsände jag Bref till gång till Skriftlärare Ekendal i Strängnäs. I anförande om Tillsyning för Folkskollärare.

" 26/10 Schrev jag hos Herr Skoll. Candidat C. A. Bergh vid Fabriksskol. i Carlscrona, att i handl. skrifvas vicariatet skriftlärare för första halfåret af 1848. —

1847/ 29/11 Bekom jag skrifvelse ifrån Ekendal: Strömnäs med begäran att medarbeta i Tid. Skriften för Folkskol. Jemte detta 1847 års Tryck utgifvas.
Emedan jag hann afsända Pr. på Brevet så anlad till vidarebef: La Rade han vänd sig till annan man enligt Br.

1847/ 24/12 Bekom jag Moderns och Systrarnes betyrande öfver Chemnz Skolstyrelses åtgärder för Folkskolinrättande vid nya Gk. Kyrkal. i Prostiet af Kyrkeb: Gullande i Ölen, öfverhufvudtaget klagomål ej af dem sänds Gk., att jag för min enskilda del icke kade något att anföra, emedan klagandena icke sökt bestridande det i ordnandet af Skolan. Jemte jag fått.

1847/ 30/12 Afsände jag 2 Brev till Ekendal Strömnäs med påskrift: Till Ek. 1/ Folkskoll. Jemte de 2/ Dkg. Folkskola Stiftning. 3/ Bor i Skolstyrelsen Stellar och de besvärningar Prosten och Kyrkoherden Hjelt hade för att icke den sina lide derved. (2 Ark)

1847 = Brev till Dalarna Calmar med hänvisning om Stiftningens 3:de Jemnåriande.

1848 7/1 På Föreningens begäran skrifvit afsände jag förbingen gemensamma en begäran, bestuttad på 3 Samm anträdel, till Skolag. Dr. och Professor Hedstedius att han vurie Jerkfäder och Sundbr. da Dr. Bergeskiöld påbörjade Jerk. öfver N. Testam.

1848 27/1 Bekom jag de pr. Hafvina från Ekendal.

" 3/6 afsände jag 2 d. b. i tidningen för de 6 äf de 9 som ankommit, samt mitt tack om Folkskol. kunskapen hat och sorgfuldhet.

" 4/7 Afsände jag ifrån skriftet Katekeseten till Dr. Wiesegren till revision

1848. 2/8 Hade jag en enskilt samtal med Prost. Broström i hans kammare. Jag begärde så lös med hos om skolans behofver, underrätt. materialiernas, tab. och böcker, samt lärarens tillstånd. Jag anförde Strömsn afsände han mig tänkt, men blefvit annorlunda. Jag anförde att tabeller och charter kunde icke vara annat än mycket sällan, då jag min Barnåd begynnat den i 2 år (fr. 1840: oktober till 1842 i april) och jag hade begynnat den i 6 år – detta gjorde 8 år. de kunde icke vara bättre. och om jag icke dessutom hade kiftrat den hvarje år så hade de varit bar ännu sämre. Prost. Hans det icke till Jem de tab. kunna [illegible] Jag ej

1848

7/1 På föreningens begäran skref och afsände jag föreningens gemensamma begäran, beslutad på 3 Sammanträdet, till Theolog. Dr och Professorn H. M. Melin att han wille fortsätta och fullborda Dr Bergqvists påbörjade förkl. öfver N. Testamentet.

22/5 Bekom jag de första Häftena af Tidskrift för Folkskoll. från Ekendal.

9/6 Afsände jag 2 rd. b. i betalning för de 6 af de 9 som ankommit, samt mitt tal om folksk:kallets trägenhet och sorgfällighet.*

4/7 Afsände jag manuskriptet Katechetiken till Dr. Wieselgren till recension.

2/8 Hade jag ett enskilt samtal med Prost. Brorström i hans kammare. Jag begärde få tala med honom om skolans behofver, undervis. materialernas, tab. och böckernas samt lärosalens tillstånd. I början afhörde han mig tåligt, men blef helt annorlunda. Jag anförde att tabeller och Chartor kunde icke vara annat än mycket slitna, då min företräd. begagnat dem i 2 år (fr. 1840 enl. bokbindarräkning av Berggr. till 1842 i April) och jag hade begagnat dem i 6 år - detta gjorde 8 år. De kunde icke wara bättre, och om jag icke derjemte sjelf klistrat dem hvarje år så hade de varit ännu sämre.
Prost: Hvar det icke 41 som de tab. kommo dit?

* En riksdaler (vanlig förkortning rdr) fr.o.m. 1776 = 48 skilling (sk). 1 rdr riksgäld = 3/8 av 1 rdr banko (b:o) = 3/8 av 1 rdr specie (silvermynt). Fr.o.m. 1855 delades 1 rdr riksmynt i 100 öre och 1873 infördes benämningen krona. (upplysning av G.K.)

Jag: Nej, af Bokb. Berggrens räkning visas att tabel. kommo till skolan 1840 i October.
Jag anförde: De svarta räknetaflorna med kulor har jag flyttat till högra sidan i salen av det skäl att de bör vara efter tab., emedan man lärer stafva först och räkna sedan och derföre att de förut voro i vägen för tab.
Prost: Äh ju, det är rätt - men det har blivit så leda refvor i späckningen? der taflan suttit.

Jag sv. lika som jag gjort det öfriga utan betalning, så kan jag ock slå litet ler i de holen utan bet.
Jag yttrade: Det skulle göra mig ondt om jag blefve tadlad för det jag gjort hvad jag ansett för gagneligt.
Prost något sträft: Det är väl ingen som gör det.
Jag anförde vidare: Telegraf. har jag borttagit, derföre att de äro en öfverflödighetsvara med hvilken jag hvarken sjelf hade tid, icke heller hade jag tid att låta barnen leka med den, emedan jag under hela tiden som barnen skrifva och räkna beständigt går omkring och korrigerar hvilket då gjorde telegraf. teckningen öfverflödig.
Prost. invände: Det tillhörde hvarken mig eller någon annan att ändra hvad som tillhörde Lancaster metoden.
Jag genmälde att det var som erfarenheten funnit öfver allt i Tyskland, Dannemark och Sverige att Lancasters utbildade vex.met. kräfver flere undantag och ändringar.
Prost: Men takten och disciplinen bör hållas.
Jag svarade att hvad som tillhöra ordningens och disciplin. underhållande hade jag alltid iakttagit - det hade icke felats.
Prost: En lagkommité är vald, som skall utarbeta en ny lag och den känner ingen hurudan den blir, till dess får ingenting ändras i Lancastermet.
Jag tänkte (men sa inte) den kommittén anser nog icke telegraf med dess villkor så viktiga att de få en § i skollagen Cap.

Talet kom åter om Skolans dåliga tillstånd, hvarvid jag anförde, att under alla 6 åren jag varit der hade den icke blifvit hvittad mer än en gång; i andra skolor hvittas hvarje år.

Prosten reste sig nu från sin stol och utfor mot mig: »Detta är en anklagelse mot mig; ville jag anklaga honom så kunde jag göra det hos Ephorus. Han ville icke tala med mig i denna

sak.»

Med största lugn svarade jag, att jag trodde det jag kunde få tala med Skolans Inspector, om skolans behofver.
Prost: Holmberg har varit maliciös mot mig idag.
Jag svarade att jag visserligen icke ville vara det, men om jag utan att förstå det hade varit obehaglig så bad jag om ursäkt derföre.
Prosten: Jag vill icke tala mera med Holmberg om detta.

Samtalet kom derefter in på Gymnastiken.
Prosten: Jag blef mycket förargad öfver den Skitgymnastiken vid jul.examen. Derföre kom jag icke till vår-examen - det var en riktig Skandal.
Jag svarade: Jag införde gymnastiken icke förrän jag samtalat med prosten, som dertill gaf sitt bifall.
Prosten svarade: Jaha, jaha, jaha! Holmberg kan icke gymnastik.
Jag svarade: Jag har öfvat den precis på samma sätt, som den öfvas vid lärowerket.
Prosten: Det är icke rätt, det skall vara med machineri.
Jag svarade: Vid läroverket öfvas icke sådan utan fristående gymnastik. Men då jag vet Prostens vilja, att detta icke skall öfvas, så skall jag taga bort den.
Prosten: Holmberg är stolt.
Jag svarade: Jag vet mig aldrig hafva varit det.
Prosten: Jag vill icke tala mer med Holmberg om denna saken, utan sköt skolan så bra hädanefter som hittills, så kan Holmberg lita på min vänskap - glöm nu denna stunden.
Jag tog min mössa bad farväl och gick.

Detta var den första gången efter 6 år som jag varit i Borrby då Prosten Brorström tilltalade mig i så ovänlig ton. Gud och mitt samvete äro mina vittnen, att jag inte känner några andra orsaker härtill än våra olika åsigter, tanke och uttryckssätt i fråga om Cm, hans hat till lefvande Cm, som han kallar läseri, ett satans verk etc.

Tillfällen till denna retelse mot mig har han haft, då han vid en examen offentligt motsagt mig i läran om ..... etc. (se min anteckningsbok): att jag försvarat mina medbröder, skollärarna då jag hört dem orättvist klandras; att jag och vid andra tillfällen i enskilda ämnen motsagt det, som jag enligt

min åsigt och insigt i saken funnit icke vara rätt; att jag således icke kunnat hålla med på hvad jag funnit vara rätt; att jag icke kunnat smickra och prisa Prosten för allt och mera, än som skett. Härtill kommer ock kl. Lindströms uppförande mot mig, mellan Prosten och mig.

Denna människa, han svor mig hat och förföljelse så snart Prosten kallat mig, och då han och jag ännu icke en gång sett hvarandra. Så hatad som han var af Prosten för sina kabaler, då jag kom hit till Borrby så har han dock numera återvunnit Prostens vänskap, och i samma mon, som han stiger i vänskap hos Prosten, så nedtrycker en tung temperatur skollär. i synnerhet mig.

7/8 reste jag till Chamn sjövägen.

8/8 Gick jag till Hofpredik. kyrkoherden i Chamn Westdahl; han mottog mig vänligt och yttrade sig: Det var roligt få se och tala med Holmberg. - Han bad mig komma igen nästa morgon, emedan han då skulle resa till Asarum.

9/8 Gick som sagt är ofvan till Hofpred. Westdahl och qvarstannade hos honom 1½ timme samtalade om Cm och barnundervisning, i hvilka ämnen vi voro af alldeles lika tankar. På hans fråga beskref jag Cms tillstånd i Borrby och deromkring. Han meddelade mig att han fått bref från Consistorienotarien, att inga klagomål öfver Consistorii utslag angående förslag och val till lärarbefattningen vid Chamns N. Folkskola inkommit, hvadan således det andra valet nu snart komme att hållas. I afseende härpå yttrade han missbelåtenhet med Gullanders olaga göranden, att det nu var svårt att ändra sedan Steenhoff vid 1sta valet fått ..... : men något annorlunda kom det väl att blifva vid 2ra valet, i anseende dertil att en annan röstlängd neml. den som skall begagnas vid val, hvarvid röstas efter uppskattadt hus och tunnl. förmögenhet, denna gången komma att följas vid 2ra valet, hvarvid flere prestmen, som förra gången, då origtig vallängd, neml. efter uppskattadt rörelse kapital, följdes, gåfvo sina röster åt Steenhoff, icke fingo rösta vid det nu blifwande valet, och tillade han hållande mig i handen: »Kan

resultatet ändras, så är det mig icke emot». Både förut under detta samtal och nu vid slutet uppmanade hofpredikanten mig med trägenhet, att söka den ledigblifvande lärarebefattningen vid Asarums folkskola. Han sade: »Tänk på hvad jag sade om Asarum; om det än skulle vara ett par tre tunnor mindre lön, så kan Gud uppfylla resten. Släpp intet detta så lätt ur tankarna.»

Jag lofvade tänka på det och bad farväl. Detta samtal med Hofpredikanten Westdahl i Carlshamn var mycket olika med mitt samtal 7 dygn förut med Prosten Brorström i Borrby.

Under det jag var i Chamn hölls en bolagsstämma d. 7 augusti; till hvilken jag för skolstyrelsens räkning skref kungörelse, att nämnda dato Skollagets Intressenti med skolstyr. skulle sammanträda i skolan, att öfverlägga om kostnaderna för nödiga reparationer. Oagtadt endast detta ämne var utlyst i kungörelsen till öfverläggning yrkade nu skolstyrelseledamoten Anders Ohlson, dertill eggad af klockaren Lindström - fastän Sockenstämmoförordningen af d. bjuder i § att intet ämne får företagas till öfverläggning och beslut som icke 14 dagar förut blifvit kungjordt, att de nu skulle göra en ändring i vissa stadganden angående min lön, till följe hvaraf det beslut fattades, att jag antingen skulle mista de kappar spannmål, som gå öfver 20 d. Men ock afstå från den fordran på skolstyrelsens skyldighet att indrifva min penninglön af Borrby husmän, 50 rd.rgs., samt att skolstyrelsen hädanefter icke vill hafva något besvär med torfven. Detta beslut som i afskrift förvaras bland mina skriftsamlingar är rakt stridande mot Kongl.Majts: N. stadgar af den 18 Juni 1842 2§ .2 m. Borrby församlings gällande skolreglemente af 1838 1 Cap 12§. 3 Cap 2§ lika t.c. författning på det bestämdaste ålägga skolstyrelsen den skyldigheten »att skaffa läraren sin lön». Förlidet år 1847 den 23 Juni beslutades på allmänt sammanträde, »att skolstyrelsens ledamöter skiftesvis skulle vara tillstädes vid skolan tisdagar och fredagar från den 1 Juli till den 10 Aug. för att mottaga torfven», (en afskr. af detta prot. 10§ finns i min skriftsamling) och nu beslutades - utan skolstyrelsens Ordf. närvaro - att upphäfva det förra beslutet. Ett bevis på hur skolstyrelsen i Borrby förstår och sköter skolans angelägenheter.

Så började nu hat och afund kringskansa mig på alla sidor, och pådref hos mig att dagl. och stundl. bedja Gud att han ville af sin nåd hjelpa mig ifrån Borrby, lika som jag förut bedt honom hjelpa mig till att qvarstanna der. Märkvärdigt, att jag ifjol /förra året/ då jag sökte i Chamn, då ännu kände en inre lust att qvarblifva i Borrby, men det mot mig ett år derefter uppväckta hat af Lindström och Prostens ovänliga bemötande betog all lust till vidare qvarblifvande i Borrby; detta å ena sidan och å andra sidan mina vänners i Chamn visade trägenhet för mig, och Hofpredikanten Westdahls vänlighet gjorde längtan till Chamn ännu större - och mitt hopp om framgång vid 2ra valet stadgades med hvarje gång då jag talade med Gud derom i bönen (detta skrefs förrän jag visste något om 2ra valets utgång).

28/8 War jag i Cimbrishamn med besvär mot ofvannämnde skolstyr. beslut men som det icke var postdag den dagen lemnade jag brefvet hos Bokbindare Berggren, som lofvade ställa det på posten.

Genom brefv från Berggren fick jag veta att brefvet afgick till Christianstad den --.

17/8 Då jag hemkom från min sjöresa från Chamn var mitt Manuskript till Katechetik jämte ett handbref från Dr. Wieselgren kommet. I brefv fäller han det vitsordet om arbetet: »Källorna synas vara väl begagnade. Utan tvifvel kan deraf bli en gagnelig katechetik», men i anseende till sin egen upptagna tid hade han inte tid genomläsa det med besked, derför anvisade han mig till Prosten Cöster.

3/9 War jag hos Prosten Cöster, som vänligt och beredvilligt lofvade genomläsa det, skrifva sina anmärkningar och sitt yttrande öfver arbetet på en månad, och sedan sända mig det tillbaka på Cimbr. post.

7/9 Kom min klagoskrift öfver Bolagsstämmo Beslut af den 7/8, 1848 tillbaka med påtecknad af den 2 September Nr. 240. Den 23/9 inkom den förkl. som P. Mårten och Runmerstr. med fl. afgivet till min fördel. Samma dag

motförklaring af Ingenieur Broström (oläsligt -----). Ack Herre Gud min hjelpare: Styr det så, att jag slipper flere processer om min lön och andra saker. Jag erkänner inför dig min Gud, att min klagoskrift ej war så fri från passion som den borde.

7/9 Samma dag som min klagoskrift kom till Resol. kom äfven Bref från W. i Chamn med underrättelse att Steenhoff fått flesta rösterna äfven vid det 2ra walet. Således nu dubbla slag till ledsnad: hat och elaka stämplingar i Borrby af kl. Lindström, M. Brorström, Sarro Sarrosen o A. Olsson, som ville fråntaga mig en del av min lön, och på samma gång afslaget af Chamns folkskola, just då jag hoppats genom befordran till denna plats blifwa fri från mina hatare i Borrby.

I början, då jag afsände min Ansökan till Chamn, hade jag kunnat med fullt lugn mottaga afslaget, emedan jag hade flere skäl som fästade mig vid Borrby, det stillsamliga lifvet, föreningen, den lilla trädgården och fleras tillgifvenhet, men i samma mon som jag föreställde mig de fördelar jag skulle vinna i Chamn, närheten av mina föräldrar, känslan för födelsebygden, bättre tillfälle till mina barns uppfostran, flere vänners omgifning och förökade lönetillgångar jämte närheten af Boklåda, detta förökade nästan dagligen min längtan till Chamn och sände jag böner till Gud derom. Också har intet varit för mig så svårt att öfvervinna som detta. Det kräfvde många tårar och böner.

30/10 Ankom Utslaget, fällt den 23 October. Alla de påståenden jag gjort voro mig tilldömda och det öfverkl. Prot. upphäfvat.

27/11 Ankom M. Nilssons i Blästorps utslag öfver det målet, hvaruti jag för M. Nilssons räkning skrifvit, på grund af Consistorii utslag af den 20 Januari 1843, hvaruti läraren vid Blästorps skola tilldömmes 2 (helgen skylds, oläsligt) korn av Borrby kl. årligen, ansökan om utbekommande häraf, men som Blästorps skolstyr. gifvit kl. Lindström qvitto på att han lemnat nämnda korn så hänvisades M. Nilsson till skolstyrelsen. Hade nu M. N. åtnöjt sig med mitt råd att i förkl. öfverlämna åt Konungens Bef.hde att dömma klockaren eller

skolstyrelsen, hvilkendera de ansågo vara skyldiga, så hade han säkert vunnit men han följde i st. kronofogdens och Runnerströms råd att endast hålla sig till kl., och som nu denne kunde visa med qvitto att han lemnat spannmålen, fast icke till M. Nilsson, så får nu M. N. ånyo söka skolstyr.

Förlidet år hade jag skrivit för L. Nilsson i Hammensh. som äfven måste anlita lagens hjelp för utbekommande av sin fulla lön efter stdg. Han vann.

4/12 Afsände jag till Boktryck. och Redactören af A.B.L.J. Hjerta et manuskript: »Grunddragen af sw. folkundervisningens Historia», utförlig bearbetning af det tal jag höll i föreningens 5. ord. sammanträde den 23 Juni 1848. Manuskriptet innehöll 6½ ark tillegnat Seminarieförest. o Kyrkoherde P. Eklund.

1849

1/1 Afsände jag bref till Rectorn och Seminarieförest. A. U. Schmidt å föreningens vägnar med begäran om upplysningar hvad skrifter som till äfwentyrs kunde finnas i W.U.S. arkiv angående W.metodens införande i Riket, samt att han ville hos Hjerta underrätta sig om ofvannämnda Manuskripts tryckande.

Samma dag till Seminarieförestånd. Dahm i Calmar - årsberättelse om föreningens verksamhet under 1848.

19/1 Kl. 5 minuter öfver 3 efterm. födde Elna wårt 4de barn, gossen Karl.

25/1 Ankom mitt Manuskript från Cöster med vitsord att det innehåller många och användbara saker och kan således ofelbart gagna dem, för hvilka det är bestämdt.

1/2 Herren ware lof för den innerliga glädje jag har i utöfningen af min kallelse. Herren har ock nu gifvit mig en rätt stor lust till denna min skola (Borrby) så att jag finner behag att förblifva här. Denna min förändrade sinneslust att åter älska Borrby skola, anser jag som ett Herrans nådiga swar på mina böner; ty då jag straxt hade sökt i Chamn och året derefter samt i anseende till de tillstötande ledsamheterna härstädes /se ofvan/ var jag ledsen af Borrby och önskade högeligen att komma härifrån.

3/2 Kom den lille gossen Ola från Gunarp af Näsums församling, på 10 året gammal. Han berättade, att han kommit vilse från sin äldre broder John, 11 år gammal, i Cimbrishamn. Han sade, att deras fader war båtsman o hette Quick, Gustaf Nilsson.

25/2 Söndagsförmiddag satt Elna och kammade barnen. Hon gick ut i spiskammaren efter någon ting. Jacob tog kammen och gick efter henne. Då Elna sedan skulle taga kammen var den borta och fanns icke oagtadt träget sökande.

På 3dje dagen derefter om tisdagen, letades åter efter kammen, hvarvid Elna utan att kunna vänta något svar af Jacob, som då var 1½ år endast, frågade honom: »War gjorde du af kammen?» Och barnet gick genast till spiskammaredörren och ville in der. Jag öppnade dörren och han gick genast bort till drickankaret, aftog sprunnet och förde sin arm ner i ankaret. Modern undersökte ankaret - och se kammen var der. Han hade oförmärkt lagt kammen dit då han nämnda gång följde med Modren.

19/4 Afsände jag föreningens k-skrifvelse med serskild handskrifning till Dr. Wieselgren.

26/4 Fick jag bref från Rect. Schmidt i Stockholm att han hade det till Hjerta insända manuskriptet, han erbjöd sig skaffa annan förläggare till det samt föreläsa det vid läraremötet, som skulle ske under sommaren 1949.

4/5 Afsände jag med Måns Nilsson Manuskriptet Katechetiken till Professor Bring, Lund.

27/5 Hörde jag kyrkoherde J. Ternströms Inträdespredikan i Onslunda (pingstdagen).

28/5 »Warde dock frid och sanning i mina dagar». Detta hade en serskild betydelse till pred. sjelf, betydelse som inträdes predikan, och betydelse som en märklig likhet med dagens evang.

Då jag kom hem från Onslunda var bref kommit från Dr. W., ett svar på församlingens skrifvelse till honom den 7 April. Af mångfaldiga göromål var han hindrad att komma, men uttrycker i bref de varmaste välönskningar för föreningens framgång och sin fullkoml. högaktning. Samt innerligaste helsningar till föreningens medlemmar.

1/6 Avsände jag föreningens Inbjudningsskrifelse till ..... Sem.förest. Past. Fjellstedt.

11/6 Afsände jag till Ekendal Protokoll Nr VIII öfver föreningens 5 ordinarie sammanträde, jämte anhållan om råd för en förläggares anskaffande till en arbets berättelse om föreningens 3åriga verksamhet; för dessa medel ville jag bekosta den tillämnade förenings Minnesskrift, emedan 3 af ledam. ej ville deltaga i kostnaden.

11/6 Ankom Fjellstedts svar på föreningens skrifvelse. - Han ville komma till ett Sammanträde, men icke förrän i October el. om vintren, emedan hans sommarresor redan voro bestämda; också ville han hafva del af föreningens handlingar för att låta dem ingå i sin tidskrift.

3/7 Afsände jag med Kyrkoherde Berggrens dräng Per Ohlson, som skulle resa till Tygelsjö min ansökan till skolstyrelsen i Malmö, adres. till Handlanden Berger; fatal. voro slut med 2 Augusti.

6/10 Af denna dato bekom jag bref från P. Måns med underrättelse, att en ung man af endast 22 år Rosen från Arboga fått första rummet på förslaget i Malmö med 42 betyg och blef fort vald; 2:a rummets ingick äfven 41 och 3:e rummets 40½ samt att mitt namn ej funnits bland alla sökandena som i Malmö tidning blifvit uppgifne. Häraf såg jag klart att min ansökan gått förlorad till Malmö. Ty med 43 betyg och 13 års tjensteår skulle jag haft 1:a förslag. Besynnerligt att hvarken handl. Em. Bager, som jag adresserat min ansökan till, och till hvilken jag ytterligare på posten skickat ett bref med begäran om ansökan från mej till honom ankommit icke svarat mej ett ord, icke heller Kyrkoh. Th. B. Brorström, som jag bett vid sina täta resor (½ mil) till Malmö taga underrättelse av Bager om samma sak, och även Quiding som inhändigade underrättelser om lärartillsättningar och ville recommendera mig till M. tog icke heller besked om någon ansökan från mej inkommit. Så hade jag nu för 2:a gången gjort ett misslyckat försök.

Då jag noga betänker omständigheterna och de verkande medlen vid mina skriftvexlingar sedan jag inträdde i folkskollärarekallet, så väl under hela min flydda tid och jemför dem med Guds ord, finner jag på mig besannat Davids ord: Psalm 4:4 »Besinner dock att Herren förer sina Heliga underligen. Herren hörer då jag åkallar.»

Förberedelserna till min kallelse till Mjellby skedde mig ovetande. Då Måns Andersson, som jag hade haft några förtrol. samtal med endast om det kristna lifvet, dermed vi blifvit två förtroliga vänner, ofta skjutsade för sin husbonde kustchefen, till dennes bror Pastor Landergren i M. och en gång fick höra honom fråga efter en duglig och stadgad skolmästare, föreslog han mig, utan att någonsin förut hafva tänkt på detta, än mindre talat med mig derom; och då Pastor Landergren ville se mig följde han mig dit och saken afgjordes så att L. ville ha mig. Minst af allt hade jag tänkt på att komma till Istaby i M. socken.

Då jag sökte på Wikanders underrättelse i Borrby, visste jag icke hvar detta var beläget, och ingen menniska kände mig der icke heller jag dem. Prostens söner Malte och Vigtor voro de som enligt deras egna berättelser för mig, rådde Prosten, då hans val vacklade mellan mig och Liljegren i Westerstad, att besluta sig för mig, och de hade aldrig hört mitt namn nämnas. Så kom jag till Borrby. Herren Gud har ledt mig underliga. Det han gjort med mig har varit motsatsen af hvad jag önskat och tänkt - men jag finner nu att jag på de vägar han ledt mig blifwit tusende gånger lyckligare i både lekamlig och andlig måtto, än om det skett som jag önskat.

Här i Borrby har under de sista två åren de husliga behofven ökat och oagtadt min Hustrus arf använts, har jag ingen utsigt att betala min skuld; i år (1849 sommaren) hafva vi haft så ondt om födoämnen, att vi ofta få nöja oss endast med bröd och vatten; i Chamn hade jag sökt men ej funnit, i år (49) har jag sökt i Malmö - men min ansökan kom ej fram, och en ung man, endast 22 år gammal, fick den platsen, han hade mindre tjensteår än jag, men mer än de som framkommit inom (fatalie?) tiden.

Sedan i September 1847 således i 2 år har jag allt ständigt ropat till Gud att han ville gifva mig en annan plats, först

Chamn sedan Malmö - men han har funnit godt icke gifva mig någotdera, jag pröfvades allt är mörkt ingen ljusstrimma visar sig för framtiden - Men jag vill åkalla Herren - hans ord är evig sanning - mitt hjertas tvifvel lögn.

5/6 Samma dag jag fyllde 31 år fick jag i bref från Ekendal tillåtelse att för den tillämnade festen den 28/12-49, uppbära betalningen för 9 H. af (---) 3 rd banco.

19/10 Afsände jag bref till Prof. Bring med anhållan om underrättelse om beskaffenhet af mitt ms. Katechetiken.

Till Quiding, att han ville försälja det till Gleerup.

Till Redakt. af Skånska Posten med begäran att förlägga arbetet: Berättelse om föreningens 3-åriga verksamhet och Min.festen den 28/12 49. - Svarade, att han ej hade tillfälle förlägga det.

1/11 Bref från Wikander med 10 banco till festen.

5/11 Afsände jag till G. Wikander Ms. Berättelse om föreningen och Festen 1:a Do, om föreningen 8 ark, med begäran att skaffa det förläggare i Göteborg. För detta arbete skulle han uttaga de förskjutna 10 rd.banco till festen.

9/11 Bref från Redaktör Hjertman, att han ej kan åtaga sig förl. och tryckandet av det erbjudna Ms.

Bref från Skoll. Forsberg i Wallkärra med begäran, att få föreningens stadgar till ledning för den dyl. föreningens stift. i Wallkärra.

19/11 Afsände Föreningens 1:a Petition till Kongl. Majt. om anslag för Ekendals Tidskrift (---).

Bref jemte föreningens stadgar till Forsberg.

22/11 2 Exempl. Inbjudningsskrifvelser till festen insändes till korresp. ledam. frå Ystad fsk.

23/11 Bref från Fjellstedt med begäran om upplysning då nästa sammantr. hålles.

30/11 Bref från Quiding med 4 Rd. till festen.

1851

12/3 Besöktes Borrby skola af Hrr Ehrnberg och Nisbeth från Cimbrishamn som, synnerligast den förstnämnde, togo kännedom om undervisningen i *alla* ämnen och tycktes deröfver intresserade; togo husets och skolbehörets underhåll samt lärarens boningsrum i nära skärskådande, beklagande dess dåliga beskaffenhet. Wid afskedet sade Ehrnberg: »*Mellertid önskar jag att Holmberg måtte snart få en bättre skola.*»

14/3 På andra dagen efter nämnde Hrrs besök fick jag med extra bud bref från Prosten Kemner, innehållande kallelse, på grund av Semin.förest. Quidings anvisning på mig att som vicarius förestå skolan i Cimbrishamn från den 1 April; jag anhöll och fick tjenstledighet af Prost. Brorström på 3 månader.

22/3 Inställde jag mig personligen hos Kemner i Cimbrishamn, mottogs vänligt af honom, uppvisade mina betyg i original, talade mycket med honom om undervisning och tukt, han gillade min framställning: att lärarens personliga respektbjudande handlingssätt var det egentligaste till ordningens upprätthållande, och tillade han sjelf: »Saknas den, så hjelper det ej om läraren har 100 ögon».

29/5 Slutade jag barnundervisningen i Borrby skola.

29/6 Waldagen i Cimbrishamn erhöll jag allas röster till lärarebefattningen derstädes. Kyrkoherde Ahlberg kom sjelf in till mig med Häradsskrifvare Larsson och kungjorde mig detta genast efter walet.

2 o 3/7 2 och 3/7 flyttade jag till Chamn från Borrby. Wid mitt afsked med barnen i Borrby skola förklarade jag, sedan jag gjort morgonbön de 2 första verserna i Joh. evang. 15 kap., talade derefter öfver 1sta Budet om kärleken till Gud, genom Jesus Kristus och huru de genom hans Andas kärlek och omskapande kraft skulle inympas till nya grenar i den nya lifsstammen J.K. och därmed frälsas från syndaförbannelsen, som kommit öfver menskligheten från dess första stam Adam.

Att der så hos dem måtte ske, derpå hade jag under min 9-åriga tjänstetid syftadt, äfvensom att bidraga till deras uppfostran för samhället att de måtte bli skickliga, att gagneligt verka der sedan de hunnit den åldern och ----- erinrade dem om deras pligt att gemensamt och nitiskt arbeta för skolans underhåll och bestånd; åldras -------.

31/3 Flyttade jag in till Cimbrishamn och mottog samma dag skolans invent.

1/4 Började jag undervisningen der.

Besöktes jag första gången på skolan af den nye kyrkoherden pastor Ahlberg.

11/4 Inlemnade jag min ansökan till honom.

16/4 War jag hos honom begärande påskfritt att få resa hem »till mina», derpå han genmälde, »derpå undrar ingen». Sjelf yttrade han vidare: »jag är ej rigtigt hemmastadd här, innan jag har mina här». Mitt hjerta pressade en djup suck och jag vände mig från honom med handen öfver ansigtet, att han ej skulle märka min rörelse; men han märkte den och svarade: *»och jag hoppas skoleläraren snart skall se sina här»*.

4/5 War Elna och Jacob hos mig första gången här i Cimbrishamn. Sälla dag.

Sedan de voro resta hade jag samma dag första besöket af Rect. Grönwall.

9/5 Om aftonen var jag hos R. Grönwall, då även Kyrkoherde Ahlberg kom dit. Af båda omfattades jag med stor vänlighet.

Samma gång omtalades och öfverenskoms att båda skolorna, folk- och Lärdomsskolan skulle ställas i wexelförhållande, att ett visst kunskapsmått skall först inhämtas i den förra, innan barnet i den sednare får inträde, samt att ingen som icke i folkskolan inhämtat detta ej upptages i den sednare.

17/5 En lördag war jag hemma hos min hustru och barn i Borrby och höll Evangelii förkl. i skolan.

29/6 Waldes jag med enhällig kallelse till skolemästare i Chamn, der jag som vicarius förestått skolan i 3 månader.

30/6 Uppsade jag min tjenstebefattning i Borrby skola med åtföljande löneförmåner.

1/7 Bekom jag af skolstyrelseledamoten P. Mårtensson min innestående lönefordran för 1842, 1843 och -44, 77 rd. och 12 rgt, hvartill prosten gaf anvisning.

3/7 Wid mitt afsked med Borrby skolas barn war Lindström närvarande och hade jag den outsägliga hjertefröjden få med honom taga afsked under förklarande af fullkomlig glömska af all försvunnen ovänskap oss emellan, nu endast vänskap och frid. Mina ord till honom då jag steg ned från kathedern voro: »Lindström det är för mitt hjerta en innerlig glädje att i denna stund få uttrycka den hugnad jag någon tid haft öfver det vänskapliga förhållande som under det sednare året och synnerligast nu mot slutet visat sig mellan oss. Orsaken till den ovänskap som skilt oss åt, hade sin enda grund i de tidsförhållanden i Borrby, hwaruti vi som okände sammanträffade.» Djupt rördes vi båda. Denna försoning och vänskap beseglade vi med handslag.

3/7 Flyttade jag med hustru och barn från Borrby till Chamn. 9 af Borrby Åbo(a?)r och nära vänner skjutsade oss och wårt lösbo till Chamn.

17/9 Föddes Johan. Herrans nåd ware prisad för allt godt han

mig gör.

Nyårsafton Idag på f.m. nytt samtal med Langh om Rosenianismen. Mot mina mildrande omdömen, hwarmed jag endast sökt framhålla det goda i den samma, men tillika uttalat min obenägenhet ingå i den, för dess ensidighet och skefhet i exegetik, uttalade Langh sig bestämdt strykt af Ternström.

Så är min ställning till Rosenianismen denna: Jag har aldrig ämnat övergå till den, emedan hwad gott den har, såsom dess hufvudsakl. framställning af tron och kärleken och rättfärdigheten gen. Jesum Krstm, det har jag förut funnit i Bibeln, Schartaus, Nohrbergs och Ternströms skrifter såväl som Luthers; och emedan om jag det gjorde jag dermed skulle gifva ett erkännande att jag först lärt det af Ros.

1852

21/6 Vid examen gick innanläsningen dåligt.

22/7 Fick jag ett ovänligt bref från L. Nilsson - det smärtade mig djupt emedan jag älskar honom och han har älskat mig.

24/7 Ett dylikt från Schultz.

27/7 Yttrade Rect. A. Grönwall, som dagen förut »att mitt arbete i Sv. folkundervisningens historia duger att trycka».

1853

Sista dagarna i Maj war L. Nilsson, som då blifvit kallad till Lerbergets skola vid Kullen, hos mig 2:a gången och sista gången då min hustru reste med honom ut till Hannas, tog han afsked med mig under djup rörelse och bad om tillgift för de smärtor han förorsakat mig. Jag var ock djup rörd. Jag förklarade honom, att jag å min sida aldrig varit ond på honom.

6/7 Dagen efter jag fyllt 35 år fullbordade jag manuskriptet till »Grundr. af Sv. folkundervisningens hist.», innehållande 17 ark.

12/8 Kl. 12 natten mellan den 11 och 12 Augusti födde min Hustru Elna wårt 6te barn, en flicka, som jag sjelf frambar till Dopet den 21 Augusti, och fick hon namnet Emma.

Den tärande bröstsveda, hwaraf Elna i flera år stundtals lidit, omslog, efter det hon året 1852 intagit af Dr Bratt ordinerade droppar, från början af året 1853 till en stundtals återkommande torrhosta.

2/10 *En söndag, en för mitt hus och barn märkvärdig dag.*

På efterm. gjorde jag mjölnaren Nilsson, som varit hos mig ett sällskap. Strax efter vi voro utgångna bådo Jacob och Karl sin mor om lof att leka på gården; de gingo, strax efter kom Jacob inropande: Mor, *Karl föll i brunnen.* Han hade fått det olyckliga infall att klifva uppå brunnskaret och dermed fallit ner. Modren hade Emma på knäet, lade henne i sängen och sprang genast ut till brunnen, deri hon nu såg vårt barn på 12 - omkring 12 alnars djup - hålla sig uppe i vattenytan i kedjan. Från detta djup kunde han se sin mor, ropande till henne: »Mor lilla! Jag föll i brunnen inte dör jag! Kan mor inte hjelpa mig!» Men hon kunde inte hjelpa.

På hennes jemmerrop kom folk från gatan: alla häpnade och förskräcktes men ingen visste råd att hjelpa, ingen vågade klifva ner i brunnen det de ansågo som en lifvets förlust, Modren ropade: »Kan ingen hjelpa mitt barn», ingen syntes vilja våga försöket. Hon trodde icke att få sitt barn lefvande upp. På hennes rop fattade han ännu hårdare i kedjan och stack sina fingrar in i kedjeringarna för att kunna hålla sig uppe. En ung behjertad man, tunnbindaren *Truls Dahlberg* hos tunnbind. Holmström, steg med försiktighet ner i brunnen och då han var nära kommen ner till Karl, ännu innan han kunde räcka honom, så släppte Karl kedjan; utmattad och förfrusen förmådde han icke hålla längre. Modren såg honom lirka med fingrarna i vattenytan, skrika kunde han ej heller och just som Modren nu ansåg hans lif förloradt, fattade Dahlberg tag om hans arm - och han var räddad undan döden.

9/11 Bref från Häggström, att Folkundervisn.skriften då war färdigtryckt; blef glad. Sedan jag den 20 Juli afsändt sista delen af Mskrpt. hade jag icke fått någon underrättelse därom. Jag gjorde mig hwarjehanda nedslående föreställningar, att Mskrpt. icke lyckl. kommit öfwer, utan förkommit eller att detsamma af Förläggaren icke ansetts dugligt att trycka o.m.a. förest. äfwen Rect. Grönw. yttrande var mera nedslående än uppmuntrande. Tvärtemot allt detta fick jag nu underrättelse af Häggstr. förlag, att det var tryckt och i bref af den

18/11 »att arbetet skulle komma att väcka mycket uppseende och verka godt för folket».

19/11 Stod boken annonserad första gången i Af.Bl.

26/11 Stod den första gången annons. i Supplementbladet till Sk. Posten nr 94.

28/11 Såg jag den i Nordströms Bokhandel här i staden och samma dag om aftonen firade jag med min hustru, barn och

piga årsdagen af vår bröllopsdag för 12 år sedan.

27/11 Söndagsafton, hade jag med Hrr. Nisbeth och Rect. Gr. en häftig disput. om Chamns barn-(undervisning?).

1854

Nyåret Resterna från 1852 voro icke betalta mera än till hälften och skulderna hade ökat sig än mera under 1853. Bekymren häröfwer tryckte mig tungt. Jag suckade ständigt, grät och bad till Gud att han ville se till mig i min nöd. Jag hade skrifvit en afhandl. »Besw. ur Fabrikslifvet» och skickade upp den till sällskap. för nyttiga kunskapers spridande den 23 december 1853 i hopp att få något förf.arvode, men fick den tillbaka tillkännagifvande att den icke kunde i skriften »Läsning för folket» intagas, emedan tillståndet i fabriken var framställt i så mörka färger, dock erkände directionen dess religiösa och sedliga syfte. Så slog det hoppet felt. Jag hade tillegnat W.U.S. boken »Grunddragen af Sv. folkundervisningens historia», men på tre månader derefter har hwarken något svar eller honorarium derifrån afhörts. Mina bekymmer för skulderna ökades än mera. Jag bad till Gud om nåd att kunna förlita mig på hans nådiga löften; ofta läste jag Davids psalm 139: 14-18 och 145: 18:20.

Men plågades och stundom i mitt hjerta af onda tankar, så som missnöje och knot. Detta förorsakade mig ny inre ängslan, att jag tänkte knotande mot min Gud, som visat mig så många välgerningar. För att stärka min förtröstan på hans nådiga löften och qväfva sådane onda tankar, påminte jag mig ofta hans välgerningar.

9/3 Fick jag bref från köpm. Wahlgren med påminnelse om min skuld till hon. Den 11 lemnade jag Elna den siste 12 skillingen. Jag egde ingen utsigt om medel till den fordrade skuldens betalning. Detta var om Lördagsqvällen den 11. Om Söndagsmorg. den 12. fick jag bref från Dr. Fjellstedt med inneliggande 50 rd.rgd. till skänks för den utgifna boken Grunddragen af Sv. folkundervisningens historia. Så fick jag

nu ett förnyadt prof på den nåd och hjelp Herren så ofta visat mig eländige.

Den 23/12 53 hade jag skrifvit till Fjellstedt med den framställning, om han ville under sitt dåvarande vistande i Sthlm göra mitt arbete bekant för H.M.K. som jag med anledning af hans mot många andra visade välvilja medelst gratifikationer, då trodde äfwen skulle visa mig det samma. Dessa 50 rd. skänkte Fj. mig af egna medel och lofvar att frampå hösten 54 då han kommer ånyo till Sthlm (se hans bref i min samling) göra hwad han kunde.

30/4 Kom min svåger Per Svensson att före sin afresa till America, dit han ämnade utflytta, taga afsked. Han var hos oss till på 3dje dagen, då han återreste till Carlshamn. Afskedet var innerligt och saknaden framkallade ymniga tårar på barnen och Elna, som nu icke trodde sig mera få se sin ordentligaste broder.

Han afseglade från Carlshamn på ett Americanskt segelfartyg om 700 laster den 23 Juli 1854. Kapten E. Parry, Skeppet Cambria till New York. Ankom till New York den 18 September.

3/7 Skickade jag ansökan till skolstyrelsen vid Gustavi Domkyrkoförsaml. fsk. hvars 1:a lärarplats var ledig. Då jag flyttade hit till C-hamn var det min föresats att icke mera söka annan befordran, emedan jag finner mig så serdeles väl här med både lärosal och boningsrum; men de med hvarje år allt jemt förhöjda priserna på födoämnen, mitt förökade barnaantal och till följd härav förökade skulder, dem jag hoppades skulle bli mindre nödgade mig, ehuru ledsen jag var vid tanken på en skilsmässa från denna skola, att söka ofvan nemnde lediga lärarplats i Götheb.

4/7 Fulla 18 år voro tilländalupna sedan jag samma dato 1836 fick antagningsbevis att vara skolmästare af Kungl. Hofpred. och Prosten C. L. Wåhlin.

5/7 Fyllde jag 35 år.

15/10 En Söndagsmorgon, en salig fridfull morgon. Då jag denna morgon uppvaknade erfor jag i hjertat ett fridfullt stilla lugn i förtröstan på Herrans nåd och barmhertighet. Mina skulder som alltjämnt ökat och förhoppningen, som jag haft att kunna betala de samma börjat sjunka, ha under detta år jemte omsorgen för de nödiga behofven för minas uppehälle, tryckt mig allt mer och mer, då de förhoppningar jag gjort mig om penninga inkomster för mina arbeten slagit fel. Dagligen har jag ropat till Herren om hjelp. Denna morgon kände jag en inre stilla ro i st. f. den förra oron.

Wid 1854 års slut Under detta flydda år har Herren Gud bevisat mig många stora välgärningar. Han bevekte M. Svensson, att vid början efterskänka mig en fordran av 50 rd. Sedan talade denne med Måns Persson i Borrby så att de tillsammans skänka mig 15 fat Råg och Korn, Dr Fjellstedt att skänka mig 50 rd. i bref av den (?) Mars för min utgifna bok. Detta jemte det, att Han förlänat mig och mina barn en beständig helsa och bevarat mitt hus från sorger och olyckor äro förnyade bevis af hans faderliga omvårdnad om mig, välgärningar dem jag ständigt bör påminna mig, för att dermed styrka min tro och förtröstan i kommande bekymmer. Min hustru lider tidtals af en bröstsjukdom, som sedan längre tid tillbaka angripit henne, och som förorsakar henne svår sveda i bröstet och djup ledsnad, mig mycken oro; en gång under senare delen under en natt, då hon dagen förut ansträngt sig med hussysslor fick hon bloduppkastning, som ett par ggr. sedan förnyats, men dock mindre än förra gången. Herren har genom de af Dr. B. förordnade läkem. lindrat och förkortat bröstplågan de sednare gångerna, hon haft den. Detta är dock för oss en beständig påminnelse om wår dödlighet.

1855

På Boktr. Z. Häggströms råd, att hos regering söka understöd för fortsatt arbete i Sv.F.H. samt för en lyckl. framgång i dettas erhållande söka Hartmansdorffs förord till samma, skref jag till denne den 20 Decemb. 54 ödmjukt anhållande om hans förord hos K.M., men då det dröjde med något svaromål ankommande från Presid. H., skref och avsände jag den 15 Jan. 1855 min underd. ansökan till K.M. anhållande af Häggström att han ville till Ecclesistik Depart. inlemna den.

27/1 Fick jag bref af den 23. samma månad från Hartmansdorff med tillkännagivande »att han redan då hos Statsrådet Reuterdahl förordat min ansökan och fått till svar att det äskade understödet inte ansågs möjligt och uppmanade mig, att sända honom ansökan skulle han inlemna den». Häraf fick jag stöd för hoppet om en lycklig framgång, men då jag af Tidn. sett att K.M. den 25/1 och 8/2 utdelat de för respektife lärob. och lärda verks utgifande m.m. anslagna medlen utan att något blifvit mig tilldelat, började hoppet sjunka; och den
12/4 12 April underrättades jag genom Stiftstidningen, att min ansökan blifvit afslagen, hwarom jag ytterligare bekräftades, då jag den 16 April erhöll genom Lunds Consist. K.M. Resolution af den 3 Mars.

Härvid har jag att teckna mig till minnes, att jag de sista 2ne veckorna dagl. bedt till Gud att han ville gifva framgång åt denna ansökan, och under bönen erfarit hugnad samt under pröfning funnit hos mig att jag icke förlitade mig på en hög mans förord utan på Herrans magt att böja furstars och herrars hjertan till godhet, men det icke behagade Herren Gud att gifva framgång åt denna sak, så anser jag det som en Guds bestämda Ledning med mig, förhoppandes att han

gifver framgång åt något annat företag, som han i sin vishet finner mig bättre och nyttigare. Märkligt var, att ehuru mina allt mer vexande skulder dagligen nedtryckte mitt sinne och önskan om ett understöds erhållande ökades i samma mon allt mera samt föreställningen, som stundom förekom mig att ansök. kunde misslyckas, jag likväl fick nåd af Herren att med lugn mottaga det Kungl. afslaget - utan ledsnad.

17/4 Märkwärdigt, då, enligt K.M. Resol. den 3 Mars, det var den 7 Febr. Lunds Domkap. gaf sitt afstyrkande till min ansökan om understöd af allm. medlen, så utfärdade Skolstyr. vid Gustafvi Domkyrkoförsaml. i Götheborg 21 dagar derefter eller den 28 Febr. kallelse till mig att derstädes aflägga prof 18 Juni för 1:a lärarbefattningen.

24/5 I tvenne dagar har jag varit nedslagen af de mest plågande qval öfver mina skulder och de helt förmörkade utsigterna till deras betalande. Natthvilan har vikit från mitt läger, der jag vridit mig i ängslan och qval; jag har ropat till Herren om tröst, jag har uppletat tröstliga löften om hans hjelp i ordet; men hjertat har varit så fullt af qval, att det icke kunnat mottaga någon tröst. Men nu kl. omkring 7 på aftonen, då jag slutat några bref till Svärmor och anförvandter, erfar jag i mitt hjerta en stor hugnad och glädje, det är som hade allt qval, all ledsnad med ens blifvit utdrifwen och hertat i st. fyllt med Herrans tröst. Det är som hade denna med magt i en handvändning utträngt alla qval. Ett sådant afbrott mellan de djupaste qval och den mest upplyftande tröst har jag aldrig tillförne erfarit. Det som nyss förut syntes som omöjligt, synes nu som möjligt.

6/6 Den 6 Juni kl. 4 fm. anträdde jag resan till Götheborg för att enl. kallelse af den 28 Febr. aflägga prof för den af mig sökta lärareplatsen vid Domkyrkof. folkskola i Haga. Resan skedde landsvägen till Malmö, deraf åkte jag 4 mil och gick 5. Den 8 Juni kl. 4 f.m. gick jag ombord på ångfartyget Halland med däcksplats. Under denna sjöresa besåg jag både fram och tillbaka städerna Köpenhamn, Landskrona, Helsingborg, Halmstad, der jag låg öfver en natt på hvardera resan och

Warberg. Till Götheborg ankom jag kl. 3 ef.m. den 9 och vistades der i 16 dygn *hos Wikander.*

18/6 Aflades profvet i nämnde skola inför Skolstyrelsen och några andra närvarande personer samt omkring 200 barn. Ordningen för emnenas behandl. förelades af Domprosten Dr. Thomander sålunda:

1) Morgonbön med sång och
2) Bibelförklar. öfver det »förlorade fåret och penningen».
3) Katechesation öfver 3 artiklar
4) Räkning
5) Modersmålet
6) Sångkunskap
7) Cirkelläsning
8) Allmän och Sveriges politiska geografi
9) Sv. Historia Gustaf I
10) Gymnastik

Efter profvets slut tog Domprosten mig i handen, sägande »Holmberg har hedersrummet på förslaget» och bjöd mig till middag samma dag, hvartill vidare voro närvarande medsökandena, vikar. lärarna Svensson och Zachrisson från Kungsbacka. Den 26 anträdde jag hemresan och slutade den lyckl. den 29.

Wäntan på utgången af denna sak aflopp mellan de mest motsatta önskningar: då jag tänkte eller rättare nedtrycktes af mina alltjemt ökade skulder, min närvarande löns otillräckl. för de nödiga behofven för mig och mina och de allt mer mörknande utsigterna att kunna betala skulderna, då önskade jag att vinna den sökta platsen; när jag å andra sidan betänkte min här varande fredliga boning och min trevliga lärosal med sitt måttliga antal lärjungar och jemförde dessa förhållanden med den mindre fredliga boningslokalen i Götheborg der 4 hushåll bodde tillsammans, det öfvermåttan stora antal barn 300 och dyrare livsmedel; så önskade jag att heldre få bli qvar, ja jag t.o.m. kände mycken ledsnad vid att flytta härifrån - och jag slapp. Den 7 fick jag bref från

Wikander med underrättelse att Svensson fick plural kallelse vid valet. Dagligen hade jag bedt till Gud, att han ville leda valet efter sin visa vilja.

1856

Nyåret 1856 »Herrans högra hand kan all ting förvandla» psalm 77:11.

Under det nu flydda år har Herren på ett synnerligen märkbart sätt låtit mig erfara sanningen af dessa sina ord. Jag var för det mesta derunder djupt nedtryckt af inre anfäktningar, förorsakade af bekymmer för minas lekamliga behofver och de helt förmörkade utsigterna till mina ständigt ökade skulders betalande. Ingen dag var jag fri från denna plågande anfäktning på vissa tider. Till och med under vistandet i Götheborg var jag stundom djupt angripen deraf. Min arbetskraft vid skolans göromål samt föreningens förlamades och detta förökade ännu mera min sorg. Stundom trodde jag mig aldrig mera kunna uträtta något. Liten var nattens hvila, och då jag vaknade hwälfde sig de tunga bekymren öfver mig. Jag kunde under dessa stunder endast sucka till Gud, att Han ville i nåd se till mig och till min lindring låta sin nåd förjaga mitt hjertas otro. Nu likasom 1847, då jag sökte F.skol. i Chamn, -48 en F.skola i Malmö, och hade samtidigt dermed Manuskriptet till Kateketiken färdigt, förhoppandes, att jag antingen gen. befordran till någon af de sökta platserna, eller genom erhållande af något förf.arvode skulle ernå en lindring i min tryckande belägenhet - men båda dessa förhoppningar slogo fel; så hoppandes hade jag nu sökt 1:a lärarplatsen vid Domkyrkoförsamlingens fsk. i Götheborg samt statsbidrag af allm. medlen för mitt arbetes fortsättande i folkundervisningens historia - men också båda dessa misslyckades.

Lofvad vare Herren, som gjort mig så förnöjd med mitt skolmästarekall, att jag, midt under de mest tryckande bekymmer och vedervärdigheter, aldrig känt ledsnad af denna tjenst. Under det att nyssnämnde ansökningar misslyckades och alla utsigter om en bättre utkomst förmörkades och jag fruktade att min verksamhet i skolan och föreningen alldeles skulle förlamas och den glädje jag haft deraf försvinna

- så förvandlade Herren mörkret i ljus.

Under min G-s resa hade min pålitligaste vän Handskmakare Langh här i Cimbrishamn tänkt på löneförhöjning åt mig, i fall jag icke blefve kallad till G., och när jag sedan meddelade honom valutgången der, talade han samma afton med Baron Hr. C.J.Nisbeth, ledamot i skolstyrelsen, om denna sak, hvilken upptogs af honom med sådant välbehag, att han på det kraftigaste understödde den, då skolstyrelsen hade öfverläggning derom. Hvad Langh mig sålunda ovetande verkat till mitt bästa, fick jag först veta, då jag sedermera meddelade honom, att jag ingifvit till skolstyrelsen min ansökan om löneförhöjning, hvartill jag blifvit uppmanad af Rector A. Grönwall. Då jag icke hade hopp om någon framgång i denna sak, gick Grönwall utan min uppmaning till Kyrkoherden, talade med honom derom och kom tillbaka till mig med den underrättelsen att framgång icke var omöjlig - om ock något svår. Jag inlemnade den -- September ansökan. Kyrkoherde Ahlberg mottog den, lofvade understödja den; också var han nitisk för dess lyckliga genomförande. Han tillika med Hr. Nisbeth och fabrik. Espersen, endast handl. Kork, en ledamot i skolstyrelsen, var emot. Wid Sockenstämman den -- beviljades skolstyrelsens beslut om löneförhöjning för året 1855 med 100 rd.b. vilka jag kontant fick uppbära den 29 Oct.

Herren hade således i sin stora barmhertighet hört min bön, lyftat af de nedtryckande bekymren och låtit mig erfara förnöjelse på samma gång Han gifvit mig nytt bevis för sannfärdigheten i sina löften, att Han hjelper dem, som honom åkalla.

Jag var förnöjd i Herran; min arbetskraft till skolans göromål återkom förnyad; förnöjelsen vid de samma var så stor som den någonsin tillförne varit; och jag fann nöje uti, att tänka på förbättringsplaner vid undervisningen.

Samma förnöjelse kände jag till föreningens arbeten. Till ämnen för dess öfverläggningar uppkartade jag ny följd, omfattande allt, som borde tillhöra en bok i uppfostrings och undervisningskonsten på psychologisk grund.

Min hustru, som i många år tidtals lidit av en svidande och qväfande bröstsjukdom, förorsakad af uppstigningar från

underlifvet, har allt från nyårets början varit derifrån befriad, varit så rask, att hon kunnat väfva hela tiden till maj, således fullkomligt rask under 4 månader.

Huru skall jag kunna lofva Herren för all Hans godhet mot mig.

5/4 Firade jag tillsammans med min hustru och 6 barn 20de årsdagen af min Skolmästaretjenst. Skolmästare Eleven A. Anderson, som då läst för mig i fyra månader, hade jag inbjudit att deltaga i minnesfesten, som bestod af 1 kopp thé med 1 kaka per man.

Herren hade i sin nåd gifvit mig ett glatt hopp, jag kände mig vara så innerligt lycklig i kärleken till mitt kall, med denna lärosal och bostad; jag och Elna hade nu för vår återstående tid slagit oss till stilla ro här med våra sinnen.

»Men Herrens vägar äro icke våra vägar» etc.

14/4 Erhöll jag med posten ett bref från Wikander i Götheborg med inneliggande annons om Inspectors och 1:e Lärare platsens ledighet i Willinska skolan derstädes efter afg. pastor Grundberg, samt uppmaning af W. att söka innan månadens utgång denna plats.

Till följd af min och min hustrus ofvan angifna sinnesstämning var ingendera af oss benägen att söka denna plats; mångfaldiga betänkligheter uppstodo emot hos mig och henne; en så lång flyttning med alla dess besvär och kostnader framställde sig för oss lifligare än förr. Saknaden af vår närvarande lugna bostad, ovissheten om att få en sådan derstädes, och misstron hos mig att kunna sköta de denna tjenst tillhörande åligganden.

I dessa tankar styrktes jag af min förtrogna vän Lang - men Kyrkoherde Ahlberg ansåg det som en vink af Gud och uppmanade mig söka. Sedermera meddelade Lang mig, att Kyrkoh. Cöster hade samma åsigt som Ahlberg.

Lang och Kyrkoherde Ahlberg voro de enda, jag meddelade detta. Nära 14 dagar förlupo från W:s 1:a meddelande om sökningen, innan jag kunde besluta mig dertill, många skäl mot och några för täflade beständigt inom mig. Alltjemt bad jag till Herren att Han ville leda det efter sin vilja, samt

om jag skulle söka Han då ville gifva mig lust dertill. Ändtligen efter mycken omvexl. af mot och för och ännu ett 2ra brefs ankomst med ny uppmaning från Wikander den 24, fick jag ett stilla välbehag dertill - och jag afsände min ansökan den 25 April, sista postdagen före ansökn.tidens utgång.

15/5 Erhöll jag skrifvelse från Bisk. Lindström med protokollsutdrag, att jag inhälligt bland 13 medsökanden blifvit vald samt kallelse att tillträda tjensten den 1 Juli.

Efter sådan utgång af saken voro både Elna och jag fullt öfvertygade, att detta var Herrans nådiga vilja med oss; vi fröjdas deröfver och vilja i alla våra lifsdagar tacka Hon. för Hans stora barmhertighet mot oss.

22/5 Den 22 Maj erhöll jag från min Syster genom skoll. Widéen underrättelsen att min fader stilla och lugnt aflidit den 18 Maj 1856 i det hus han sjelf byggt 1833 vid Granefors. - Han var född den 15 Juni 1788 i Hoby församling i Blekinge. Hans ålder var 67 år 11 månader 3 dygn. Han hade en kraftig vilja, med drift och ihärdighet skötte han sina göromål, förenade med en djup känsla djupt tänkande och beredde sig till sina handlingar i sina manna och senare år med sorgfällighet. Under det sista 10-talet läste han ofta Guds ord Bibeln, Nohrbergs postilla och Bælters Jesu lefvernes historia. I sina yngre år var han häftig. På mödernet härstammade han från en förmögen ansedd slägt Funk, som varit handlande i Karlskrona.

Först hade han läst skomakareyrket men öfvergaf det efter läroårens slut, lärde sig sedermera timmermansyrket tillika med snickarehandtverket, hvarmed han sedermera beständigt sysselsatte sig till sitt lifs slut. Några vintrar hade han äfven som brännmästare förestått både mindre och större brännerier och varit förskrifven att förestå sådane både vid Sthlm, Jönköping och Helsingborg m.fl. Han hade genomlefvat många vedervärdigheter. Före resan till Sthlm var han sjuk, var icke fullkomligt rask under resan och insjuknade efter framkomsten så, att han måste gå till sängs och kunde icke förestå bränneriet, utan måste under många mödor resa tillbaka på egen bekostnad, dels till sjös från Sthlm till Kalmar och

betalte för frakten och födan med arbeten ombord, och dels vandra till fots, sedan fartyget måst läggas i hamn på sistnämnda ställe för motvind. Hos en herre i W.G. hade han åtagit sig bränneriet på leverans, d.v.s. att lemna för ett visst mått potatis ett visst mått brännvin. Då han i November kom till stället lågo ännu potatisen ute mörka och skämda af väta och frost, och då han med sådan vara sade genast ifrån att han ej kunde lemna det ackorderade kanntalet brännvin mot bestämda antalet af tunnor potatis, svarade herrn: »Bränn ni, vi komma väl öfverens, jag får ju ta hvad som blir».

Då halfva tiden var tilländalupen gick min far till honom, begärande att få lön för den förflutna tiden. Denne for ut i raseri öfver bristande lefverans, hotade far med utmätning eller arrest, om han icke fullgjorde kontraktet, och då far invände att kontraktet icke fullgjorts med anskaffande af god vara, kördes han med käppen på dörren.

Utan arbetslön och för att undkomma den hotande våldsamma behandlingen begaf han sig hemligen derifrån vandrande till fots, bärande med sig sina kläder i en säck, men sitt skrin med några andra saker, dem han icke kunde bära måste han lemna. Huru han hade utan penningar kunnat vandra den långa vägen hem därifrån har aldrig någon underrättelse kunnat erhållas, emedan han vid sin hemkomst var till sina sinnen rubbad af dessa vidriga öden. O, jag glömmer aldrig denna stunden.

25/6 Reste jag från Cimbrishamn till Götheborg, dit jag anlände med ångfart. Halland den 28 Juni mellan 5 o 6 eft.m.

Mårten Svensson, som under de 14 år jag bodde i Borrby och Chamn, var min trogna vän och som Gud gifvit mig till mycken hjelp, hemtade mig med sin skjuts i Chamn till sig till Tullstorp, hvarifrån resan fortsattes samma dag, natten och påföljande dag tills vi ankommo till Malmö, omkring 10 mils väg, som han sjelfv skjutsade mig - utan någon betalning. Wägen togs längs åt sydvestra kusen, Ystad och Westra Ahlstad, der vi hälsade på hos skoll. J. Pettersson. Under resan skiftade våra samtal mellan andliga och verdsliga ämnen. Afskedet med denna kära vän skedde på eft.m. den 26 i Malmö. För att förekomma känslans starkare frambrytande hos mig gjordes den sista handtryckningen så häftigt som möjligt.

Wid framkomsten till Götheborg stod min trogne F.b.b. på skeppsbron mig till mötes; hos honom blef jag öfver till den 30 Juni, en Måndag, då jag gick 1:a gången till G. Willinska skolan och på vägen dit träffades Styr.Ordf. Ridd. Lindström, som då ämnade sig ock dit, för att der vara mig till mötes, hvilket han lofvat mig vid anträffandet på Ångfartyget der vi sammanträffade efter afgången från Halmstad.

1/7 Inflyttade jag i mina boningsrum i Willinska skolan, och samma dag på efterm. sammanträdde styrelsen: Lindström, Leffler o Gren i Ritsalen, der öfriga Skolans lärare, lärarinnor och verkmästare voro på Ordförandes kallelse församlade.

Ordf. helsade mig välkommen, föreställde mig för skolans nämnde tjenstepersonal och erinrade oss om den Bibliska sanning att genom frid och endrägt blir huset uppbyggt samt uppmanade oss att gemensamt samt hvar och en för sig troget och enigt härtill samverka.

9/7 Började jag undervisningen med slöjdgossarne, hvarvid jag talade öfver orden i Joh. Ev. 3:17. Det är evinnerligt lif att känna Dig etc. och

14/7 Med båda flickklasserna, hwarvid båda lärarinnorna, Mamsellerna Wirström och Ekroth voro närvarande, då samma föredrag hölls.

20/7 9 Söndagen e. Tref. hörde jag Thomander i Domkyrkan predika öfver ämnet: *Nu kan det se ut som synden icke blefve straffad, men människan skall dock få förnimma, att det gifves en rättfärdig Gud.*

31/7 Gjorde jag och Wikander uppvaktning hos Biskop Thomander på Fessberg, dit Lect. Blomstrand var kommen före oss. Wi mottogos mycket vänligt af både Biskopen och Biskopinnan, som samtalade länge med mig om Granefors kopparbruk, som egdes av hennes fader patr. Meijer och hennes ännu lefvande Broder, och der jag var född och der mina föräldrar byggt hus samt bott i 22 år; om de tvenne rigt-

ningarna bland de kristna här i landet och deras misstrogenhet mot hvarandra; om Bisk. Reuterdahls visitation i Cimbrishamn och Jerrestads församlingar i September 1855 och om hans vänliga förhållande till kolportör Karleson.

Wid afskedet – sedan vi ätit qvällsmat tillsammans med Biskopen och Biskopinnan – önskade Biskopen mig Herren Guds nåd, att kunna verka Hans verk och skaffa frukt för Hans rike.

3/8 (11 S. eft. Trefaldighet) Hörde jag för 2 gången Biskop Thomander predika öfver: Msk. rättfärdiggöres endast af Guds nåd och icke i afseende på någon hennes sinnesbeskaffenhet.

23/8 Kl. 4 Lördageft.m. ankom min hustru m. våra 6 barn ombord på ångf. Halland. Alla voro de friska efter en lyckligt öfverstånden resa, som varit gynnad af en vacker väderlek. Wid inträdet i sin nya boning i Willinska skolan fann Elna för sig ett väl dukadt bord af Fru Maltzer, hwarom jag beställt, innan jag gick till deras möte vid Skeppsbron. Wi voro nu alla uppfyllda af hjertelig fröjd och djup rörelse öfver Herrans stora barmhertighet mot oss. Wår kära vän Wikander hade gjort oss sällskap hem från skeppsbron; men gick genast med en anförvandt, som samma dag kom till honom. Kaffe dracks, qwällsmat åts – och jag kallade denna dag för vår 2dra bröllopsdag. Derefter läste jag Dav. psalm 11/1 tillsammans tackade vi Gud för hans outsägligt stora välgerningar mot oss och underbara wägar, hwarpå Han ledt oss under hela vårt förflutna lif, och att Han gifvit en lyckosam resa för hustru, barn och piga; äfvenså bådo vi att Han ville för hela vår återstående lefnad bewara oss i sin sanna fruktan, befästa oss och våra barn i sin nåd och bewara oss att icke falla i de frestelser, som här komma oss i möte.

3/9 Hedrades jag med besök af Grefve Rudenschöld. Wi började och slutade med Sv. folkundervisningen. Uttryckligen sade han, att i de tät bebodda landsorterna, näml. Skåne och Blekinge, der större antal barn, utan långa vägar kunna komma tillsammans i en skola, Hans skolplan ej är behöflig. Grefvens mål är att göra undervisningen åtkomlig för alla

med de minst kostsamma medel. Han meddelade vidare att han funnit både utmärkta goda, egenkära och motsträfviga och dåliga skolmästare. Med smärta måste jag medgifva att jag gjort samma erfarenhet, men erinrade ock om den underbara Guds skickelse, att Herren Gud, då Han nu låtit det komma derhän, att Sverge fått en folkundervisningen skyddande lag, uppväckt flere unga män med kristligt sinne och varm hug till barnens förkofran i Kristi kunskap, hwaraf sedan synbara frukter uppvuxit; hvilket G. medgaf.

11/9 Nytt besök af Grefve Rudenschöld, hwarvid åter folkundervisningen var samtalets hufvudämne.

Början skedde dermed att jag på hans uppfordran redogjorde för min ungdoms historia, orsakerna till mitt skadade öga och anledningen till mitt val af skolmästarekallet. Grefven framställde nu sin folkskoleplan: folksk. delas i 2:e afdelningar

1) för den allmänna undervisningen bokläsning, katekes, skrifning och räkning. Till lärare för denna afdelning utväljes af skolstyrelserna skickliga och begåfvade personer, som ega kunnighet i nämnda kunskapsämnen. Dessa behöfva icke Seminariibildning, ej heller utgifterna derför och kunna vara nöjda med mindre lön.

2) för de allmänna nyttiga med borgerliga kunskaperna i rättskrifning, räkning s.b. och regladitri, geografi och hist. Lärarna för denna afdelning skola vara bildade med mera djup och grundliga kunskaper, än skolmästarna hittills varit, och för dettas vinnande bör det heldst vara academiskt bildade; hwadan seminarium bör ställas i sådan förening med academien, att de studerande som hafva lust för folkskolan kunna gå ifrån sistnämnda läroverk till förstnämnda. För att få sådana mera bildade män att inträda i skolans tjenst måste högre löner anskaffas och detta kan ske derigenom att Seminarierna inskränkas till 3:e Lund, Stockholm, Uppsala, och de derigenom indragna medlen anslås till lärarnas aflönande.

Dr Thomander hörde jag predika sina afskedspredikningar i Fessberg öfver *magten att förlåta synderna*, och påföljande Michaelisdag i Götheborgs Domkyrka öfver ämnet: *Huru*

olika uppdragen i Kristi rike är så finnes der dock en väsentlig likhet dem emellan.

18/11 Besöktes jag 1:a gången af pastor Glasell, som då medhavde Ansgarii lefverne, hvilket jag emottog till omarbetning. Något förut hade jag varit hos honom, då vi öfverenskommit att arbeta tillsammans i utgifvande af äldre Svenska Skrifter af utmärkte och godkände författare.

1857

5/1 Trettondeafton kl. ½12 f.m. födde min Hustru vårt 7:e Barn, som undfick det hel. Dopet den 15 Januari med namnet *Olga*.

Huru outsäglig är den barmhertighet som Du med mig gjort hafver! Huru skall jag kunna prisa Ditt namn. Hela mitt hus befinner sig i den största jordiska lycka, som kan åtnjutas; min hustru och alla barnen äro friska och välmående och vi hafva dagligt bröd utan bekymmer. Herren har gjort en ända på all min jemmer.

7/4 Styrelsen har vid ett denna dag hållet sammanträde skänkt mig 200 Rdr i flyttningshjelp, hvilka jag på 3:e dagen derefter uppbar kontant af kassaförvaltaren Leffler och derföre köpte jag möbler.

3/5 Hörde jag Dr Wieselgren hålla sin inträdespredikan i Göth. Domkyrka.

11/5 Tog sjömannen Axel Landergren afsked med oss; han for för konstapel på skeppet Harald, kapten Wennerholm; han hade bodt hos oss i 14 dagar från den 26 April till den 11 Maj; han var hos oss sista gången den 17 Maj och lånte då af mig 10 rdr rgt. för inköp af en sjömansklädning.

Wid Willinska skolstyrelsens sammanträde hos dess kassaförvaltare W.J.A. Leffler den 7 April fick jag af styrelsen 200 Rdr i flyttningshjelp. Huru förunderliga äro icke Herrans vägar! Han skickar så ofta sina nådegåfvor derifrån vi aldrig kunna tänka. Han gör ännu fortfarande samma under som förr, fast vi icke akte på dem.

13/5 Var Elna första gången hos Med. Dr. Ekström, sökande råd för den bröstsjukdom hwaraf hon lidit i många år och hwarföre hon sökt 3 läkare, som icke kunnat gifva någon upplysning om denna sjukdom annorlunda, än som en vanlig fruntimmers bröstsjukdom. Ekström undersökte henne noga och sade derefter att det var sjukdom i lefvern, som vuxit, hvaraf följde hårdt lif dermed klämsel och sveda samt ledsnad, hvilka ock voro alldeles desamma sjukdomsegenskaperna, hvaraf hon alltid lidit. Ekström rådde henne att dricka Marinbardervatten genast samt i år dricka Carlsbader vid en helsobrunn.

14/9 Besök af f. seminarieföreståndare J. Herm. Ekendahl, honom, som jag så länge längtat att få se och tala med. Wårt samtal var förtroligt och innerligt.

1858

4/5 Började jag min undervisning i Räddningshemmet på kallelse af Mamsell Kevent; undervisningen sker 1 timme i veckan.

27/8 Inskrefs Jacob vid Götheborgs Läroverk.

1/9 Undergick han inträdesexamen för Rect. Trana och intogs i 1:a klassen.

16/12 Kom Fru Geijer hit personligen och skänkte mig kontant 30 Rdr.

12/12 Blef lilla Emma sängliggande. Omkring 14 dagar förut hade hon slängningar i armarna och ostadighet i hufvudet; detta tilltog jemte feber under sjukdomen, förenadt stundom med något oredigt talande, hvilket aftog betydligt efter det 8 och 9:de dygnet, så att de 2 sista dagarna var hon fullkomligt stilla och talade så vänligt till oss, fröjdande sig åt julen och de små julgåfvor hon med sina syskon fått. Stilla dog hon julafton kl. ½12 f.m. Lofvadt vare Ditt namn Herre.

För J. Kristi skull har jag det tillitsfulla hopp att Du har henne hos Dig i den eviga julfröjden. Jag gläder mig innerligen deråt att jag i himmelen hos den Treenige Guden har ett barn.

I samma halftimma kom ett anonymt bref med inneslutna 75 Rdr. Herre huru skall jag kunna prisa Din underbara nåd. Det var som hade Du precis skickat dem till Emmas begrafningshjelp. Jag hade då inga egna penningar.

1859

8/2 Föddes vårt 8:de barn, som i det Hel. Dopet den 15 f.m. fick namnet *Emma*.

4/7 Fick jag 13 rdr till en Hatt af Pastor Glasell; hatten beställdes samma dag; den gamla hatten som nu var utsliten och mycket slak hade ådragit sig Glasells uppmärksamhet, den hade jag nu haft i 18 år.

1860

27/1 Resterade jag med 200 samt till slöjdräkenskapernas slutredovisning; min ängslan hade varit mycket stor i flera dagar, sömnen jagades från mig om nätterna. Min hustru delade innerligt mina bekymmer. De försök jag gjort att låna pengar hade misslyckats. Denna dag förklarade min hustru sitt beslut att gå till Dompr. Wieselgren, bedjande honom om att få låna nämnda summa. Jag tvekade häruti, hon gick, träffade W. under gåendet från kyrkan (m. passionspredikan), fick löfte om hjelp – som ock uppfylldes samma dag, då Prostens dräng kom med 200 r.

16/3 Vid styr.sammanträde denna dag fick jag så som föregående år 150 rd. i gratifikation.

En rättvis anmärkning af Leffler med varning (enskilt af honom som och lofvade hålla saken för sig sjelf).

23/5 Bröt Karl, under lek på skolgården vid Elementarskolan, venstra armen af sig. Lärarna Magnussen, Enebom voro mycket hulda mot honom, sände honom genast till sjukhuset, der han blef förbunden af Dr. Libonier. 1 timme derefter hemta jag honom hem; sköttes af Evert.

28/5 Annandag pingst kl. 6 om morgonen reste vår äldsta dr. Karolina, på Ångfartyget Strömstad, till Herrskapet Neijlick på Wrem, der hon fått sin första Lärarinneplats, recommenderad af fru Eldrup. Från hennes födelsedag till denna dag, då hon lemnade föräldrahemmet, voro 17 år 8 månader 1 dag förflutna.

Hon är oss ett högeligen kärt barn (dock vi ha ingen skillnad i kärleken till våra nu 7 lefvande barn, de äro alla lika kära); hon har delat, ömt och innerligt, föräldrahemmets

sorger och glädjen, hon har bedt med oss till Gud om bröd, då vi felades, hon har med oss tackadt honom för hjelpen, hon är van att betrakta sorger och hugsvalelser som Guds skickelser; under och sedan sin konfirmation har hon dagligen läst något stycke i Guds ord; hon är ett ovanligt barn, mycket vettgirig och oaflåtligen arbetsam, aldrig kan hon vara sysslolös; hon har samma lynne som jag ungefär; vid lika ålder började vi ock vår barnundervisning; då jag började denna hemma i mina föräldrars hus den 5 April 1836 var jag 17 år och 9 månader; hon en månad yngre.

Innan vi följde henne ner till Ångfartyget bodo vi, hon, mor och jag tillsammans, tackade Gud för den outsägliga nåd och barnhertighet han gjort med oss i förfluten tid, bodo för oss, henne och de öfriga barnen att vi alltid i våra hjertan måtte ära honom, som sörjt för oss med barnslig tro och förtröstan, att nu och alltid med barnslig tro öfverlemna oss åt hans faderliga omvårdnad, och framför allt att han ville låta sin helge Ande vara i våra hjertan helgande dem till sin boning, att vandra vår Frälsare värdigt.

Sedan vi åter hemkommit blef jag tillika med hustrun hemma och läto Maria och pigan gå i kyrkan. Vi samtalade då om flera märkliga och oförgätliga tilldragelser i vårt hus. Min hustru berättade bland flera händelser följande: En morgon, under den tid vi bodde i Cimbrishamn, då *Karolina* och *Maria* skulle gå till skolan hade hon till frukost blott en liten bit bröd att dela dem emellan, men visste icke hvart hon skulle taga något till middag, då de kommo hem. Nu som vid dylika och andra tillfällen, då hjelp behöfdes öfvergick samtalet till bönen. Modern yttrade: – Vi vilja bedja till Gud mina barn. Tror då Mor, att Gud så hör och hjelper i sådane saker, svarade Karolina? – Ja Herren har ju i sitt ord lofvat och sagt: »Allt det i bedjen i bönen troende det skolen I få.» Så svarade Karolina, det är sant, Herren har lofvat det. De nedföllo i bönen för honom med modren och gingo sedan i skolan. Frampå dagen kom en af våra väl bekanta vänner från Borrby, hustrun Gertrud, och under helsning från Jöns Pers hustru Bolla lemnade en kaka bröd och ett stycke kött, som hon skickat med henne till oss. Hon hade sagt därjämte till Gertrud, att hon kommit till att tänka på oss, varit mycket

ledsen deröfver, att vi hade ont om det, hvilket hon ganska väl kände och hade den dagen icke haft någon ro förrän hon fått skicka detta till oss. Så snart flickorna kommo hem till middagen, tittade de in genom spiskammardörren, som de först skulle gå förbi, och fingo då se brödet och köttet. »Ack, har Gud redan så snart sändt bröd och hört vår bön», utropade de.

Under de 3 första åren af min skolmästartjenst, då jag skötte ambulatoriska skolan, flyttande hwar 8:de dag, hade jag *1 rd 16 rgs* i veckan öfverhufvud taget jemte födan; så fick jag fast skola i Istaby i Blekinge med 180 rd. rgs. för året och fri bostad, ingenting mera, den jag innehade nära 3 (2 3/4) år. Wid slutet av denna tid gifte jag mig (27 nov. 1841) med Elna, dr. af Hemmansegare Sven Thomasson i Stilleryd. I April 1842 flyttade jag på några Bönders kallelse till en af dem sjelfva i Fjelkinge underhållen skola; 6 veckor derefter till Borrby Wexelundervisningsskola på Prosten Brorströms kallelse, der jag under 9 års tid hade i lön 20 Tr spannmål och något läspengar, som i anseende till de ofta inträffade låga priserna icke kan uppskattas till mer än 200 rd.

Wid slutet af de 9 åren hade vi 4 barn, som tillsammans med oss 2 och stundom piga – som vi dock icke beständigt mägtade hålla – utgjorde 7 personer, hvilka dermed skulle födas och klädas. Detta var omöjligt – Så kom jag i skulder, dessa ökade sig allt mera. Som jag icke haft anlag för andra yrken, har jag ingen ting kunnat förtjena jemte den otillräckliga lönen. De arbeten, hvaråt jag egnade mig på fristunderna fr. skolan var läsning och förkofran i kunskaper samt arbeten i och för Borrby förenings framgång. Både jag och min hustru ha alltid fört ett inskränkt och tillbakadraget lefnadssätt, umgåtts endast med fattiga skolmästare; min hustru sydde åt främmande och bidrog dermed många gånger till förskaffande af dagligt bröd, och då vi icke mägtade hålla piga, fick hon förrätta hårda arbeten, tvätta, brygga och baka, och bestyra om alla våra husgöromål tillika med att sköta våra barn, deri jag deltog så mycket jag kunde på fristunderna. Mycket tidigt om vintermorgnarna steg hon upp och eldade med torf både vårt boningsrum och skolsalen. Jag afhöll mig från allt som

kostade något, gjorde inga resor och köpte ingenting; de nödiga behofven köptes af hustrun. En tid rökade jag, men då det kostade pengar, lade jag bort det, och har sedan dess aldrig köpt hvarken tobak eller snus. 1851 fick jag skolan i Cimbrishamn, sedan jag först sökt i Karlskrona och Malmö förgäfves - för att få en bättre lön och så kunna betala min skuld. Wid flyttningen till Cimbrishamn der lönen var 450 rdr rgs. och fri bostad med ved, trodde jag mig småningom kunna betala min skuld; men nu ökades spannmålspriserna till nära dubbelt mot i Borrby. I Cimbrishamn var jag i 5 år. Skulderna ökades, äfvenså barnen till 6; då vi flyttade till Götheborg hade jag varit skolmästare i 20 år.

Endast med ett inskränkt lefnadssätt, kunde den lön 1.200 rdr, jag der fick, räcka till för 10 personer och pigans lön. För att betala mina brödskulder i Skåne öfveransträngde jag mig med pengars öfversändande och råkade derigenom i en mycket svår ställning här. Nöden tvang mig att söka lån, derom jag gjorde framställning hos 2:e grossörer, ledamöter i Styrelsen, att få låna 450 rdr men förgäfves. Den siste lånade mig 150 på 18 m. återbet. Jag greps nu af den svåraste sorg, plågades af ängslan dag och natt för mina skulder, dem jag vid min flyttning till Göteborg för 2dra gången fått en utsigt att kunna betala, men nu slocknade denna utsigt som en qvällssol. I denna nattens mörker skapade min inbillning de förskräckligaste föreställningar om alla de ledsamma följder, som skulle uppkomma för mig och mina barn, deraf att jag icke kunde betala. Mitt beklämda hjerta kunde endast pressa tunga suckar, *men bedja kunde jag icke.*

5/10 En efm. kl. 5 den 5/10 -60 då jag kom in vid meraftonsrasten och som vanligt tyngd af mina skulder, kommer ett bud, lemnande mig ett bref deruti låg reversen på de 200 rd - jag fått låna af Domprosten Wieselgren - öfverstruken och således skulden efterskänkt. 3 månader tillförne hade jag af min vån Mårten Svensson i Tunstorp - som då var hos oss - fått en skuldsedel på 150 rdr efterskänkt. Min hustru och jag blefvo nu innerligt rörda öfver Guds välgerningar mot oss lofvade och tackade honom. Ehuru jag icke egde ringaste utsigt till den ännu återstående betydliga skuldens betalande,

började jag nu få hugnad af Herrens löften, och ju mera jag vände mina ögon från allt yttre, och hjertat höll sig vid Herrans löften allena - så erfor jag nåden att kunna hoppas på att Herren skulle framdeles *hjelpa så att alla mina skulder blefvo betalda*, hwarom jag länge, i många år, åkallat honom och nu dagligen. I detta hopp var jag en tid mycket glad; men på det att denna glädje icke skulle bli mig till någon andlig skada fick den icke fortfara länge. De nedslående bekymren började ånyo trycka.

Årsräkenskapernas uppgörande voro vid slutet af 1860 åtföljda nu som föregående år af svåra bekymmer. 600 rdr felades mig till Läsklassen. Af 3 särskilda personer fick jag låna på 1 månads återbetalning. Utsigten huru jag skulle i längden kunna reda mig med /min nuvarande lön/ omtöcknades alltmer. En inre bäfvan kände jag hvarje gång jag hemtade penningar. Af räkenskaperna kunde Leffler se att jag under detta år innehaft stundom 3 till 400 rdr. Men gjorde mig aldrig några förebråelser derföre vid årets slut. Blott fordrade att jag skulle återlemna 96 rdr saldo, som jag hade i öfverskott.

1861

8/3 Wid sammanträdet den 8 Mars hos Ekman skänkte styrelsen mig den gratification af 150 Rdr jag i 3:e år förut uppburit, - samt ökade lönen från 12 till 1500 Rdr - hvilken underbar bönhörelse! Att hjelp skulle komma från detta hållet hade jag aldrig vågat tänka eller begära.

17/11 Söndagen den 17 November 61 följde jag slöjdgossarne till Domkyrkan och hann på gatan ungefär vid bryggeriet Pripps f.d. läraren i smideyrket Meltzer åtföljd af sin svägerska. Jag helsade »godmorgon», hvilket besvarades af henne med orden: »Ser du M. hvem du har vid sidan om dig! Se huru han bröstar sig. Jo-o Du får väl betala det, Din stackare.» (Syftande på M. uppsägning fr. skolan.) Sålunda fortfor hon upprepande dessa och dylika smädelser tills vi åtskildes vid Allébryggan. Mycket kyrkfolk gick förbi oss och alla slöjdgossarne följde straxt efter mig. Jag svarade icke ett ord. Märkvärdigt, så har i detta som i många andra fall inträffat mig hwad jag föreställt mig att bli offentligen skymfad och föraktad. Som jag inför Gud och menniskor kan säga att jag i mina handlingar, mitt görande och låtande för slöjdgossarne endast åsyftade en förbättrad sedlig vård om dessa, och hvad som kunde befordra deras trefnad såsom ock ett vigtigt medel för den förra, men aldrig något som i minsta mån kunde medföra någon M:s skada, kände jag mig oskyldig till allt deras hat, och Herren gaf mig nåd att tåligt fördraga all deras bitterhet, som de så många gånger visat mig.

27/11 Årsdagen af mitt och min Hustrus då 20-åriga äktenskap. Herre hvad outsäglig nåd har Du icke bevisat oss under denna flydda tid. Oräkneliga nådesvälgerningar, underbara omskiftningar från brist till dina gåfvors rikedom, från djup bedröfvelse till stor hugsvalelse. Ljuva minnen tala till oss

från dessa flydda dar, minnen af alla de välgerningar Herren gjort oss, minnen af himmelskt fridsälla stunder, då vi dels till en början sjelfva och sedan tillsammans med våra barn åkallat och lofsjungit Herrans namn så väl i mörka och bekymmerfulla stunder - ty äfven nöden har någonting stort med sig, invändigt sammandragande dem, som gemensamt dela den, - som i Herrans hjelpostunder, då han uppfyllde våra hjertan med sin glädje. De barn, Du gifvit oss har Du skapat helbregda, friska och begåfvat dem med goda andliga gåfvor. Innerligt ha de delat sina föräldrars bekymmer som fröjder.

Äfven denna dag minner oss om Din oändliga barmhertighet som vi nyligen erfarit, då för 2½ månad sedan min Hustru ade svåra angrepp af sin bröstsjukdom, hvarvid mycken dels klar, dels lefrad blod (3 gr. ungef.) uppkom genom munnen, och då hennes lifs andedrägt hotade afstanna; sedan dess andra lidanden, långvarig tandverk och halssjuka; och då hon ännu i går var mycket lidande, är hon idag så lindrad att hon känner intet serdeles ondt, är till lynnet glad och förnöjd. Den äldsta drn Karolina, som är på Klefva, har skickat hem penningar till Maria, som enligt Karolinas förslag köpt för de samma the och kaffekoppar; dessa äro ställda på bordet och gifvas tillika med boken, *Paradis lustgård*, som de öfriga hemmavarande 6 barnen köpt åt oss. Wi äro alla vid bordet och dricka aftonthe; vi förena oss derefter i bön och lof till vår kära him. Far. Sådane vårt hems högtidsstunder firas alltid af oss sjelfva, derför att vi så då ha vår glädje ostörd i Gud.

1862

7/1 Min Mor dog denna dag kl ½10 förmidd. Hvarom min svåger kapten Petterson, hos hvilken hon bodt, i skrifvelse underrättat mig. Född som vill minnas att hon sagt mig, 1778, var nu i sitt 84:e år. Hon var till lynnet känslig, en egenskap, som jag ärfvt af henne. Innerligt och ömt delade vi glädjen och sorgen, den förra högtidliggjordes, den senare mildrades af våra gemensamma tårar. För mitt sjelfsvåld agade hon mig med allvar, men hon älskade mig ock med en moders hjertliga ömhet, arbetade och försakade mycket för mig och min systers skull. Herre, låt Din barmhertighet vara med och öfver henne!

October I slutet af denna månad kom vår äldsta dotter Karolina hem från Wrem och Klefva, der hon i 3ne är varit Lärarinna. Denna vinter och jul hade vi alla våra barn hemma. Ett instrument hyrde jag för 2ne månader, derpå fingo de båda äldsta flickorna äfven de båda äldsta gossarna öfva sig.

Både för våra barns egen skuld och för nödvändigheten, att göra alla möjliga inskränkningar i hushållet önskade de äldsta flickorna och vi föräldrar, att Maria måtte få en plats; vi bådo innerligt till Gud härom och gjorde alla möjliga försök. Då dessa misslyckats, fick jag en dag oväntadt från Mamsell Kevent, till hvars Barnhem jag går en gång i veckan att meddela undervisning, bud att komma till henne. Hon meddelade mig att en Fru Geijer ville betala Maria hos en Mamsell Brandberg i Gerskulla, der hon skulle få lära sig väfva, spinna m.m. Den 20 April reste hon på jernbanetåg från hemmet. Hon var nu 18 år 6 mån. 21 d. Sin Mor hade hon ständigt varit behjelplig både i husgöromålen och i vården om de mindre syskonen, af innerlig barnatillgifvenhet har hon delat våra bekymmer och fröjder.

1863

13/9 Mina skulder, som jag hoppades vid tillträdandet af denna tjenst småningom kunna minska, ha tvärtom ökats år efter år af de 7 jag varit här, mina förhoppningar tillintetgjorda, och hvarje års sluträkenskap har medfört de största bekymmer, hvilka under detta ökat sig till beständig fruktan, oro och qval. Efter mycket betänkande yppade jag för Föreståndaren J.J. Ekman den 1 Sept. mina bekymmer för mina skulder; utgifterna hade före lönens höjande till 1500 gått öfver inkomsterna till 100 rdr årl. huru sparsamt jag med hushållet sökt lefva.

Då jag nämnde att jag sålunda hade 400 rdr ökad skuldsumma, tillbjöd han mig få låna dem af honom och gaf mig dem kontant genast. Jag blef mycket glad då, men då jag betänkte efteråt att jag var i balance med 900 rdr till L. och S. Kars. greps jag ånyo af den förskräckligaste oro. Jag kunde icke komma omigen. I 5 dygn var min själs oro likt ett vildt brusande haf, tviflets fräsande svallvågor bröto sig i all sin fasans förstörelse, min tro hade sjunkit, mina ögon sågo ingen utsigt till räddning, blott undergången var ögats skådnings föremål: Afsättning från tjensten utan hem och bröd åt maka och barn, hvilka nu endast kunde få ärfva ett *vanäradt* fadersnamn och under allt detta väntades så min hustrus snart förestående nedkomst, som ock möjligen skulle kunna förorsakas olycka af min bedröfliga ställning.

Om nätterna kunde jag icke sofva jag reste mig i sängen, rodde fram och tillbaka, steg upp och gick, kastade mig åter häftigt i sängen, mina lemmar skälfde, som hade de varit skakade av frossa. Jag suckade Herre öfvergif mig icke! men min ande erfor ingen tröst. Någon gång ville en ljusstråle intränga sig, men strax kom tviflets ande: nej du, Herren har öfvergifvit dig, jag vill med den ljusstrålen blott håna dig, du har ingen räddning att vänta, du skall och måste gå förlorad

och blifva hvad du är en bedragare.

Men idag har Herren sagt till tviflets vågor: Tigen och varen stilla. Han har i dop gifvit nåden att jag kan hoppas och tro på hans nådiga hjelp. Efter predikan ha vi sjungit psalm, deraf och af 241 har jag erfarit mycken hugnad.

22/9 Min Hustrus födelsedag. Jag gick på eftm. till Räddningshemmet Haga för att som vanligt undervisa. Då jag kom in och gick fram i inre rummet näst intill undervisningsrummet, såg jag på en spegellåda, stående på en fruntimmers byrå, ett litet konvolut med inneliggande papperslappar; jag tog en och läste: »Kasta din omsorg på Herran, han skall försörja dig», Dav. 55:23. Alla papperslappar innehöllo ett bibelspråk. Detta förekom mig som en tröst af Herran och min oroliga ande önskade innerligt att kunna trösta sig deraf. Mellan de nedslående tviflen, inlyste en och annan gång ett hopp som på aftonen lindrade anfäktningarna. Men natten, följande dag och återigen en natt var min själ beständigt i oro.

Denna tid nalkades ock min hustrus förlossning med vårt 9:e barn. Fruktande väntade vi denna stund, emedan den kunde ännu mera försvaga hennes krafter. Men Herrans barmhärtighet gjorde en helt annan utgång. 1/4 f.m. den 19 Oct. -63, efter blott 2 timmars födsloverkar, födde hon en rask och välskapad flicka. Ingen föregående barnsäng hade varit så lätt öfvergående som denna. Utan men kunde min hustru tala och meddela sig, snart tilltogo hennes krafter; hon kunde efter 8 dygn stiga upp, sköta sina husgöromål och har allt sedan (detta skrifvit den 21/2 -64) varit vid god helsa, fri från allt bröstlidande och vid godt lynne. Den 29 Oct. frambar jag vårt barn till det hel. dopet, der det fick namnet *Anna*.

Slutet af 1864 början af 1865 åter svåra tryckande bekymmer, ingen ro natt eller dag.

1865

1/4 Gingo vi till nattvarden med 2 av våra äldsta söner Jacob och Karl. Jag hade fruktat mycket att mina nedtyngande bekymmer och andliga anfäktelser icke skulle lemna någon ro, men Herren såg till mig i sin barmhärtighet, han hugsvalade min förkrossade ande och gaf mig en inre stilla ro.

8/4 Följande lördag mönstrade Karl på sjömanshuset i Göteborg, och aflade sin Sjömannaed; han var då 16 år 2 mån 19 dag; den 10 April gick han ombord på Skeppet Oscar I:e, kapten Overgaard, den 2 Maj tidigt på morgonen seglade skeppet ur Göteb. hamn.

Påsktiden Åter tilltagande mycken ängslan öfver mina skulder. Denna ständiga ängslan, hvaraf jag lidit outsägligen mycket de sista 3:ne åren har stockat sig till svåra tryckningar i bröstet omkring hjertat, stundom i närheten av maggropen närmare åt venstra sidan. Jag fruktade att deraf kunde uppkomma en svår lekamlig sjukdom, som kunde för tidigt sluta mitt lif från min maka och barn, hvilka jag i sådant fall endast skulle lemna i arf ett vanhedradt namn som bedragare för obetalta skulder. O, hvilken förfärligt plågande ängslan.

Wid början af 1865 bad jag J. Lindström, en af Föreståndarne, låna mig 300 rdr och fick till svar: »Det är väl sant att man ej bör sammanblanda saker, men därmed att H. uppträdt mot min vän v. Holten (därmed åsyftade han art. i Skolvärlden nr 15-16, 9 märkliga tidens tecken, hvari dock icke v. Holtens namn nämnes), har jag icke någon benägenhet hjelpa H.»

Upplagan af »Bref till en» etc, som Domprost Wieselgren skänkt mig utan annan kostnad än 10 rdr stämpelavgift, hade icke vunnit någon synnerlig afsättning; den låg för det mesta osåld i boklådorna. Då jag på Domprostens fråga lemnade

denna upplysning, erbjöd han sig köpa de hemma qvarliggande exempl. och betalte mig derföre kontant 100 rdr.

Dessa 100 rdr tillika med 100 rdr, som jag vid årets början fått från H. Olssen i Londern (?) afbetalte jag på skuld.

14/10 Vid Styrelsens sammanträde i skolan erhöll jag i gratification 200 rdr. men på det villkor, att jag icke skulle skrifva något i Skolvännen samt utträda ur dess redaction, på det att jag som ordf. E. sade, icke skulle därigenom hindras från mina pligter i skolan. E. hade dock icke hvarken vid början af detta företag, hvarom jag talade med honom, ej heller förrän Wallin gjort väsendet af uppsatsen i Skolv. 15 § 16 »Märkliga tidens tecken» yttrat farhoga för något hinder i mina pligters utöfning. J. Lindström (enligt J. Lindström ? utg:s anm.).

1866

5/4 Firade jag 30:de årsdagen af min tjenst i skolan. Jag hade dertill inbjudit mina vänner Wikander C.Gust. Svensson P. och D.Nyström och Lundeqvist från Jönköping, hvilka voro hos oss på aftonen.

27/11 Firade jag och min kära Elna årsdagen av vårt 25-åriga lyckliga äktenskap. Dervid voro närvarande 6 våra barn, skolans lärare och lärarinnor, Wikander med hustru, fru och mamsell Ågren. Till silfverbröllopet hade min Elna fått ny yllen klädning. Allt var så högtidligt och ljufligt för oss och i vårt hus. Vår son hade anmodat de herrar, hvilka med honom bildat en sångförening att till vår hugnad sjunga några sångstycken. Ett af dessa »Sof i ro» gjorde djupt intryck på min hustru. Silfverbröllopet slutades med bön, dervid jag uppläste Davidspsalm 103.

15/12 Gingo jag och min Hustru till Nattv. i Kristine kyrka. Detta var vår sista gemensamma nattv.gång, intet af våra barn var med denna gång.

1867

Nyårsdagen

Voro vi i Ottesången i Kristina kyrka. Winden blåste mycket kall och kändes mest på bantorget. Hon anmärkte »det blåser så kallt». Fryser du? frågade jag, men hon svarade: »Åh nej, jag har bra på mig». Wi kommo hem, utan att hon nämnde något om frysning. Sedan vi intagit frukost gick jag med barnen och pigan i Domkyrkan. Då jag återkom hade hon starka frossbrytningar och sedan hon lagat middagen i ordning måste hon genast lägga sig - och det blef hennes sista sjuksäng. Frysningen fortfor en stund sedan hon lagt sig, oaktadt hon var insvept i filt, lakan och täcken. Sedan hon på qvällen intagit fläderte, blef hon mycket varm. Dr kom följande morgon, bedömde sjukdomen endast som förkylning, ordinerade derefter. Under natten samt hela onsdagen sof hon det mesta t.o.m. sedan hon fått bäckenet under sig. Denna ihållande sömn ansågs af Runström och Ekroth icke bådande en god utgång; Dr. Evert ansåg den som godt tecken. Tredje dygnet, Thorsdagen, upphörde sömnen, endast korta slummer 5 till 10, högst 15 minuter, afbröto stundom vaknandet. Thorsdag var hon mycket matt. Fredagen något lifligare och med så mycken kraft, att hon förmådde sjelf vända sig i sängen. Så fortfor hennes tillstånd till Söndagen, 6 dygnet; denna dag satt jag oafbrutet inne hos henne. Hon hade fullkomlig redig uppfattning, jag talade med henne något hvad hon utan ansträngning kunde förmå. Drn kom middagstiden. Hon hade slembildning i halsen, som förorsakade svår andhemtning. Deremot ordinerade Drn Camomillthe tillsatt med honing, som skulle sprutas i halsen. Sedan Drn rest talade hon till mig: »Jag kommer icke upp mera. Jag är trött och behöfver hvila». I tårar lade jag mitt ansigte till hennes hals och frågade henne: »Får jag då icke mera bedja till Gud att Han ville förlänga ditt lif hos oss?» hvarpå hon svarade:

»Åhjo, väl kunde jag vilja stanna hos dig och barnen, *men jag längtar att komma hem.*» Jag grät vid hennes hals. Hon tröstade mig med upplåtande af de orden: *»I skolen icke sörja såsom de der intet hopp hafva.»* Närmare qvällen bad hon att barnen skulle komma in; de kommo och ställde sig gråtande kring sängen. Hon räckte dem alla sin hand till farväl. Till mig yttrade hon: »War en fader för dina barn.»

Något derefter kom Jacob från posten med bref från de båda bortavarande barnen Karolina i Urshult och Karl i Liverpool. Båda brefven läste jag upp och hon afhörde dem med redig uppfattning och efter slutet sade hon: »Helsa Karolina, helsa Karl.» För att lemna henne ro, gingo vi från sängen. En stund derefter sade hon till Maria: »Säg till far att han kommer och gör aftonbön». Jag gick till henne och knäböjd vid sängen bad jag dels med egna ord, så Fader Vår och välsignelsen. »Gå nu och lägg Er», yttrade hon, vändande sig sjelf mot väggen. Jag, Maria och O. Rosenberg vakade hela natten. Hon sof blott korta slummer 5 till 10 minuter. Följande dagen, måndag, satt jag inne i rummet hos henne och skref, så att jag kunde gifva akt på hvarje hennes önskan och rörelse. 2 à 3 gånger begärde hon få sitta upp i gungstolen för att i denna ställning få lättare andhemtning, och då vi reste henne upp kunde hon underhållen af mig och Maria sjelf stödja på fötterna. Hvarje gång satt hon i gungstolen en stund. Ömsom gick jag till henne vid sängen och läste ett bibelspråk åt gången för att styrka och hugsvala henne. En gång läste jag 2 art. trosbekännelsen i samma syfte. Kl. något öfver 8 på aftonen gick jag från henne ned i slöjdgossarnes rum för att med dem hålla aftonbön. Derunder kom min son Johan, skickad af hushållerskan Runström, sägande: »att far får komma anddrägten är annorlunda». Dessa ord yttrade han vid bönens slut och jag gick genast upp och satte mig hos henne. Andningen saktade af så småningom tills den alldeles upphörde så tyst så stilla kl. 9.20 eftermiddagen den 7. Januari.

Herre, Du barmhertige Fader som bestämdt mig att upplefva denna stund, denna skilsmessa med en trogen, öm och så innerligt kär maka. I vår ungdom, Elna var då 22 och

jag endast 20 år, ha vi förlofvats, i tycken och vanor vext tillsamman. Jag har förut föreställt mig denna skilsmessa så öfver all beskrifning bitter och smärtsam. Nu är stunden kommen - och Du förvandlar denna saknad till en stilla himmelsk högtidlighet. Det är i min själ så som hade jag följt min trogna maka intill himmelen, der ingen sorg får vara.

De många välsignelserika minnen af ett 25-årigt lyckligt äktenskap fylla nu saknadens tomrum, och hennes förtröstan till Frälsaren Jesus Christ att få komma hem förjagar bedröfvelsens smärta.

De 2 första dygnen låg hon i rummet der hon dog i sängkammaren, de 7 följande låg hon klädd i sin kista i ritsalen och hvarje morgon, då jag kom från gossarnes sofrum gick jag bedjande och åkallande Gud vid hennes kista.

15/1 Begrafningsdagen. Något före de bjudna ankommit, gingo jag och de hemmavarande 7 barnen - Karolina hade hemkommit 2 dagar förut - in i salen och ställde oss omkring kistan, då Karolina, äldsta drn satte en krans på hennes hufvud. Derefter locket öfver och ofvan på locket lades en stor krans af mur- och vintergrön samt cypress, skänkt af Fru Ekman. Kistan bars ut af äldsta sonen Sven Jacob, O. Rosenberg, förlofvad med Maria, Axel Landergren, sedermera förlofvad med Karolina, kammarskrifvare J. Lindqvist, Skollär. P. Nyström och målaremästare Jonsson. I processionen gingo Prosten Lamberg, pastorerna Glasell, Handl. J. A. Åvall (?), som skänkt mig 100 rdr till hennes begrafning. Slöjdlärarne Ahlgren och Andersson, skollärarna D.Nyström och S. Persson. Först gingo slöjdgossarna derefter likvagnen så processionen från skolan till Fattighuskyrkan, der hon jordfästes af Prosten Lamberg vid sorgesång och musik, psalm 452 sjöngs först, sist 484 v 4-5. Från kyrkan fördes hon på likvagn till nya begrafningsplatsen, der hon ligger i qvartersgrafven *nr 19*.

23/3 I stället för den första högtidligheten och lugnet - känner jag nu en innerlig saknad, djup och smärtsam efter min dyra hädangångna maka.

6/4 Gick jag med mina 3 äldsta barn Karolina, Maria och Jacob till H.H.N. i Kristina kyrka.

Wid min hustrus död gingo skulderna till 3 000 rdr. Min vän Wikander och blifvande måg Rosenberg rådde mig att söka en lifförsäkring på 2 000 rdr med denna och Boet, värderadt till 1 084 rdr, skulle sålunda funnits tillgång till skulderna. Men ansökan afslogs, troligen att Dr. Ekström ansåg bröstet icke »så starkt».

24/4 Aftonen Min äldsta dtr Karolinas och äldsta son Jacobs resor från hemmet voro nu nära förestående, sedan jag nu i nära 4 månader efter min hustrus hemgång haft hugnaden att ha 7 af mina barn hemma omkring mig.

Wid afton andakten denna afton läste jag 2 kapitelet i Johan. 1 Epistel, tackade derefter den käre himmelse Fadern för alla hans välgerningar mot oss och våra barn; tackade honom, som i nåd hört mina och min Hustrus gemensamma böner, dem vi till honom framburit för våra barn både förr än de blefvo födda och sedan dagligen. Wi, jag och min dyra Elna, knäföllo vid hvarandras sida framför vår brudsäng innan vi lade oss bröllopsaftonen och bådo till honom om hans välsignelse för vårt äktenskap samt, om han täcktes välsigna vårt äktenskap med barn, Han då allt i från moderlifvet ville uppfylla dem med sin nåd. Följande dagen

25/4 reste Karolina till en ny plats på Vargö, der hon som guvernant skulle undervisa 4 barn.

30/4 Reste äldsta sonen Sven Jacob första gången till en erhållen plats på Läsjöfors Bruk i Wermland. Han var nu 19 år 9 mån. 18 dygn. Sedan Midsommaren 1865 har han skött gymnastikundervisningen i skolan till nu med utmärkt skicklighet och sångundervisningen för gossarna sedan början af 1866. Med inkomsterna derför har han sjelf köpt sina kläder och fickur, bekostat 2 resor till Köpenhamn hösten 1866 för att der träffa sin bror Karl och till Ansås i början af denna månad samt betalt mig för föda 57:50 rmt. Mor och jag har haft mycken glädje af hans sång och den skicklighet hvarmed han skött undervisningen i gymnastik och sång i skolan.

Wi ha uppfostrat våra barn vid och med Guds ord. Söndag eftermiddag höllo vi alltid i högtidlig stillhet, då läste jag en predikan, Mor och barnen sjöngo derefter en psalm. Wi ha ock unnat våra barn att roa sig med lek i hemmet. Barnen ha ock innerligen älskat sina föräldrar och sitt hem. Gud har allt intill denna dag skonat oss från barnasorg.

(Utg:s anm.: Emma nr I dog på julafton 1858!)

10/11 Kom sonen Karl hem från sin 1:a sjöresa efter 32 månaders bortovaro; begynte läsa på Styrmansexamen.

Anna f. 1863 Olga f. 1857 Emma f. 1859

Bilden tagen i februari 1867, strax efter moderns död.

1868

24/4 Tog han (Karl) Styrmansexamen med betyget Berömlig, 2 böcker i premier.

15/5 Reste han som passagerare öfver till Schilds i England, fick genast hyra med kapt. Forster briggen Newthorn.

23/6 Midsommarafton vigdes min dotter Maria och Filosofie Doktorn J.O. Rosenberg här i Willinska skolan.

Vigselakten skedde i Ritsalen som var utrymd och festligt smyckad. Prosten Lamberg förrättade vigseln. Bröllopsgäster voro Brudgummens föräldrar Riksdagsman Rosenberg med hustru, deras söner Amanuensen Karl och Kamrer Johan Rosenberg med fru, samt dr. Nilda (?) med sin förlofvade. Skollärare Svensson, mina öfriga 4 döttrar, men ingen af sönerna hvilka alla voro borta.

Skolans föreståndare herr J.A. Åvall, Fil.Dr. Göranson, skollär. Svensson C.G. i Haga med fru, Klockare Wikander med fru och 2 söner, samt några brudparets nära vänner och skolans lärare och lärarinnor.

1/9 Kom Johan hem från sin 1:a sjöresa med J. Svendsen efter 15 månaders bortovaro; han reste ut 1867, 5 Maj. 2:a resan i slut. af 1868/el. början af 1869 med Kapt. ---- från Göteborg, återkom den 7/4 1871.

3:e resan 31 Maj 1871 reste till Liverpool der hyra togs; återkom i October 1874, gick i Navigationsskolan.

4:e resan 1875 med kapten Pettersson. Kom hem, gick i navigationsskolan. Misslyckades i examen 7/1.

5:e resan den 10/10 till England. Kom hem i Juli 1879. Började 1/10 i Navig.skol., misslyckades i ex.

6:e resan 1880 till Amerika.

1869

20/7 Vigdes min dotter Karolina och Kapten Nils Axel Seth Landergren ombord å skeppet Gauthiod på Köpenhamns redd.

Under en härlig vederlek seglade vi ut i en båt och stego ombord på det ståtliga skeppet. Vigseln förrättades af brudgummens fader kyrkoherden Landergren i närvaro af brudens och brudgummens föräldrar och några deras syskon. Sinnesstämningen var lika djup som ceremonien högtidlig. Brudens broder Sven Jacob började sången.

Efter vigseln, som förrättades i Kajutans inre rum, tillbringade sällskapet en god del af aftonen på halfdäck och åskådade den härliga solnedgången på hafvet, hvarefter vi togo afsked med brudparet och gingo i båten som förde oss tillbaka till staden. Dagen efter lyftade Gauthiod ankar och bruden följde sin man på en verldsomsegling till Australien och sedan till Peru i Sydamerika; derifrån till Antwerpen hvarefter de efter 14 månader återvände lyckligen hem till Göteborg.

1874 - 1889

1874 October 1874 återkom Johan efter 3 års sjöresor med Engelsmän och Americanare, var hemma öfver vintern och gick i Styrmansskolan.

1875 1875 i September bodde Axel och Karolina hemma.

Från den 27 September till 5 October bodde Maria med sina barn och pigor hemma.

5/10 kl. 12.30 reste Maria med barnen och pigorna på jernväg till Stockholm för att der blifva boende med sin man Dr. J.O. Rosenberg.

Kl. 8 på morgonen samma dag hade kapten N.A. Landergren rest öfver till Falmouth för att mottaga befälet å Gauthiod.

Hvilken glädje och lycka för mig att så kunna mottaga barn.

Föräldrahemmet är sålunda ännu ett hem för både mina äldre och yngre barn samt barnbarn. I sin barmhertighet har Gud låt mig komma i den ställning, att jag kan efterkomma min trogna makas testamente, som hon gaf mig vid sin hemgång: »Var en far för dina barn». Lofvad vare dig himmelske Fader för allt godt, du gjort med mig och mina barn!

1876 Den 7 Juni 1876 reste det 6te barnet Olga från hemmet till sin första plats till Herr och Fru Brännström på Höghult i Skåne. Hon var 18 år 4 månader.

10/10 1876 Reste Johan åter till sjös öfver till England för att der taga hyra. Det var andra gången han varit hemma för att taga styrmansexamen; men första gången misslyckats och nu andra gången lemnade skolan efter 2 månaders privatundervisning.

Slutet af 1876 Då meddelade Herr J.J. Ekman mig att han nu ej längre kunde lemna mig den vanliga nyårsgåfvan 75 kr. Han förklarade tillika att detta ej skedde af minskad kärlek eller minskadt förtroende, enda orsaken var de dåliga konjunkturerna. Allt ifrån d.m. 1858 till o. m. 1875 hade jag af honom årligen fått denna gåfva.

1878 i April kom Jacob hem från Norge emedan jernbruket, der han varit anställd stannat. Han bodde och åt hemma till påsken följande året 1879.

1879 i början Juli kom Janne hem, lemnade mig 180 kr.

Den 15 Aug. reste Emma det sjunde barnet till sin första lärarinneplats hos kyrkoh. Cassel i Risinge.

Under denna vår var jag någon tid sjuk af förkylning, derunder jag ock led af mycken inre oro och qwal för mina skulder; i flera nätter kunde jag icke sofva, blef alldeles utmattad. En afton talade min dotter Emma med mig i mitt rum om Herrans barmhertighet och trofasta hjelp. Deraf fick jag mycken hugnad. Jag ropade till Herren om tröst. Denna fick jag. Det blef i mitt hjerta som då solstrålen på himmelen skingrar molnen. Qwalen veko och jag kunde sofva den natten och följande.

1/10 1879 Den 1 oktober började Janne i Navigationsskolan 3 ggn och fortsatte jemnt till terminens slut den 29/4 1880 då han gått igenom tentamen, men misslyckades i examen.

Han reste under sommaren 1880 öfver till America, der han tog hyra och der han vistas ännu 1885.

1882 Nyårsdagen förlofvades min dr Emma med Jernhandl. Magnus Hedenberg.

Samma år den 21 oktober vigdes de af pastor Klingstedt i Ritsalen i Willinska skolan. Närvarande 4 systrar Karolina och A. Landergren, Maria Rosenberg, som kommit från Stockholm, Olga och Anna, brudgummens broder samt slägtingar och vänner till brudparet.

23/4 1882 Förlofvades Olga med Styrman K. Pettersson.

I oktober 1880 började sonen Sven Jacob en jernhandel i Haga men måste upphöra dermed våren 1883. Den 21 november reste han till Stigen, Dalsland, der han vunnit anställning.

1883 Den 12/11 hugnande bref från sonen Johan i Sabine Pass, Texas. (45 dollar, deraf 5 till Olga).

I följd af kontorsgöromålens minskning efter bokslutet återkom Jacob hem den 21/5 1884.

1885 Den 28 jan. sammanvigdes min 4 dotter Olga med Styrman Karl Isak Pettersson. Vigseln förrättades av pastor Hellstedt i Willinska skolans Ritsal, der 2ne af döttrarne Maria och Emma förut blifvit vigda.

1885 fick Jacob anställning hos Herrarne Bratt och Co.(?)och tillträdde bokförarebefattning der den 4 maj. Ett år hade han nu bott hemma och haft blott tillfällig sysselsättning med bokföring hos bokh. Edlund samt på Köpmannaföreningen hos Wennerholm.

Den 22 maj flyttade han från hemmet till det rum han hyrt på Kungsgatan i Folkerssons hus.

24 juni 1885 Denna midsommar voro Rosenberg och Maria med sina barn här hemma i Willinska skolan i 14 dagar. Mina barn voro samlade med undantag af Johan, som var i Amerika, och mina 3 mågar, Landergren, Rosenberg och Hedenberg (Petterson gift med Olga var ute till sjös.)

Midsommardagen voro vi ute på Kullegården hos Hedenberg och Emma. Denna dag var en synnerligen ljuflig dag. Alla syskonen och svågrarne bemötte hvarandra med uppriktig kärlek. Jag har denna dag som en Guds gåfva, ja den dagen var för mig en bönhörelsens dag; ty jag hade bedt om att Herren ville äfven ock uti mina barns och mågars hjertan, utgjuta fridens och kärlekens ande. Mina barnbarn voro Ellen, Linea, Otto, Thora Signe Rosenberg och Gunhild Hedenberg.

Nyåret 1889 De forna väldiga striderna i mitt andliga lif mellan ande och kött ha de sista 2 åren brutis med andens seger i Herrens kraft. Han har i sin stora nåd skänkt mig frid i stället för ångren och qvalen.

1890

I början af detta år erfor jag nya bekymmer öfver en gammal skuld. Dessa lugnades något vid beslutet, att med behållningen från förra året genast afbetala så mycket jag kunde; men oron öfver återstoden återkom med förnyad och dubbel styrka vid Pingsten. Af 500 kr. voro nu endast 100 bet. Härtill kom att min synförmåga minskats och som jag från mitt 17 år endast kunnat se med ett öga fruktade jag att synförmågan skulle så minskas att jag icke kunde längre sköta min tjenst och bli oförmögen att betala min återstående skuld. Oron ökades och bekymren qvalde mig deröfver så att jag icke kunde sofva, sömnen betogs mig. Natten till den 27 maj sof jag icke en blund, steg ofta upp, gick fram och tillbaka, ropande till Herren Gud om hugsvalelse.

Oron fortfor följande dagen till på eftermiddagen, då jag fick lugn. Jag tackade Herren och han lät lugnet fortfara hela den följande natten. Efter en god sömn kände jag mig stärkt.

Så fick jag ånyo erfara bönhörelse och hjelp af Herren Gud. Af min son Jacob, nu anställd på Warmarks enkas kontor, fick jag 100, af min måg Landergren 150, af mågen Hedenberg 100 kr. Dessa 350 kr. tillika hvad jag insparat af min lön betäckte till fullo min skuld.

Under Karolinas, hans hustrus, operation hade jag lemnat Landergren 250 kr.

1891

10/5 Kl. 11.45 eft.m. ungefär dog min äldsta dotter fru Karolina Landergren af den svåra sjukdomen kräftan hvaraf hon lidit i 3 år.

Såsom jag brukat hvarje söndagseftermiddag gå till henne så var jag ock denna söndags e.m. tillika med min yngsta dr Anna hos henne. Hon led svåra plågor, som på mellanstunder lindrades så att hon låg lugn. En sådan stund läste Landergren en betraktelse ur skriften »Stilla stunder». Kl. 5.30 måste jag gå och tog nu farväl med henne. Anna stannade qvar för att vaka öfver henne, på det att svägerskan Ida denna natt skulle få hvila.

1892

5/9 Inlämnade jag till ansökan om biträde vid undervisningen i skolan.

1893

Påsken detta år blef jag matt och kraftlös. Detta tilltog alltmer, måste uppsäga min befattning. Flyttade från Willinska skolan den 18/7. Lemnade böcker och räkenskaper till efterträdaren Fröberg den 5/8.